

VÅPENHVILE:

Sri Lanka-forhandlinger i gang

Riktignok unngikk fredsforhandlingene mellom myndighetene i Sri Lanka og de tamilske opprørerne de mest kontroversielle temaene. Men spesialrådgiver Erik Solheim var fornøyd med at partene møttes, og at de ble enige om nye forhandlingsrunder. For deler av sivilbefolkningen fortsetter likevel overgrepene, noe som tydelig viser hvor skjør freden er.

Side 16-17

FOTO: SCANPIX/EPA AFPI/SENA VIDANAGAMA

Som en del av fredsforhandlingene utvekslet regjeringen og de tamilske opprørerne fanger – til stor glede for de løslatte.

bistandsaktuelt

fagblad om utviklingssamarbeid · nr. 8 · 2002

Arv gir frivillige organisasjoner millioninntekt

side 4

Kofi Annan, FNs generalsekretær.

Rekordhøyt budsjett

■ Går forslaget til neste års budsjett igjennom, vil bistandsbudsjettet øke med 856 millioner kroner til rekordhøye 14,4 milliarder kroner.

■ Utdanning, og særlig grunnutdanning, er regjeringens flaggsak nummer én innenfor bistanden. – Målet er at 15 prosent av bistandsbudsjettet skal gå til utdanning innen

2005, sier utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson (bildet).

■ Regjeringen gjør ingen endring i forhold til hovedsamarbeidsland, men åpner døren på klem

for Mali. Og Madagaskar kan håpe på en plass blant samarbeidslandene fra 2004.

■ Reaksjonene på budsjettet er stort sett positive. Unntaket er FrP som vil kutte i bistanden, og deler av næringslivet som vil ha bedre betingelser.

Side 6-9

Liten framgang i kampen om å nå FNs tusenårsmaal

side 5

Kronikk: Afrikansk stemme følger opp kulturkritikken mot Afrika

side 2

Fred og gjenforening, korrupsjon og luksus i Angola

side 11

Valg i Kenya

side 10

Levestandarden til befolkningen i de palestinske selvstyreområdene er blitt dramatisk forverret etter to år med okkupasjon og intifada.

FOTO: BIBIANA D. PIENE

Palestinsk økonomi nær kollaps

To år med okkupasjon og intifada har ruinert palestinerne økonomi. Verdensbanken frykter at ett år til med dagens situasjon, vil føre Det palestinske området inn i kategorien «utviklingsland». Økonomien er nå helt avhengig av givernes velvilje. Så langt har det vært et stort sprik mellom giverlandenes løfter

og det som faktisk bevilges. For befolkningen er derfor hver dag en kamp for å overleve. I Gaza lever nå i gjennomsnitt ni personer av hver lønning. Over 13 prosent av Gazas barn lider av underernæring. 64 prosent av de palestinske husholdningene har problemer med å skaffe nok mat.

Krigshandlingene krever dessuten stadig nye ofre. Siden september 2000 er nærmere 1800 palestinere blitt drept, mens tallet på drepte israelere nærmer seg 630. Bare én av fire palestinere tror på en fredelig løsning på konflikten.

Side 12-14

Kulturell terrorisme i Afrika

AFRIKANSK KULTUR

AV BILL SAIDI

I ALLE SAMFUNN spiller kultur en avgjørende rolle i den politiske og økonomiske utviklingen, slik er det også med Afrika. Men det er aspekter ved denne innflytelsen som kanskje ikke er så åpenbar for dem som observerer dette flyktig.

Respekten for eldre har blitt angitt som en årsak til at afrikanske ledere ikke har gått sterkt ut mot den voldelige og rasistiske politikken til Zimbabwes president Robert Mugabe. Uttrykket «alder før ungdom» er blitt brukt til å forklare hvorfor Sør-Afrikas president Thabo Mbeki ikke har lyktes i å sette ut i livet en uttalt kritikk, ofte i form av en svært direkte språkbruk, av de foruroligende hendelsene i Zimbabwe knyttet til kampen mot apartheid.

Mbeki har ved flere anledninger kritisert Mugabes landreform-prosjekt. Han har vært kritisk til nabosens klossete håndtering av opposisjonen på hjemmehavne, enten dette er fra de politiske partiene eller den uavhengige pressen, som er blitt forfulgt for deres arbeid. Men å si at Mbeki, som er i femtiårene, har så høy respekt for den 78-årige Mugabe at han ikke tør å kritisere ham offentlig, er det samme som å se bort fra den politiske bakgrunnen i Zimbabwe og Sør-Afrika.

DET HAR VÆRT andre tilfeller i Afrika der en prøver å styrte en leder fra makten, uten å ta hensyn til lederens alder.

Kenneth Kaunda, som var president i Zambia i 27 år, ble utsatt for en lignende ydmykelse av en mann som var mange år yngre enn ham. Det var Frederick Chiluba, som slo ham ved valget i 1991.

Mannen som har gitt president Robert Mugabe flest søvnløse netter siden han kom til makten i 1980, er 50 år gammel, 38 år yngre enn ham selv. Morgan Tsvangirai, lederen for opposisjonspartiet Movement for Democratic Change, snappet 57 seter fra Mugabes ZANU FP under parlamentsvalgene i 2000, bare ni måneder etter at partiet hans ble lansert.

Ærbødigheten for alder er utbredt i Afrika, men ved å se på disse eksemplene kan det ikke sies å være et seriøst hinder for politisk eller økonomisk utvikling på dette kontinentet. Dette er ikke det samme som å si at andre aspekter ved afrikansk kultur ikke har noen negativ innflytelse i samfunnet generelt.

I ZIMBABWE som i mange andre land der det patriarkalske familiesystemet eksisterer, har for eksempel tradisjonene omkring ekteskapet forverret hiv/aids-problemet. En mann kan gifte seg med så mange koner han ønsker, i et land som har kontinentets tredje høyeste aids-tall. Dessuten hjelper det ikke på de skremmende statistikkene at mannen til tider praktiserer usikker sex utenfor ekteskapet.

Kona, som ektemannen betaler medgift for, får klare formaninger fra foreldrene om ikke å sette seg opp mot ektemannen på noe vis.

Prøv et søk i vårt internett-arkiv. Her finner du ca. 2000 artikler om bistands- og utviklingsspørsmål. www.bistandsaktuelt.com

20 • FASTE SPALTER

Kultur som bremse for utvikling

AV KJELLAN SPINNANGR

Det synes tabubelagt å kritisere afrikanske kulturelle særtrekk, verdier og holdninger. De som har et forhold til kontinentet vil nødvendigvis med den ofte stigmatiserende nedvurdering visse politiske retninger tilkjenner; overfladiske vurderinger som var de innhentet fra ei skipsbrø i Mombasa eller Luanda. Også europeernes skamfølelse over kolonitiden spiller en rolle, spesielt dens mest skremmende utslag, apartheidperioden i Sør-Afrika. Vi har motvillig og skyldbetyngt akseptert afrikanernes fokus på kolonitidens utplyndring og nykolonialiserende handelsavtaler som årsaker til deres traumatiske situasjon.

I den lange post-koloniale perioden fra tidlig på 60-tallet har Europa og resten av den rike verden vært tilbakeholdende med kritiske analyser av afrikansk kultur og normer. Det har vært enklere å konsentrere seg om en kollektiv bistandsavtale. Vi har vekst tilbake for de vurderinger og konklusjoner mange bistandsarbeidere seg i mellom har gjort. Det har vært lettere å vedlikeholde en forvrengt, sirkuler og orkesløs «bistandsdebatt» som ikke når inn til kjernen. Lenge har det eksistert en fredningsbestemmelse for kritiske analyser av afrikanske kulturer:

Vi har unnskyldt, bagatellisert og lukket øynene. Vi har bygget opp et arsenal av unnskyldninger og forklaringsrasjoner for den miserable tilstand kontinentet befinner seg i: Korrupsjon er blitt et spørsmål om ledersvikt, aids spres seg på grunn av manglende opplysning, dyre medisiner og pavedommets fordømmelse av kondombruk. Vi er pottefulle av forståelse for deres fasinerte tidstørrelse. Så morsomt når man sier at aids kommer. Man gir «rundhåndet» til de mange velmenende innsamlingsaksjonene uten nærgående spørsmål. Likevel: hvorfor stjeler leger ofte medisiner fra offentlige sykehus? Hvorfor misbraker skoleledere elevens skolepenge til egen berikelse? Hvorfor eksisterer myter som at å elske med jomfru er medisin mot aids? Hvorfor praktiseres kjønnslemlestelse av småjenter – ofte med kvinner selv i pådriverrollen?

Vi står overfor en del beklemmende forhold når man leser utvikling i en global kontekst: I alle kulturer, nasjoner og et-

Artikkelforfatteren mener afrikansk tradisjon om å ha respekt for eldre, hindrer Sør-Afrikas president Thabo Mbeki i å kritisere Zimbabwes president Robert Mugabe. Her ankommer de to hånd i hånd til et krisemøte om situasjonen i landet.

kronikk

tigste og dårligst stilte land er afrikanske, ifølge FN-statistikker.

I Asia og Latin-Amerika er det skrittvis, ofte sideveis – men likevel i et større tidsperspektiv tydelige – utviklingstrekk. I Afrika er dette stort sett ikke til stede. På områder som demokratisering, likestilling og industrialisering er det satset enorme beløp, stort sett til ingen

få av de kulturtrekk som styrer og bærer altfor mange afrikanske etnisiteter. En styrende fellesnevner er en sta og statisk opprettholdelse av tradisjoner. Tradisjonstro mennesker setter klare skranke for modernisering og effektivisering av nasjonalstatene. På tør utfordrer og sette dem under debatt. En av grunnene til at president Thabo Mbeki i Sør-Afrika ikke inntar en tydeligere politisk kritisk holdning til Zimbabwes pre-

se verdier komme til kort. Hvordan kan en afrikaner kunne bygge opp en bedrift når han er tradisjonstros det til å måtte ansette egne slektninger i stedet for de best kvalifiserte?

Mine erfaringer tilsier at ingen afrikansk stat, et heller Sør-Afrika, vil kunne bygge en velferdsstat som rommer selv enkle former for bærekraftige velferdsgoder, som et relevant skolesystem og et fungerende helsestell – på tradisjonelle afrikanske verdier: «African time», fedredyking, patriarkisme og magtro er kun noen – med korrupsjon, stagnasjon og ineffektivitet som resultat. Er målet velferdsstat, likestilling, verdiskaping, må man være bevisst forutsetningene for en slik stat. Problemet er ikke at slike «gamle verdiskranker» eksisterer. Det Store Problemet er at man ikke ønsker eller evner å endre på disse. Det dreier seg om makt. Og den sitter De Gamle menn og ruger på, både i det rurale og lokale, og det urbane Afrika. Og der sitter Mann meget godt. Mens det unge og våknende Afrika ønsker et fungerende byråkrati, arbeidsmarked, en fungerende statsdannelse, synes man ikke å innse at dette innebærer å kaste vrak på en rekke gamle tradisjoner og verdier.

Vi står også overfor det paradoks at det post-apartheid samfunnet, det fargerike fellesskapet som for eksempel Sør-Afrika skal utmåle, i stor grad må ta utgangspunkt i de krav til effektivitet, struktur og økonomiske føringer som den hvite kulturen tydeligst eksponerer. I en konkurranseutsatt verden står den kommende generasjon overfor det paradoks at verdier og holdninger som for eksempel det nye Sør-Afrika skal bygges på, faktisk vil måtte hentes blant de tidligere undertrykkerte. I den pågående og kommende relasjonsbyggingen stiller dette helt spesielle krav til så vel åpenhet, som sensitive, pedagogiske føringer.

Med fare for å generalisere, og dermed stigmatisere, må det pekes på at selv afrikanere som har bodd flere år i en annen kulturell kontekst, synes å ville leve et liv etter afrikanske normer. Vi ser daglig at dette i liten grad dyktiggjør dem til å nå ønskede mål. Dette må enten afrikanere akseptere som hovedårsak til egen stagnasjon og mangfoldige utviklingsproblemer, eller gjøre noe med dem for å komme videre – og etter resten av verden. For man kommer ikke videre med alle de gamle verdiene ombord. Og tradisjo-

prangende livsstil vil føre til politiske problemer i fremtida.

Men generelt har den afrikanske medgjørigheten, som stammer fra den underdanige respekten for autoritet, ødelagt kampen for menneskerettigheter. I de lite avanserte områdene på landsbygda, er det ingen bevissthet omkring at regjeringen eller ledere generelt kan gjøre feil.

I Zimbabwe er det først nå at det er akutt mangel på de mest grunnleggende varene, også maismel som er det viktigste næringsmiddelet. Dermed begynner folk å bli klar over at regjeringen faktisk kan gjøre en elendig jobb. I enkelte strøk på landsbygda, fins det fortsatt folk som har svelget myndighetenes propaganda om at Vesten har forårsaket denne katastrofen fordi de ikke er fornøyde med Mugabes landreformprosjekt. I den sørvestlige delen av landet, under det nylig avholdte lokalvalget, gjorde opposisjonen noen framskritt. Folk der forstår at regjeringen kan gjøre feil, og de mistenker til og med at det er korrupsjonen som har ført til den økonomiske tilstanden.

DET VI NÅ TRENGER er en felles kampanje der FN er pådriver – en kampanje mot «kulturell terrorisme». En slik kampanje kan få folk til å bli klar over at deres rettigheter som verdensinnbyggere gir dem rett til frihet i enhver forstand.

Å tro at denne kampanjen vil bli satt i gang av en afrikansk regjering for egen regning, er å overse hvordan det politiske mørket fortsatt hjemsøker dette kontinentet. Det mørket er like tykt som det var før uavhengigheten fra kolonialismen så dagens lys.

(Artikkelen er forkortet. Red.)

Bill Saidi er viseredaktør i The Daily News, Harare. Han er født i Zimbabwe, og har jobbet som journalist i 45 år – 17 av disse i Zambia. Saidi har også gitt ut flere romaner og noveller.

debatt

Nekter hun ham hans ekteskapelige rettigheter av en eller annen grunn, blir det sett på som en trasshandling. Selv om hun mistenker ham for å ha hatt noen på si, og at han har blitt smittet av den dødelige sykdommen, er hun ifølge de etniske lovene som råder i samfunnet forpliktet til å underkaste seg ektemannens innfall.

Et annet aspekt ved afrikansk kultur som er ødeleggende for de unge, er den eldgamle tradisjonen om å holde sex utenfor enhver samtale mellom foreldre og barn. Selv etter puberteten, behøver ikke barnet å kjenne til seksualitet, helt til det er for sent. De kan kjenne til de elementære elementene ved den gamle fortellingen om «blomstene og biene», men ingen av foreldrene behøver å ha nevnt farene ved å ha ubeskyttet sex for dem.

Mangelen på informasjon om sex i våre dager med hiv/aids har vært svært ødeleggende for Sør-Afrika, Botswana og Zimbabwe, de tre landene som er hardest rammet i Afrika, om ikke i verdensmållestokk. De tre landene grenser opp til hverandre og har i noen utstrekning kulturer, som kan forklare hvorfor de er rammet hardest.

DET ER INGEN STERK motstand mot korrupsjon i Afrika, slik en ser i vestlige samfunn. Folk flest tror at rike mennesker har vært korrupte for å oppnå denne statusen. I et samfunn der sjefen tradisjonelt kan ta det han ønsker – inkludert så mange koner han måtte ønske – er en ikke så opptatt av om folk har tilegnet seg rikdommen rettmessig.

Det er bare blant de unge med utdannelse i urbane strøk en er bekymret for de mange underprivilegerte, og for at ledernes obskøne og

Artikkelen er et svar på Kjellans Spinnangers kronikk i Bistandsaktuelt 6/2002.

bistands
aktuelt
Fagblad om utviklingssamarbeid
nr. 8/02 – 5. årgang

Ansvarelig redaktør:

Astrid Versto

Redaktør:

Gunnar Zachrisen
gunnar.zachrisen@norad.no

Journalister:

Liv Røhnebæk Bjergene
liv.bjergene@norad.no
Odd Iglebæk
oddigle@online.no
Bibiana Dahle Piene
bibianapiene@hotmail.com
Camilla Solheim
camsol@hotmail.com

Redaksjonsråd:

Helene Bank
Stein Hansen
Rut Haug
Leiv Lunde

Internett:

www.norad.no/bistandsaktuelt
www.bistandsaktuelt.com

Postadresse:

Boks 8034 Dep., 0030 Oslo

Kontoradresse:

Ruseløkkv. 26 (6. etg.)

Telefon sentralbord:

22 24 20 30

Telefon redaksjon:

22 24 20 40 - 22 24 20 64

E-post redaksjon:

gunnar.zachrisen@norad.no

Telefon annonser:

22 24 20 40 - 22 24 20 41

E-post annonser:

gunnar.zachrisen@norad.no

Fax:

22 24 20 66

Design / produksjon:

Odysse reklamebyrå
Fred Isaksen, Larvik #5051

Trykk:

Media Øst Trykk AS

Abonnement:

Bistandsaktuelt, NORAD,
boks 8034 Dep., 0030 Oslo
Telefon: 22 24 20 71
Fax: 22 24 20 66
E-post: adr-ba@norad.no

Abonnement kan også tegnes via internett:

www.bistandsaktuelt.com

Abonnementet er gratis.

Artikler i Bistandsaktuelt uttrykker ikke nødvendigvis et offisielt syn.

Utgever:

NORAD

DIREKTORATET FOR
UTVIKLINGSSAMARBEID
NORWEGIAN AGENCY FOR
DEVELOPMENT COOPERATION

ISSN 1501-0201

Redaksjonen avsluttet:

Mandag 14. oktober 2002

Opplag – denne utgave:

11 400 eksemplarer

MÅNEDENS SITAT:

«Jeg regner Hilde Frafjord Johnson som en personlig venn. Gjennom mange år har vi arbeidet sammen på flere prosjekter rundt omkring i verden.»

Fredsprisvinner Jimmy Carter til
Aftensposten 13.10.2002

Tusenårsmåla – berre tomme ord?

LEIAR

«Dersom me held fram på same måten som no, vil me ikkje greie å fullføre alle tusenårs-måla», sa FN-sjefen Kofi Annan til generalfor-samlinga tidlegare denne månaden. Han er redd tusenårsmåla berre blir tomme ord dersom det ikkje skjer raske endringar.

I samband med den internasjonale fattigdomsdagen 17. oktober er det naturleg å reflektere over korleis målet om å halvere fattigdomen innan 2015 og dei andre ambisiøse måla skal nåast. I ei tid der verdssamfunnet synest vera mest oppteke av faren for terrorisme og trugsmålet mot fred og tryggleik, ber Kofi Annan verdas leiarar ikkje gløyme dei som strevar med å overleva på under ein dollar dagen, dei som er utan reint vatn og som går svoltne til sengs kvar kveld. Det lang-siktige utviklingssamarbeidet kjem lett i skuggen når regjeringssjefar og medier har blikket vendt mot det dei ser som meir akutte farar.

Tusenårsmåla ser ut til å bli nådde i delar av Asia, men landa i Afrika sør for Sahara slit. Der er det omtrent like mange fattige i dag som det var for ti år sidan. Det må dramatiske endringar til dersom fattigdomen skal halverast på 13 år.

Utviklingssamarbeidet har blitt meir effektivt og fattige land har fått gjeld stroken. Men å gje dei tilgang til dei rikes marknader ser ut til å vera politisk vanskeleg. Det er lettere å gje dei fattige gåver enn å handle med dei som likeverdige.

Bistanden i dag er oppteken av partnerskap. Men blir dei fattige høyrde i dette partnerskapet? Deepa Narayan frå Verdsbanken meiner svaret er nei. «Ingen høyrer på dei fattige, det er dei rike som blir lytta til», sa ho på NO-RADs fattigdomskonferanse.

Det finst inga standardløyning på korleis fattigdomen skal halverast. Men heldigvis finst det nokre allmenngyldige prinsipp. Respekten for at det er samarbeidslanda som sjølv må styre, er eitt av dei. At me må tilpasse verksemda vår til den politiske, institusjonelle og økonomiske røyndomen i landa, eitt anna. Kanskje tusenårsmåla i større grad må skreddarsyast kvart enkelt land?

Alle er samde om måla. La oss håpe Kofi Annans tankevekkjar har innverknad på regjeringssjefar slik at alle gjer sitt til at den store internasjonale dugnaden skal lykkast.

AVE

bistandsaktuelt forbeholder seg retten til å lagre og utgi alt stoff i fagbladet i elektronisk form. Redaksjonen forbeholder seg også retten til å forkorte innsendte manuskripter.

På grunn av stor pågang av debattinnlegg, kronikker, reisebrev, o.l. vil mange artikler ikke komme på trykk.

Debattinnlegg honoreres ikke.

Vi svikter de fattige, og verden vil være et ustabil sted å leve så lenge vi ikke tar dette alvorlig, mener Jeffrey Sachs. FOTO: GØRIL TRONSDEN BOOTH

– Vesten svikter de fattige

rett på sak

HVEM:
Jeffrey Sachs

HVA:
Professor i internasjonal handel og direktør for Center for International Development ved Harvard University. FNs generalsekretær Kofi Annan har utnevnt Sachs til spesialrådgiver i arbeidet med å nå FNs tusenårsmaal.

HVORFOR:
Kjemper for at folk i fattige land skal få adgang til grunnleggende helsetjenester.

Den amerikanske økonomen Jeffrey Sachs er lei alt pratet om viktigheten av godt styresett og at de fattigste landene må prioritere ressursene bedre. – Feilen er at de rike landene ikke betaler, sier Sachs.

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE

– Det er svært vanskelig å skape økonomisk vekst når man er midt oppe i en epidemi. Lav levealder, handelshindringer og aids – dette er alle faktorer som hindrer vekst. De fattige landene har ikke mulighet til å klare dette alene, sier Sachs som nylig deltok på en konferanse i Oslo om internasjonale helseprioriteringer.

Han peker på hvordan gapet mellom rike og fattige har økt kraftig bare i løpet av én generasjon.

– Hiv/aids-epidemien og sammenbruddet i helseinstitusjonene har ført til at gjennomsnittlig levealder i den rike delen av verden flere steder har passert 80 år, mens den i enkelte afrikanske land falt til under 40 år. Den eneste måten vi kan løse dette på, er at de rike landene investerer i de fattige landene. Jeg er sjokkert over hvor mangelfull denne innsatsen er, sier Sachs, og peker blant annet på hvordan FNs globale fond for bekjempelse av aids, malaria og tuberkulose kun har fått inn en tiendedel av behovet på 8-10 milliarder dollar årlig.

– USA har i år brukt 100 milliarder dollar på militæret. Dette viser at vi ikke er villig til å prioritere, villige til virkelig å gjøre valg. Vi svikter de fattige, og verden vil være et ustabil sted å leve så lenge vi ikke tar dette alvorlig, mener Sachs.

Medisinsk behandling mulig. – Du jobber som

rådgiver for flere regjeringer. I kampen mot hiv/aids er en av de store utfordringene svake helse-systemer. Vil etter din mening de fattigste landene kunne klare å håndtere en avansert medisinsk behandling mot hiv/aids?

– Ja, jeg mener det er fullt mulig å gi medisinsk behandling også i fattige land. Haiti er et eksempel på et lavinntektsland hvor medisinsk behandling er en suksess. Selv om vi i dag ikke har vaksiner verken mot aids, malaria eller tuberkulose, så har vi virkemidlene. Problemet er at disse medisinene ikke når de fattige, sier Sachs.

”
Vi svikter de fattige. Verden vil være et ustabil sted å leve så lenge vi ikke tar dette alvorlig.

Avslag på søknad. Sachs har hjulpet blant annet den malawiske regjeringen med å skrive søknad om støtte til aids-medisinerer fra FNs globale fond, og er svært kritisk til behandlingen av søknaden.

– I Malawi er resultatene så langt for de pasientene som har fått medisinsk behandling for hiv/aids, svært gode. Landet mangler medisiner, og myndighetene søkte derfor om støtte for å kunne gi 300 000 personer medisinsk behandling. Dette fikk vi signaler om at var for ambisiøst, slik at vi reduserte antallet til 100 000 pasienter over fem år. Søknaden ble avslått med den begrunnelse at dette var for ambisiøst. Visepresidenten i Malawi reduserte derfor antall pasienter til 30 000 over fem år. Da var svaret at dette var en teknisk bra løsning, men at prosjektet var for stort. Vi burde derfor kutte ut behandling, ledelse, overvåking og evalueringen av prosjektet, sier Sachs hoderystende, før han fortsetter:

– Verden står og ser på at 40 millioner mennesker dør. Og vi kaller oss en sivilisert verden?

Arv gir millioninntekter

Organisasjonene satser på økte testamentariske gaver

Norske frivillige bistandsorganisasjoner arvet i fjor minst 80 millioner kroner. De kristne organisasjonene mottar mest. Flere organisasjoner vil nå satse sterkere på inntekter fra arv.

• CAMILLA SOLHEIM

En glad giver gir i liv og død. Norsk hjelpeorganisasjoner fikk i fjor minst 80 millioner i testamentarisk gave, viser en rundspørring Bistandsaktuelt har gjort blant de største bistandsorganisasjonene. Det er det kristne organisasjonene som mottar mest, men ingen har den totale oversikten.

- Det foreligger ingen offisielle oversikter over hvilken type organisasjoner som mottar flest testamentariske gaver. Det antas imidlertid at en overvekt ligger på diverse religiøse formål. Formål som tilgodeser eldre utgjør imidlertid også en stor gruppe, opplyser førstekonsulent Pål Søgård i avdeling for arveavgift i Skattedirektoratet.

Misjonsglød. Av de organisasjonene som også driver bistand, er det uten tvil Det Norske Misjonsselskap (NMS) som mottar de største arveinntektene.

I fjor fikk NMS 32,2 millioner kroner, i tillegg til 897 000 kroner i minnegaver i forbindelse med begravelse og vel 100 000 kroner fra såkalte åremålgaver, som innebærer at en person ber venner og familie om å gi gaver til et spesielt prosjekt i forbindelse med bursdag i stedet for en vanlig gave.

Fritak. Arvebeløpene varierer mellom noen få tusen kroner og opp til flere millioner, og det varierer også fra år til år hvor store inntekter som kommer inn på denne måten. Ved gaver over 200 000 kroner må den enkelte organisasjon søke Skattedirektoratet om fritak. Skattedirektoratet har ingen oversikt over det totale beløpet det gis fritak for per år.

- Dette henger blant annet sammen med at enkelte organisasjoner

Flere organisasjoner informerer potensielle givere om muligheten for å testamentere gaver. Norges Røde Kors har i sommer laget disse brosjyrene..

fritas direkte i kraft av loven, andre ved skattefogdkontorene eller skifteretten, mens andre må fritas av Skattedirektoratet, opplyser Søgård i Skattedirektoratet.

Heller ikke Statistisk sentralbyrå (SSB) vet hvor mye som går til såkalte «allmenntilrette» organisasjoner.

Avgiftsfri. Alle organisasjonene er glade for at gavene er unntatt arveavgift.

- Norsk Luthersk Misjonssamband (NLM) mener arvefritaket representerer en betydelig «gave» fra Staten, sier økonomikonsulent Hans Kristoffer Goa i NLM.

- Fritak for arveavgiften betyr selvfølgelig at vi totalt sett får flere midler til disposisjon i det arbeidet vi faktisk driver. I 2001 sparte dette oss for en avgift på til sammen 286 000 kroner, opplyser informasjons-

leder Bethi Dirdal Jåtun i Misjonsalliansen.

Markedsfører. Alle organisasjonene markedsfører i større eller mindre grad denne måten å gi på.

- Vi mottar ikke spesielt store beløp på testamentariske gaver og minnegaver. Dette kan gjenspeile det faktum at vi ikke profilerer disse muligheten i nevneverdig grad, eller jobber med dem som strategiske satsinger. Men vi har klare rutiner for behandlingen av disse, og vi har materiell å tilby i forbindelse med minnegaver dersom det er ønskelig, sier Dirdal Jåtun.

De fleste informerer potensielle givere gjennom medlemsblad og tilsvarende materiell, der de også forteller hvor mye som er kommet inn på denne måten. Noen opplyser også om hvem som har gitt. Norges Røde Kors laget i sommer en brosjyre for å orientere eventuelle givere om muligheten. - Vi ser nå på hvordan vi skal distribuere den. Vi planlegger å sette inn annonser i utvalgte blader, egenannonse i eget med-

lemsblad og til biblioteker, opplyser Anne D. Nilsen i Norges Røde Kors.

Satsing. Flere gjør som Røde Kors, og er i ferd med å satse økte markedsføringsressurser på dette området. Strømmestiftelsen er blant organisasjonene som i sitt medlemsblad åpent forteller hvem som har gitt og hvor mye. Og takker den avdøde giveren.

- Dette er en måte å markedsføre «produktet» på, sier direktør Lars-Ivar Gjorv i Strømmestiftelsen.

Han forteller at organisasjonen ser på slike gaver, sammen med minnegaver og åremålgaver, som et satsingsområde.

- I dag gjør vi en langt dårligere jobb på dette området enn før. Tidligere sendte vi brev til alle advokatkontorer og hadde informasjonsmateriell liggende på møtepunkter, sier Gjorv.

Også i Norsk Folkehjelp er dette et satsingsområde.

- Vi har til nå hatt noe annonsering på dette, men dette er et område under utvikling, opplyser informasjonssjef Ivar Christiansen i Norsk Folkehjelp.

Advokathjelp. Flere organisasjoner tilbyr advokathjelp til mennesker som ønsker å gi en testamentarisk gave. Norsk Luthersk Misjonssamband viser i sin årbok eksempler på hvordan et testamente kan skrives.

- Vi driver per i dag ingen aktiv markedsføring av muligheten for å gi testamentariske gaver til NMS, men vi har forsøkt å tydeliggjøre i vår kommunikasjon av regnskaps- og gaveinformasjon at også dette er en vesentlig inntekt for oss. De personer som henvender seg til oss med konkrete spørsmål om muligheten for slike gaver, får selvfølgelig hjelp med informasjon om hvordan dette kan gjøres, opplyser regnskapssjef Jon-André Johansen i NMS.

De aller fleste som gir arv er faste givere, men det kan også være folk som organisasjonene ikke har registrert i sine medlems- eller giververlister.

DE FRIVILLIGE ORGANISASJONENE

Ømtålig tema i innsamling

Organisasjonene ønsker inntekter, men er opptatt av at slikt innsamlingsarbeid stiller sterke krav til etikk og ærbødighet.

- Dette er en hårfin balanse, men samtidig vil vi være frimodig overfor givere som har støttet oss hele livet, og som synes det er naturlig å dele det de etterlater seg med fattige. Da skulle det bare mangle om ikke vi som profesjonell aktør kan være en kanal for det, sier direktør Lars-Ivar Gjorv i Strømmestiftelsen.

Andre bruker dette som argument for ikke å drive direkte markedsføring. - Dette er et svært følsomt felt for ressursmobilisering. Vi gjør derfor ingen direkte framstøt for å motta slike gaver. Men som mange andre humanitære organisasjoner, annonserer vi på et skriveunderlag som finnes i om lag 600 begravelsesbyråer, sier programsjef Bjørn Rongevær i Plan Norge.

Misjonen har glade givere

Misjonsorganisasjonene har et stort nettverk over hele landet der lokalforeninger møtes og gir penger, forteller professor Sigurd Hjelde ved Institutt for kulturstudier ved Universitetet i Oslo.

- Disse menneskenes livsoppgave er å gi penger til misjonen. De har gitt penger hele livet, og gir dermed også store gaver når de dør, sier Hjelde.

- Er dette en form for avlat?

- Nei, dette har vært en tradisjon helt siden Misjonsselskapet ble opprettet i 1842, og er dermed en 150 år lang tradisjon. Dette er en innarbeidet kultur. Misjonen har i mange kretser vært sett på som en stor oppgave. Disse organisasjonene har trofaste givere som gir med glede, sier Hjelde.

TESTAMENTARISKE GAVER (2001):

Det Norske Misjonsselskap:	32,2 mill. kr
Norsk Luthersk Misjonssamband:	12,0 mill. kr
Kirkens Nødhjelp:	11,5 mill. kr
Redd Barna:	9,3 mill. kr
Norges Røde Kors:	7,9 mill. kr
Misjonsalliansen:	2,6 mill. kr
Flyktningerådet:	1,2 mill. kr
Strømmestiftelsen:	1,0 mill. kr
Pinsevennenes Ytremisjon:	335 000 kr
Plan Norge:	97 680 kr
Norsk Folkehjelp:	70 000 kr
CARE Norge:	0 kr
Utviklingsfondet:	0 kr
Atlasalliansen:	0 kr

Organisasjoner som Kreftforeningen og Redningsselskapet mottok i 2001 henholdsvis 95 millioner og 3,5 millioner kroner.

Kilde: Opplysninger er gitt av den enkelte organisasjon.

Langt igjen til tusenårsmålene

Pessimistisk Kofi Annan i sin første globale rapport

– I de neste 13 årene må det skje en betydelig framgang. Hvis ikke vil erklæringen om tusenårsmålene bare bli stående igjen som en vond påminnelse om hvordan menneskelige behov forsømmes og løfter ikke blir holdt.

”

Resultatene så langt fra det internasjonale samfunnets side når det gjelder å iverksette tusenårsmålene, er i beste fall blandet.

Kofi Annan, FNs generalsekretær.

For mer informasjon om FNs tusenårs mål og de nasjonale rapportene, se www.undg.org.

Utsiktene for at Afrika skal nå målet om femti prosent reduksjon av fattigdommen ser dystre ut. For deler av Asia ser derimot framtiden lysere ut, noe disse indiske barna forhåpentligvis vil nyte godt av.

FOTO: GUNNAR ZACHRISEN

FNS TUSENÅRS MÅL

• **LIV RØHNEBÆK BJERGENE**
Det var den tydelige beskjeden fra FNs generalsekretær Kofi Annan da han 4. oktober la fram den første globale rapporten om Tusenårsmålene for FNs generalforsamling.

– Resultatene så langt fra det internasjonale samfunnets side når det gjelder å iverksette Tusenårsmålene, er i beste fall blandet, sa Kofi Annan om de løfter vel 150 stats- og regjeringssjefer vedtok under FNs Millenniumsmøte i 2000. Verdenssamfunnet lovet da å jobbe sammen mot å nå følgende klare mål innen 2015:

■ Utrydde ekstrem fattigdom og sult, blant annet ved å halvere antall mennesker som lever på under én dollar om dagen.

■ Sikre full grunnskoleutdanning for alle gutter og jenter.

■ Fremme likestilling og styrke kvinners stilling, blant annet ved å fjerne forskjellene mellom andelen gutter og jenter i grunnskole og videregående skole, fortrinnsvis innen 2005.

■ To tredjedels reduksjon av antall barn som dør før de er fem år gamle.

■ Tre fjerdedels reduksjon av antall mødre som dør i barsel.

■ Redusere antall mennesker som dør av sykdommer – og da særlig hiv/aids og malaria.

■ Sikre et bærekraftig miljø, blant annet ved å halvere andelen mennesker uten tilgang på rent drikkevann innen 2015.

■ Utvikle et globalt partnerskap for utvikling mellom rike og fattige land.

Asia et lyspunkt. I sin redegjørelse

trakk FNs generalsekretær fram Asia som et positivt eksempel i sin kamp for å redusere antall mennesker som lever i fattigdom. Det siste tiåret har Øst-Asia allerede halvert antall mennesker som lever for under én dollar om dagen fra 28 til 14 pro-

sent. I Sør-Asia, hvor nesten halvparten av verdens fattige bor, har det vært en mer beskjeden nedgang fra 44 til 37 prosent.

I Afrika er derimot framgangen svært liten. Mens det for ti år siden var 48 prosent av den afrikanske be-

folkningen som levde i fattigdom, er tallet i dag 47 prosent.

– Det må derfor skje dramatiske endringer dersom vi innen 2015 – tolv år fra nå av – skal klare målet om femti prosent, sa Kofi Annan.

Første test i 2005. I sin redegjørelse pekte Annan på hvordan medlemslandene allerede om snaut to år står overfor den første testen på løftene.

– Innen 2005 har medlemslandene lovet like mange jenter som gutter både i grunnskole og videregående skole. Jeg må dessverre si at det er lite trolig at vi når dette målet. Mellom 1990 og 2000 har kjønns-gapet kun blitt redusert med 25 prosent. Og greier vi ikke å få flere jenter til å ta utdanning, er jeg redd for at det vil bli enda vanskeligere å nå også de øvrige målsetningene, sa Annan.

Egen millenniumskampanje. For å gjøre tusenårsmålene bedre kjent rundt om i verden, har Annan lansert en egen millenniumskampanje. Den tidligere nederlandske utviklingsministeren, Eveline Herfkens, er utnevnt til Annans rådgiver. Hun skal hjelpe til med å gjøre målene kjent, i tillegg til å jobbe for skaffe nye samarbeidspartnere som kan bidra med å nå målene.

Målet nå er å få målene implementert på lokalt nivå, slik at tusenårsmålene gjenspeiles i de nasjonale prioriteringene. Det er også en målsetning at alle utviklingsland og overgangsland produserer en egen rapport om millenniumsmålene innen 2004. Så langt har 12 land – Albania, Bolivia, Kambodsja, Kamerun, Tsjad, Madagaskar, Mauritius, Nepal, Polen, Senegal, Tanzania og Vietnam – laget en slik rapport. Nye 20 rapporter er forventet i slutten av 2002. Rapportene vil bygge på allerede eksisterende rapporter som National Human Development Reports og Poverty Reduction Strategy Papers (PRSP).

FN-rapport kritiserer Verdensbanken og IMF's Afrika-politikk

Den såkalte nye tilnærmingen til IMF og Verdensbanken for å bekjempe fattigdommen i Afrika er preget av gammelt tankegods. I stedet for å rette opp gamle feil legger man til nye, hevder FNs forum for handel og utvikling (UNCTAD) i sin nye rapport.

• **BIBIANA DAHLE PIENE**

Etter nærmere to tiår med strukturtilpasning i det sørlige Afrika er fattigdommen blitt verre, svak eller feilaktig vekst er normalen, krisene i landbruket har økt og avindustrialisering har ødelagt mulighetene for fremtidig vekst, skriver FNs forum for handel og utvikling (UNCTAD) i rapporten.

Gamle tanker. Det er ikke første gang UNCTAD kritiserer Bretton Woods-institusjonene. I årets rapport tar FN-organisasjonen et oppgjør med de nye strategiene til Det internasjonale pengefondet (IMF) og Verdensbanken i å bekjempe fattig-

dommen i Afrika. Etter en gjennomgang av 27 fattigdomsstrategier (PRSP'er) er UNCTADs konklusjon at strategiene kjennetegnes av et fortsatt fokus på gammel tenkning innen makroøkonomisk stabilisering og strukturtilpasningspolitikk.

– Verken IMF eller Verdensbanken har i vesentlig grad endret sin politikk overfor Afrika, til tross for den brede kritikken av den mislykkede neoliberalismen de siste tiårene, sa Yilmaz Akyuz, som leder UNCTADs avdeling for globalisering og utvikling, da rapporten ble offentliggjort i slutten av september.

– Uten vesentlige forandringer i både nasjonale og internasjonale strategier i forhold til gjeld, bistand og handel er det høyst usannsynlig at man vil nå tusenårsmålene, la han til.

Flere betingelser. Ifølge UNCTAD har andelen av befolkningen sør for Sahara som lever under fattigdomsgrensen økt fra 56 prosent på midten av 60-tallet, til 65 prosent i siste halvdel av 90-årene.

UNCTAD er særlig kritisk til det raskt økende antallet betingelser og

kondisjonaliteter som følger i kjølvannet til de nye fattigdomsstrategiene. I gjennomsnitt er det knyttet 114 betingelser til hver strategi, hvorav mer enn en tredel er direkte relatert til styresett. Dette er langt mer enn det som er nødvendig for å beskytte integriteten til de multilaterale finansinstitusjonene, mener UNCTAD. De mange betingelsene reiser også tvil om det enkelte lands myndigheter faktisk opplever eierskap til reformene, eller om strategiene er laget for å tilfredsstille givene, hevder organisasjonen. UNCTAD anbefaler en betydelig nedskjæring

IMF innrømmer feil

I en ny rapport konkluderer en uavhengig, nyopprettet evalueringsenhet i Det internasjonale pengefondet med at IMF låner ut for mye penger i for lang tid til gjeldstynge land. Dette står i skarp kontrast til IMF's mandat om å stille kortvarige økonomiske stabiliseringsprogrammer til rådighet.

– Dette reiser spørsmål ved effektiviteten i programmene, sier visedi-

rettør David Goldsbrough ved evalueringskontoret.

I dag blir nærmere en tredel av IMF's låntagere definert som langtidsbrukere.

Ifølge avisa Financial Times er det første gang IMF innrømmer at de finner det vanskelig å bryte programmene i land som har rotfestede strukturelle problemer.

UNCTAD RAPPORT

Holder stø kurs

Budsjettet øker med 850 millioner – ingen store endringer i bistandspolitikken

Mer satsing på utdanning, og større fokus på ungdomsarbeid. Ellers holdes bistandspolitikken på kursen som ble staket ut i fjor.

• BIBIANA DAHLE PIENE

Til tross for et meget stramt statsbudsjett, tar regjeringen seg råd til å øke bistandsbudsjettet med 856 millioner kroner, en økning på 5,6 prosent. Totalt vil nærmere 14,4 milliarder kroner komme fattige land til gode i neste budsjettperiode – dersom regjeringen får det som den vil.

Bistanden vil dermed havne på 0,93 prosent av bruttonasjonalinntekt (BNI), som er rekordhøyt i både norsk og internasjonal målestokk. Men i forhold til i fjor er dette bare en økning på 0,01 prosent, og fortsatt et stykke unna målet om at bistanden skal utgjøre én prosent av BNI.

Mer til MUL og utdanning. Årets budsjett byr ikke på de store forandringene i norsk bistandspolitikken. Regjeringen har valgt å holde en stø kurs, og tar utgangspunkt i FNs tusenårsmaal om blant annet å halvere antall mennesker som lever under fattigdomsgrensen innen år 2015, og gi alle barn tilbud om skolegang.

Dette medfører at innsatsen i større grad skal dreies mot de minst utviklede landene (MUL). Regjeringens målsetting er at minst 40 prosent av den bilaterale bistanden skal gå til MUL. I 2001 var andelen rundt 35 prosent.

Ingen investeringer gir mer effekt i kampen mot fattigdom enn satsing på utdanning, spesielt for jenter, skriver utviklingsministeren i sin pressemelding til statsbudsjettet, og varsler dermed at bistanden til utdanning skal økes. Målet er at 15 prosent av den totale bistanden skal gå til utdanningsformål i inneværende stortingsperiode. Ifølge Utenriksdepartementet gikk om lag 850 millioner kroner, eller 9,7 prosent av budsjettet til utdanning i fjor. I forslaget til statsbudsjett for 2003 er det lagt inn en økning på 200 millioner kroner. I så fall vil omkring 11,5 prosent av budsjettet gå til utdanning.

Også Fredskorpset kan notere seg en økning på hele 44,5 prosent i årets budsjett, fra 83 millioner kroner i fjor til 120 millioner i år. Støtten er også mer enn en femdobling i forhold til 2001, da organisasjonen

Skole og utdanning er ett av regjeringens hovedsatsingsområder.

FOTO: SØRVIS

fikk bevilget 27 millioner kroner. Økningen begrunnes med opprettelsen av et eget ungdomsprogram, FK Ung, fra 2003.

Regjeringen foreslår også å følge opp Toppmøtet om bærekraftig utvikling i Johannesburg ved å knytte 125 millioner kroner i året de neste tre årene til en egen WEHAB-bevilgning. WEHAB-området utgjør vann, energi, helse og biologisk mangfold.

Jevn økning. Økningen i budsjettet er nokså jevnt fordelt på de ulike ordningene. Den bilaterale bistanden øker totalt med åtte prosent. Den største økningen er på regionbevilgningene, mens støtten til hovedsamarbeidslandene øker med 2,5 prosent. Bistanden til Balkanområdet øker imidlertid med nærmere åtte prosent.

Regjeringen foreslår imidlertid å kutte bistanden til Midtøsten med 15 millioner kroner, eller ni prosent, på grunn av den negative utviklingen i fredsbestrebelsene de siste to årene. Konflikten har gjort det van-

skelig å gjennomføre flere planlagte prosjekter, heter det i budsjettforslaget.

De globale ordningene øker totalt med 6,6 prosent. Her er det særlig den såkalte gap-bevilgningen som øker mest – 16 prosent – mens bevilgningen til fred og forsoning øker med 13 prosent og nødhjelpen med åtte prosent.

Bistand via multilaterale kanaler øker med i overkant av fem prosent. Her tar en utvidet støtte til ulike internasjonale finansinstitusjoner mesteparten av økningen. Blant annet foreslår regjeringen å øke bevilgningen til Verdensbanken med 84 millioner kroner til 584 millioner.

Regjeringen viderefører de omstridte bevilgningene til flyktningtiltak i Norge, men foreslår å kutte støtten med 32 millioner kroner.

Nytt hovedsamarbeidsland? Grup-

statsbudsjettet

Regjeringens målsetting er at minst 40 prosent av den bilaterale bistanden skal gå til MUL. I 2001 var andelen rundt 35 prosent.

pen av hovedsamarbeidsland forblir uendret (se neste side). Men i budsjettet gjentar regjeringen at Mali vurderes som en ny hovedsamarbeidspartner. Mali regnes som et av de fattigste og minst utviklede landene i verden, og Norge har allerede betydelig erfaring fra landet gjennom frivillige organisasjoner og forskningsmiljøer, heter det i proposisjonen. I 2001 fikk Mali 60 millioner kroner i støtte, men det kan bli aktuelt å utvide samarbeidet i 2003. Det legges også opp til en begrenset norsk tilstedeværelse i hovedstaden Bamako for å følge den politiske utviklingen nærmere.

Madagaskar vurderes innlemmet i gruppen samarbeidsland fra 2004 dersom den positive trenden i landet fortsetter, skriver regjeringen.

HOVEDTALL I BISTANDEN

Tall i millioner kroner. Økning/nedgang i forhold til saldert budsjett 2002 i parentes.

Bilateral bistand		
Hovedsamarbeidsland:	950	(+24)
Regionbevilgning Afrika:	975	(+104)
Regionbevilgning Asia:	333	(+77)
Regionbevilgning Midtøsten:	150,5	(-15)
Regionbevilgning Mellom-Amerika:	131	(+15)
ODA-godkjente land på Balkan/ andre OSSE-land:	922	(+67)
Globale ordninger		
Sivilt samfunn/demokrati:	1307	(+59)
– herunder Fredskorpset:	120	(+37)
Næringsutvikling:	762	(+90)
Overgangsbistand (gap):	400	(+55)
Nødhjelp:	1363	(+97)
Fred, forsoning, demokrati:	1222	(+143)
Forskning med mer:	357,5	(+3)
Ymse tilskudd:	103	(0)
Flyktningtiltak i Norge:	648,5	(-32)
Multilateral bistand		
FN-organisasjoner:	3240,5	(+118)
Finansinstitusjoner:	1373,5	(+122)
Gjeldslette:	350	(0)

– Budsjettet spriker, sier NUPI-forsker

– Budsjettet spriker i alle mulige retninger. Vi skal være med på alt. Norge er i ferd med å bli veldig spesiell i forhold til andre givere, sier forsker Valter Angell ved Norsk utenrikspolitisk institutt (NUPI).

Han sier at han likevel er beredt til å gi budsjettet terningkast fem.

– Først og fremst på grunn av volumøkningen. Det er bra at vi gir mer penger, konstaterer han.

– Det er forbausende hvor lite som blir satset på primærnæringene. I 2000 var det bare seks prosent. Men hvorfor er Afrika fattig? På grunn av manglende satsing og produksjon i primærnæringene, der størsteparten av befolkningen har

sitt utkomme, sier han. Selv om støtten til primærnæringene er økt i årets budsjettforslag, mener han det burde vært satset betydelig mer langsiktig bistand på dette området.

Savner debatt. Angell påpeker at Norge bruker langt mer på nødhjelp enn andre land: Om lag en fjerdedel av bistandsbudsjettet er nødhjelp, mens snittet blant OECD-landene er 7,7 prosent.

– Vi har en profil som er temmelig ulik andre givere. De frivillige organisasjonene spiller også en større rolle i norsk bistand enn det som er vanlig. Det er ikke sikkert dette er galt, men disse prinsippene blir i

veldig liten grad diskutert i proposisjonen, fremholder Angell. Han mener også at bistandspolitikken er lite integrert i utenrikspolitikken.

– Bistanden har alltid hatt strategisk og geopolitisk betydning, det ser vi blant annet i Afghanistan. Men det burde vært en grundigere drøfting hvor det er interessant for oss å drive bistand. I de tidligere Sovjet-statene er for eksempel fattigdommen større enn på Sri Lanka – og området er viktigere for oss politisk. Jeg savner en prinsipiell diskusjon om hvordan vi får bistands-, sikkerhets- og internasjonal miljøpolitikk til å henge bedre sammen, sier Valter Angell.

SV: – Positivt overrasket

– Bistandsbudsjettet er den eneste positive overraskelsen i dette årets statsbudsjett, sier **Øystein Djupedal** i Sosialistisk Venstreparti.

Han er likevel kritisk til deler av innholdet.

– Man problematiserer overhodet ikke IMF's og Verdensbankens rolle i bistanden. Disse legger mange av premisene og rammebetingelsene for hvordan fattige land skal komme seg ut av fattigdommen ut i fra en liberalistisk mal som aldri har fungert. Her burde Norge stille seg langt mer kritisk, mener han.

FrP: – Favner for vidt

– Bistanden favner for bredt og for vidt. Vi kunne ha greid oss med et langt mindre beløp, sier **Morten Høglund** i Fremskrittspartiet.

– Hvor mye mindre?

– Anbefalingen fra Monterrey-møtet er 0,7 prosent. Nå er vi oppe på 0,93. Vi kunne i alle fall starte med Monterrey.

FrP ønsker dessuten større konsentrasjon av tiltakene til tre områder: Helsetiltak – især hiv/aids, utdanning og gjeldslette.

SP: – Godt bistandsbudsjett

– Senterpartiet er glad for økningen og synes det er gledelig at regjeringen i et stramt budsjett har valgt å øke bistanden, sier **Åslaug Haga** i Senterpartiet.

Haga er fornøyd også med profilen i budsjettet, men vil undersøke nærmere totalforholdet mellom den multilaterale og den bilaterale delen.

– Vi mener at det bør være en 50/50-fordeling. Så langt har den multilaterale bistanden ligget betydelig under, sier Haga.

AP: – Fornøyd

– Arbeiderpartiet er fornøyd med at Regjeringen øker bistandsbudsjettet med 856 millioner kroner, sier **Thorbjørn Jagland** i Arbeiderpartiet.

Arbeiderpartiet er i all hovedsak enig også i innretningen av bistandsbudsjettet, men stiller spørsmål om det er riktig å redusere regionbevilgningen til Midtøsten med 15 millioner kroner.

– I en svært spent situasjon som nå, er det kanskje mer enn noe behov for utviklingshjelp. Dette er ting vi må se nærmere på når vi begynner å arbeide med budsjettet, sier Jagland.

Slik vurderes hovedsamarbeidslandene:

■ **Malawi:** Betydelige framskritt mot et mer demokratisk samfunn, men brudd på menneskerettigheter er fortsatt et problem, og korrupsjon er utbredt. Matvarekrise og vanskelig økonomisk situasjon. Dårlig utbygd helse- og utdanningssystem. Norge vil styrke arbeidet med landbruk og næringsutvikling.

Budsjettforslag: 75 millioner (+ 4 mill.). (Ordinær støtte over landprogrammet.)

■ **Uganda:** En økende andel av befolkningen ønsker flerpartisystem. Konflikter i nabolandene skaper betydelige problemer for befolkning og myndigheter. Økonomisk vekst og stabilitet. Allmenn og gratis grunnutdanning for barn. Norge vil styrke innsatsen i nordområdene, samt utdanning og næringsutvikling.

Budsjettforslag: 140 millioner (+ 10 mill.).

■ **Tanzania:** Demokrati under utvikling, men svak og splittet opposisjon. Byråkrati og korrupsjon er fortsatt til alvorlig hinder for økonomisk utvikling og utenlandske investeringer. Stor økning av elevtallet etter at ordningen med skolepenger ble avviklet. Den norske satsingen på grunnutdanning foreslås trappet opp.

Budsjettforslag: 210 millioner (+20 mill.).

■ **Mosambik:** Samfunnet utvikler seg i demokratisk retning, men urovekkende økning i organisert kriminalitet, menneskerettighetsproblemer og korrupsjon. Sterk økonomisk vekst, men dette har ikke ført til omfattende reduksjon av fattigdommen. Lavt utdanningsnivå og dårlig tilgang på helsetjenester. Norge vil forsterke innsatsen for næringsutvikling.

Budsjettforslag: 230 millioner (ingen endring).

■ **Zambia:** Den nye presidenten har vist vilje til å bekjempe korrupsjon. Landet er relativt stabilt. Krise i økonomien på grunn av fall i kobberpriser. Knapphet på mat. Landets satsing på grunnutdanning har økt. Norge planlegger et utvidet samarbeid innen grunnutdanning, hiv/aids og næringsutvikling med vekt på landbruk og turisme.

Budsjettforslag: 130 millioner (+ 20 mill.).

■ **Bangladesh:** Ingen dialog mellom de to største politiske partiene har ført til at demokratiske prosesser har stoppet opp, og bidratt til politisk vold og uro. Makroøkonomisk stabilitet. Bedrede sosiale indikatorer. Regjeringens politiske vilje og evne til å gjennomføre tiltak for å bedre styresett og bekjempe korrupsjon er uvis. Fra norsk side vektleg-

ges jenters utdanning, støtte til små og mellomstore næringsdrivende, samt elektrifisering av landsbygda. På grunn av svakheter i forvaltningen foreslås en reduksjon av landrammen.

Budsjettforslag: 100 millioner (- 30 mill.).

■ **Nepal:** Den politiske situasjonen er bekymringsfull. Betydelige økonomiske forskjeller. Økt antall barn i skolen. Utviklingen av konflikten med den maoistiske opprørsbevegelsen vil være avgjørende for både innretning og omfang av samarbeidet med Nepal. Muligheten for å nå de viktigste tusenårsmålene er liten.

Budsjettforslag: 65 millioner (ingen endring).

TOTAL BILATERAL BISTAND I 2001:

Malawi:	87 millioner kroner
Mosambik:	290 millioner kroner
Tanzania:	314 millioner kroner
Zambia:	187 millioner kroner
Bangladesh:	185 millioner kroner
Nepal:	103 millioner kroner

Tallene inkluderer ordinær bilateral bistand over landprogrammene, øremerket bistand via multilaterale kanaler, samt støtte gjennom frivillige organisasjoner.

Mer til organisasjoner enn hovedsamarbeidsland

Regjeringen foreslår mer penger til norske frivillige organisasjoner enn til stat-til-stat-bistanden til hovedsamarbeidslandene. Men de frivillige organisasjonene frykter kutt i forhandlingene med FrP.

• CAMILLA SOLHEIM

De frivillige organisasjonene er svært fornøyd med årets bistandsbudsjett og bevilgningene til det sivile samfunn. Regjeringen foreslår 960 millioner kroner til det sivile samfunn, i tillegg til at organisasjonene kan motta midler over en rekke andre poster. Bilateral bistand til hovedsamarbeidslandene får 950 millioner kroner.

– Vi har hatt forventninger om en økning på bakgrunn av de politiske signalene som Hilde Frafjord Johnson har uttrykt siden tiltredelsen. Det er tilfredsstillende å få denne bekreftelsen gjennom statsbudsjettet, sier generalsekretær Eva Bjøreng i Norsk Folkehjelp, som er koordinator i budsjettsaken for «de

fem store».

Samtidig mener både hun og generalsekretær Øyvind Dahl i Norsk Misjons Bistandsnemnd at det må langt større bevilgninger til om regjeringen skal nå én-prosentmålet.

Forhandlinger om flaggsak. Men både Bjøreng og Dahl er bekymret for utfallet av budsjettforhandlingene i Stortinget.

– Det spørres hva det ender opp med. Fremskrittspartiet er på rask frammars, og hovedkravet deres er kraftig kutt i bistandsbudsjettet, sier Bjøreng.

Hun mener at FrP nå viser sitt sanne jeg etter sommerens «sjarmutspill» om høyere bistand.

– Det de sier nå er kjente toner fra det partiet, sier Bjøreng.

Satser. Også misjonsorganisasjonene er fornøyd med budsjettet, og mener økningen er positiv.

– Det at regjeringen gir mer til frivillige organisasjoner enn til de sju hovedsamarbeidslandene, viser at den satser på det sivile samfunnet, sier generalsekretær Øyvind Dahl i Bistandsnemnda.

”

Vi har hatt forventninger om en økning på bakgrunn av de politiske signalene som Frafjord Johnson har uttrykt siden tiltredelsen.

Eva Bjøreng, generalsekretær i Norsk Folkehjelp.

Fredskorpset budsjettvinner

På to år har Fredskorpset gått fra å være en liten organisasjon i oppstart til å bli en betydelig bistandsaktør. I 2000 fikk FK 19 millioner, i 2001 83 millioner kroner, og nå foreslår regjeringen hele 120 millioner kroner til utvekslingsorganisasjonen.

– Vi kan bare glede oss over å være budsjettvinner og vi er taknemlig over å bli vist en slik tillit, sier generalsekretær Tor Elden.

Vil ha flere afrikanske skolejenter

Utdanning er regjeringens største satsingsområde, og Unicef får en god slump. 75 millioner ønsker regjeringen å gi direkte til Unicef-programmet «Utdanning for jenter».

– For oss er dette et veldig godt budsjett, og jeg synes det er veldig positivt at regjeringen følger opp sine løfter i konkret handling, slik at det ikke bare blir målsetninger og ord, sier generalsekretær Kjersti Gjestvang i Unicef Norge.

– Det er mange årsaker til at færre jenter enn gutter går på skolen, men det vi ser er at når man utdanner ei jente, så utdanner man hele samfunnet. Ei jente med utdanning føder færre barn, gifter seg senere og ønsker utdanning for sine barn igjen, sier Gjestvang.

Seier for Madagaskar-venner

Madagaskar-venn og professor 2 ved Misjonshøyskolen, Øyvind Dahl, er svært fornøyd med at Madagaskar ser ut til å snart være inne i varmen. I forslaget til statsbudsjett heter det at regjeringen vil følge den politiske utviklingen nøye, og dersom den går i positiv retning vil regjeringen

vurdere å innlemme Madagaskar i gruppen «andre samarbeidsland».

– Det er gledelig, og selv om jeg gjerne hadde sett at landet ble innlemmet fra 2003, er det vel mer realistisk med 2004 ettersom landet har gått gjennom en politisk krise, sier Dahl.

Lunken mottakelse i næringslivet

Frustrert over uforutsigbare rammebetingelser

I statsbudsjettet lover regjeringen å jobbe for gunstige rammebetingelser og «å legge til rette for deltakelse fra internasjonalt konkurranse-dyktige norske bedrifter».

– Dette er fine ord og festtaler. Vi etterlyser nøkkel-punkter som viser hva denne satsningen innebærer, sier Marianne Damhaug i Norplan.

STATSBUDSJETTET

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE

Norplans administrerende direktør mener manglende forutsigbarhet og garantier gjør det vanskelig for norsk næringsliv å satse langsiktig i utviklingsland.

– I hele år har myndighetene sagt at de skal satse på næringslivet. Men dette er et tomt uttrykk som må defineres, sier hun.

Nylig uttalte hun til Eksportfinans sitt «Newsletter» at hun var bekymret over at norske bedrifters engasjement i utviklingsland er forsvunnet.

– Jeg føler at organiseringen av norsk bistand er pulverisert, sier Damhaug i intervjuet.

Mangelen på kreditt. Hun trekker blant annet fram problemet med at Garanti-instituttet for Eksportkreditt (GIEK) sin særordning for eksport og investeringer i utviklingsland med høy risiko, ikke er operativ.

Senest under Eksportrådets bistandskonferanse i januar i år uttalte utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson til Bistandsaktuelt:

FAKTA:

■ I 2002 vedtar norske myndigheter at ordningen med bunden bistand skal opphøre. En omlegging av næringslivsordningen ble imidlertid varslet allerede i 1999. Avbinding innebærer at norske bistandsmidler ikke skal forbeholdes norske aktører.

■ I 1989 ble GIEK (Garanti-instituttet for Eksportkreditt) sin særordning for eksport og investeringer i utviklingsland etablert. Ordningen gjelder land som på grunn av høy risiko ikke kommer innunder den alminnelige garantiordningen. Rammene for denne særordningen ble imidlertid raskt brukt opp, slik at den i flere år ikke har vært operativ.

Norsk næringsliv er frustrert over manglende garantier og forutsigbarhet. Flere frykter at norske bedrifters engasjement i Sør – som her fra et veiprojekt i Tanzania – vil forsvinne. FOTO: SØRVIS

statsbudsjettet

«Jeg har stor forståelse for skepsisen til å innføre ordningen med ubundne kreditter så lenge GIEKs særordning ikke er operativ. Dette skal regjeringen finne en løsning på i løpet av våren».

GIEK ligger imidlertid under Nærings- og handelsdepartementet.

Da en gruppe på 15 bedrifter i vår gikk sammen for å legge press på myndighetene for å få økt rammen på særordningen for garantier til utviklingsland, var svaret fra nærings- og handelsministeren et klart nei.

– Han mente dette ikke lå innenfor det næringspolitiske området, sier Damaug.

I regjeringens budsjettforslag står det at «Det er p.t. ikke tilgjengelige midler under Særordningen. Ubundne kreditter vil derfor inntil videre bare gis til utviklingsland som omfattes av den alminnelige garantiordningen».

Stebarn. Avdelingsdirektør Johan Mowinckel i GIEK forstår eksportørens frustrasjon over at myndighe-

tene ikke ordner opp i problemet med at særordningen for eksport og investeringer i utviklingsland ikke er operativ.

– I mange år har GIEK ventet på at dette skal ordnes opp i. Og så skjer det ikke noe. GIEK har søkt å bidra til løsninger, men ordningen er kanskje blitt et stebarn i systemet, tror Mowinckel.

Afrika taper. Ifølge Mowinckel skal alle saker prøves under den alminnelige ordningen før de kan vurderes under u-landsordningen. Det er risikoen i enkeltsakene som avgjør. Kanskje kan man akseptere en liten kortsiktig transaksjon, men ikke en stor langsiktig kreditt på et bestemt land.

– Sri Lanka er et land som vanligvis går under den alminnelige ordningen. Det samme gjelder til en viss grad Vietnam og Bangladesh, hvor vi har gitt tilsagn. Problemet ligger hos de afrikanske landene, sier Mowinckel.

Han opplyser at eksport til land som Sør-Afrika, Namibia og Botswana kan tas under den alminnelige ordningen.

– Men land som Mosambik, Zam-

bia, Malawi, Tanzania, Kenya, Angola og Uganda vil normalt måtte gå under særordningen, forutsatt et akseptabelt risikonivå.

Mowinckel forteller at norske bedrifter som henvender seg til GIEK derfor raskt får beskjed om det er plass under rammen eller ikke, fordi GIEK ikke ønsker at bedriftene skal kaste bort tid hvis det ikke er ledig kapasitet.

Også internasjonal direktør i Næringslivets Hovedorganisasjon, NHO, Jon Vea er oppgitt at denne særordningen ennå ikke er på plass.

– Her må noen skjære igjennom slik at det blir en politisk løsning – for eksempel ved at disse midlene tas over bistandsbudsjettet og ikke Nærings- og Handelsdepartementet, sier Vea.

NIS-kartlegging. Om budsjettet generelt gir NHOs representant ros til regjeringen for at den følger opp Johannesburgtoppmøtet med å bevilge i alt 375 millioner kroner over tre år for å følge opp satsningen innenfor miljø- og ressursforvaltning.

NHO-direktøren etterlyser imidlertid en tydeligere understreking av regjeringens satsning på Næringsutvikling i Sør, NIS.

Nylig ble fase 1 av denne NIS-strategien gjennomført med en kartlegging av muligheter for næringsutvikling i Bangladesh, Sri Lanka, Malawi, Mosambik, Tanzania, Uganda og Zambia. Denne slår fast at det er behov for økt satsning på tre hovedområder:

■ Bedring av institusjonelle rammebetingelser i form av offentlig forvaltning, næringsinstitusjoner og landenes mulighet til å ivareta egne interesser i WTO.

■ Økt satsning på infrastruktur og utdanning.

■ Produsentrettet innsats med fokus på små og mellomstore bedrifter, bønder og fiskere.

Nå gjenstår fase 2 hvor disse kartleggingene skal operasjonaliseres til konkrete planer. Denne fasen er det næringslivet selv som skal ha hovedansvar for. I budsjettet har regjeringen satt en øvre ramme for denne satsningen på opptil 100 millioner kroner.

– Dette er positivt, sier Vea.

For mange flaskehals. Tross budsjettøkning og gjennomført kartlegging advarer Vea mot å ha forventninger om NIS-strategiene skal føre til norske investeringer i utviklingsland.

– Det vil ikke skje. Til det er det for mange flaskehals. Og det er her en må sette inn ressursene, sa Vea.

NHO-direktøren peker blant annet på hvordan kravene om å bruke lokal arbeidskraft i prosjektene og å ta hensyn til helse, miljø og sikkerhet, koster penger.

– Disse kravene må bringes inn i internasjonale arbeidskontrakter. Her har Hilde Frafjord Johnson en jobb å gjøre. Nå opplever vi at andub kan gå til internasjonale bedrifter som har lavere pris, men som ikke tar hensyn til disse kravene. Skjer det ikke en endring her, blir det vanskelig å oppmuntre norske bedrifter til å delta, sier Vea.

Han gjør det klart at NHO ikke ønsker å gå bredt inn i alle landene som omfattes av NIS-kartleggingen.

– Vi ønsker å gå inn skikkelig i to land – Sri Lanka og Uganda. Her er det allerede interessante ting å bygge videre på, sier Vea.

NORFUND budsjettvinner

• LIV RØHNEBÆK BJERGENE

NORFUND får en økning på 90* millioner kroner i neste års budsjett, mens de øvrige postene under næringsutvikling står på stedet hvil.

– Det er bra at regjeringen satser på privat næringsutvikling i Sør. Utvikling av næringslivet er en forutsetning for å skape arbeidsplasser i utviklingsland, sier NORFUNDs administrerende direktør, Per Emil Lindøe.

Økning for MUL. I fjor lanserte regjeringen det såkalte «MUL-vinduet» hvor det ble gitt en ekstrabevilgning på 75 millioner kroner til MUL-land.

NORFUND opplyser at fjorårets øremerkede midler vil bli investert i løpet av året. I årets budsjett er 90 millioner av NORFUNDs totale bevilgning øremerket MUL-land. Direktør for utviklingssaker i NORFUND, Kjartan Stigen, sier denne satsningen vil bidra til at investeringer i MUL-land vil øke fra omkring en tredel per 30. juni i år til nærmere 40 prosent.

Ifølge Stigen er investeringer gjennom lokale investeringsfond den beste måten å nå fram til MUL-land på.

– Sammen med Commonwealth Development Cooperation, CDC,

har vi etablert fondsforvaltningsselskapet Aureos Capital. Dette selskapet har nå etablert tre nye regionale investeringsfond – ett for Øst-Afrika, ett for Vest-Afrika og ett for det sørlige Afrika. Hvert fond vil bli på 40-50 millioner USD. De vil trolig investere i 10-15 bedrifter i hvert av landene de er rettet mot, sier Stigen.

*) Tallene i årets budsjett, kapittel 161 Næringsutvikling, post 90 er feil. Ifølge NORFUND er reduksjonen i saldert budsjett ikke tatt med, og riktig tall på denne posten skal være 276 250 000 og ikke 307 500 000 slik det står i budsjettet.

Med én prosent i blikket

Varsler videre satsning for å nå FNs Tusenårsmål

Statsråd Hilde Frafjord Johnson innrømmer at målet om én prosent til bistand er vanskelig å nå.

• CAMILLA SOLHEIM

Tross den markante pengeøkningen på 856 millioner kroner og en total på 14,4 milliarder kroner, er prosentandelen av BNI bare økt med 0,01 prosent, til 0,93 prosent av BNI. Statsråd Hilde Frafjord Johnson fastholder at regjeringens én prosentmål står fast.

- Ja, og vi skal jobbe jevnt og trutt for å nå det. Men ingen kan forutse verken BNI-utviklingen eller den økonomiske situasjonen. I år var målet vårt å få til en sterkere økning for å komme nærmere oppfyllelsen av én prosent, men situasjonen i norsk økonomi har lagt helt andre bånd enn det vi i utgangspunktet tenkte. Dette vil stille nye krav til budsjettet de neste årene, der vi blir nødt til å ta igjen litt.

Forutsigbar FrP. - *Fremskrittspartiet har uttrykt misnøye med økningen i bistandsbudsjettet og varsler kutt. Hvor mye av denne økningen er du villig til å forhandle om?*

- Det er ikke overraskende at de gikk ut og kritiserte økningen, det var nesten forutsigbart. Men det er ingen tvil om at regjeringen legger stor vekt på den innsatsen vi nå foreslår, dette er en meget viktig sak for regjeringen. Men jeg skal ikke foreta budsjettforhandlingene, det er det Stortinget og stortingspartiene som skal gjøre.

- *Hvor viktig er det rent bistandsfaglig å nå målet om én prosent?*

- Det er veldig viktig. Dersom vi skal nå tusenårsmålene innen 2015, må dagens bistandsinnsats dobles til om lag 50 milliarder US dollar. Norge gjør mer enn de aller fleste sett i forhold til bruttonasjonalinntekt. Men også vi må ta en viktig del av ansvaret for å sikre at disse målsetningene følges opp, både i forhold til politiske endringer og en ressursøkning, sier statsråden.

Hun synes det er gledelig at trenden viser at flere land øker sine bistandsbudsjetter, deriblant USA og EU. - Fra å være et unntak, begynner den trenden som Norge har stått for å gjøre seg gjeldende internasjonalt. Det er veldig positivt, sier Frafjord Johnson.

Mer skole. Utdanning, og spesielt grunnutdanning, er Frafjord Johnsons flaggsak nummer én. I 2003-budsjettet foreslår hun en økning på 200 millioner kroner.

- Statsrådene før meg har ikke lagt tilsvarende vekt på utdanning som jeg gjør. Det har vært en veldig lav satsing på utdanning i norsk bistand. Hovedvekten har vært på høyere utdanning og universitetsarbeid, mens satsningen på grunnutdanning har vært meget lav. Vi økte innsatsen til rundt 10 prosent i min forrige periode, og så sank den til ni prosent. Nå er vi i gang med en ny runde, og vi skal opp i 15 prosent, sier Frafjord Johnson.

Med økningen på 200 millioner kroner vil regjeringen bruke 11,5 prosent av bistandsbudsjettet på utdanning.

Utdanningsstrategi. - *Regjeringen jobber med en utdanningsstrategi?*

- Utdanningsstrategien vil være

- Det har vært en veldig lav satsing på utdanning i norsk bistand, sier utviklingsminister Hilde Frafjord Johnson. FOTO: MORTEN BRAKESTAD

statsbudsjettet

ferdig i løpet av høsten. Strategien har et tyngdepunkt på grunnutdanning, men det er for å kompensere for tidligere manglende prioritering. Aller viktigst er utdanning for jenter. Gjennom utdanningsstrategien vil vi få en kvalitativ, strategisk gjennomgang av hvordan midlene skal forvaltes og hvordan vi skal få til et løft for utdanning i norsk bistand. Men for å være konkret: Midlene vil bli fordelt multilateralt og bilateralt. Bilateralt vil vi styrke de nasjonale sektorprogrammene innenfor utdanning. Multilateralt vil vi støtte Unicefs utdanningsprogram for jenter i Afrika og «Fast Track-initiativet/Education for All» til Verdensbanken. Slik håper vi å oppnå en raskere realisering av målet om gratis grunnutdanning for alle.

Advarer Angola. I vår varslet Frafjord Johnson en gjennomgang av styresettet i alle samarbeidslandene. I situasjonsbeskrivelsen av landene i budsjettforslaget blir det lagt stor vekt på dette feltet.

- *Dere er blant annet bekymret for utviklingen i Bangladesh, og varsler mindre støtte. Betyr dette at styresettet er et viktig kriterium når dere vurderer samarbeidet med ulike land?*

”

Statsrådene før meg har ikke lagt tilsvarende vekt på utdanning som jeg gjør.

- Ja, det er et viktig kriterium, men det er ikke det eneste. Formålet med styresett-gjennomgangen var ikke primært å hjelpe oss med en opp- eller nedjustering, men å se på hvordan vi kan forbedre styresettet i samarbeidslandene, sier Frafjord Johnson, som likevel understreker at styresett er en viktig faktor når regjeringen skal vurdere om norske bistandskroner blir brukt effektivt eller ikke.

- Flere rapporter viser at effekten av bistand er større i land som har et godt styresett eller vilje til å gjøre noe.

Frafjord Johnson reiser i slutten av oktober til Angola - et land som skal få klar beskjed om Norges holdning.

- Der vil jeg fortelle at de må skjerpe seg. Nå har de ikke lenger krigen å skylde på. Dersom det ikke skjer noen endring, vil vi måtte trekke oss ut.

Ungdom. Samarbeidsregjeringen gir ekstra midler til frivillige organisasjoner, og i år har spesielt Fredskorpset fått tildelt en stor sum fra bistandsbudsjettet. Opprettelsen av FK Ung er årets nyvinning.

- *Hva er årsaken til at norsk ungdom får så store midler for å reise ut, og hva har de å tilføre partnere i Sør?*

- Man må dele det i to. Økningen til Fredskorpset går primært til det ordinære Fredskorpset, og til å sikre

at ekspansjonen og entusiasmen der ivaretas. Dette er definitivt en konsekvens av at det går så bra - det har rett og slett tatt av, sier Frafjord Johnson.

Hun mener at den økte støtten til FK Ung, som sender ut 18-åringer, har som sitt viktigste formål å skape og opprettholde et norsk solidaritetsengasjement.

- Dette er ikke en finansiering av ungdommelig turisme over bistandsbudsjettet. Men jeg har stor tro på at mennesker som opplever fattigdom på nært hold vil få et engasjement til å gjøre noe med det, sier statsråden.

Debatt om bistandskanal. - *De frivillige organisasjonene får en større del av bistandsbudsjettet enn hovedsamarbeidslandene. Hva er bakgrunnen for denne satsingen?*

- Vi har skrevet nøye om dette i proposisjonen, og ønsker med dette å invitere Stortinget til en debatt om kanaler for bistand. Vi mener de frivillige organisasjonene er en viktig aktør og medspiller i utviklingen av den fattige delen av verden. Årsaken til at budsjettet er økt med 20 millioner kroner for det sivile samfunnet, er at flere av disse organisasjonene opplevde trange rammer i fjor. Vi synes det er uheldig å kutte i prosjekter som fungerer godt, sier Frafjord Johnson.

Hun viser også til at i en rekke afrikanske land driver frivillige organisasjoner vel halvparten av skoler og helseinstitusjoner.

- Hvis vi er med på å kutte i den innsatsen, uten at det er en plan for overtakelse eller nasjonalt ansvar, er det befolkningen som blir skadelidende, sier Frafjord Johnson.

Samtidig understreker hun at de frivillige organisasjonene bør bli bedre til å styrke sine lokale partners evne til å være vaktbikkje og rettighetsadvokater for sin egen befolkning.

Beklager GIEK-ordning. - *Deler av næringslivet er kritisk til det de mener er uoversiktlige ordninger, og særlig at garantiordningen for eksportkreditt (GIEK) ikke er operativ. På et møte i Eksportrådet i januar i år lovet du å gjøre noe med saken. Hva blir gjort?*

- Det hadde vi håpet å få på plass i revidert, men det greide vi ikke - og i denne budsjettthøsten var det komplett umulig, sier Frafjord Johnson og viser til at dette ikke er hennes, men nærings- og handelsministerens konstitusjonelle ansvar.

- Det er rett og slett budsjett-situasjonen som har gjort at vi ikke har klart dette, noe jeg er den første til å beklage. Det betyr at selv om vi gjør en del andre ting på næringslivssiden, og jobber aktivt for å få fulgt opp vår private sektorstrategi på best mulig måte, så mangler GIEK-finansieringen, sier Frafjord Johnson.

Hun undersøker nå hvordan andre land organiserer tilsvarende ordninger, for å se om det finnes andre muligheter.

- *Hva synes du om at næringslivet klager over uforutsigbare ordninger som gjør at de vegrer seg for å satse langsiktig i utviklingsland?*

- Noen bedrifter er avhengig av garantiordninger for å kunne satse, noe jeg har stor forståelse for. Men ikke alle. Det finnes muligheter med virkemidler innen det arbeidet vi nå gjør, også for norske aktører og norske bedrifter, sier Frafjord Johnson.

Politisk usikkerhet i Kenya

President Moi går av etter valget

President Daniel Arap Moi som har styrt Kenya med jernhånd de siste 24 årene, har annonsert at han ikke stiller til gjenvalg. Han har imidlertid utpekt sin etterfølger, noe som møter motstand både hos opposisjonen og innad i Mois eget parti. Mye tyder dermed på at landet kan stå overfor en periode med politisk usikkerhet.

• KIOI MURCHIRI

KENYA Selv om presidenten nå har annonsert sin avgang, har han lagt en del føringer for gjennomføringen av valget. Det er for eksempel ennå ikke fastsatt en dato for valget, men president Moi hevder at valget blir arrangert en gang i løpet av desember.

Valgkamptema. Fattigdom, korrupsjon, vanstyre og et svekket utdanningssystem er de store temaene i valgkampen. Alle partiene legger vekt på disse sakene for å vise hvor dårlig det står til i Kenya. Og det står virkelig dårlig til for mange kenyanere. Omtrent 70 prosent lever under fattigdomsgrensen, og flesteparten av disse har ikke engang råd til ett måltid mat om dagen. Kenyanerne har lidd under Mois styre, og mange er misfornøyde.

Ønsker forandring. Toni Sunji (39) er en av dem som kritiserer landets ledelse. Han mistet jobben i fjor da regjeringen sa opp 22.000 ansatte i statsadministrasjonen.

– Kan du forestille deg å ha arbeidet for staten i tretti år bare for å bli kuttet bort uten forvarsel? Regjeringen ga oss bare 40.000 kenyanske shilling (tilsvarer omtrent 3.400 kroner, red. anm.). Jeg har barn som går på skolen. Hvor langt tror de at 40.000 shilling rekker?

Nelly Gathoni (26) har heller ikke mye til overs for måten landet blir styrt på. Hun har studert økonomi ved universitetet i Nairobi, men er fortsatt på leting etter en jobb – tre år etter at hun var ferdig uteksaminert. Nå angrer hun på at hun tok utdanning.

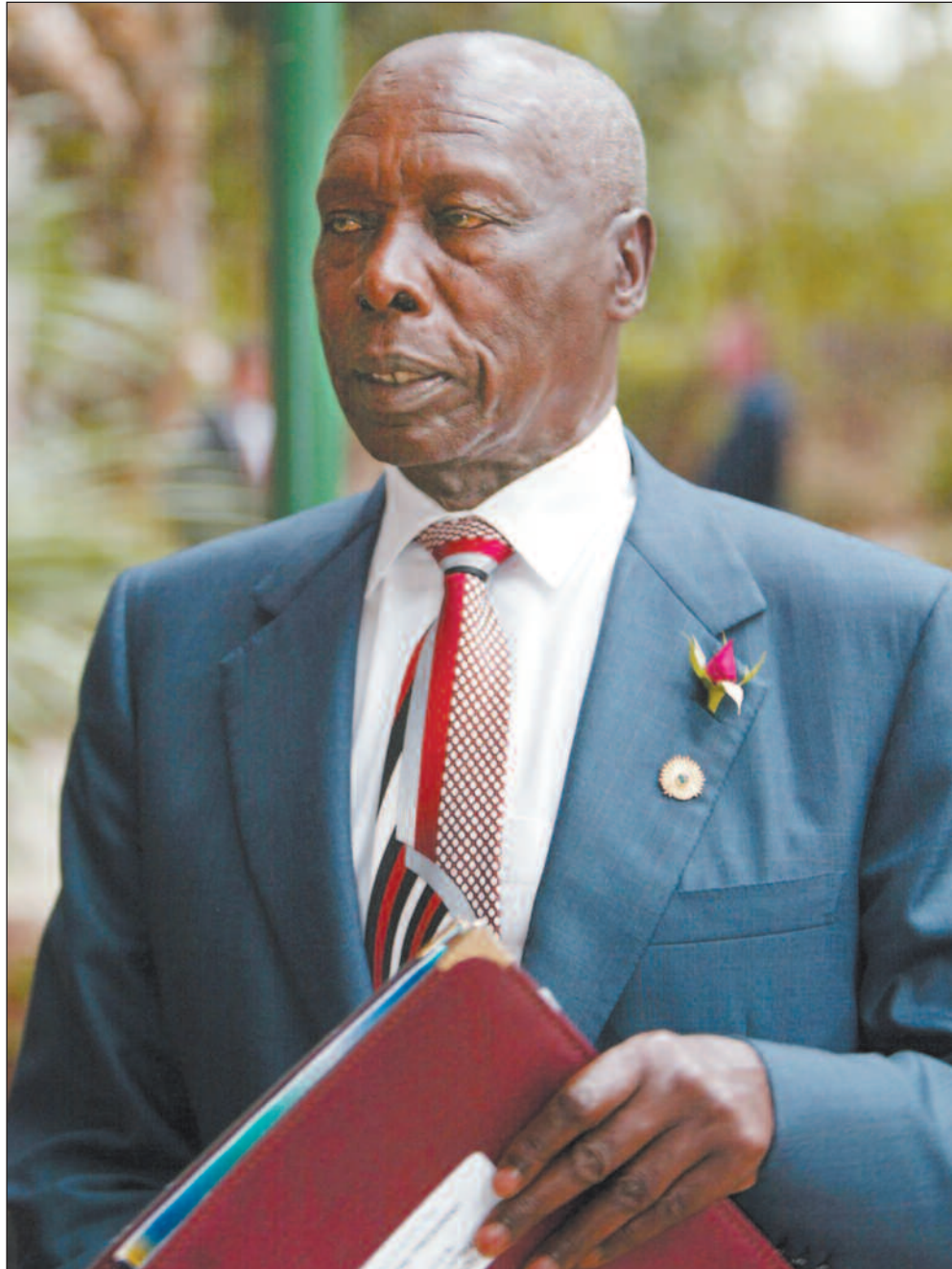
– Det var sløsing med tid og ressurser, og det føles vondt at jeg fortsatt ikke kan få en jobb. Vi vil ha en forandring slik at folk med universitetsutdanning får arbeid, sier hun.

Spiltelse i regjeringspartiet. President Moi har regjert Kenya med jernhånd i de 24 årene han har hatt makten, og ingen andre partier har hittil klart å true KANUs stilling som det eneste virkelig landsdekkende partiet i Kenya.

Moi har dessuten utpekt Uhuru Kenyatta som sin etterfølger, uten å ta hensyn til noen nominasjonsprosedyrer. Dette er møtt med protester både blant opposisjonen og blant Mois egne.

Kenyatta er sønn av Kenyas første president, Jomo Kenyatta, men til tross for sin familiebakgrunn har han lite ledererfaring eller politisk erfaring. Mange mistenker dermed Moi for å ville innsette en lojal nikkedukke i presidentembetet, slik at han selv kan bli sittende i kulissene med den egentlige makten etter sin avgang.

Utnevnelsen av Uhuru Kenyatta har imidlertid ført til problemer for

I 24 år har Daniel Arap Moi styrt Kenya med jernhånd. Han stiller ikke til gjenvalg, men har allerede utpekt sin etterfølger. FOTO: SCANPIX/EPA, TORSTEN BLACKWOOD

Moi. Det er sagt at han har hatt mange søvnløse netter etter at det dannet seg en allianse innad i regjeringspartiet KANU som står i opposisjon til ham. I midten av september holdt den såkalte Rainbow Alliance sitt første offentlige valg møte i hovedstaden Nairobi. Over 70.000 mennesker deltok, og blant dem over 50

medlemmer av dagens parlament som er imot at Moi utpekte Uhuru Kenyatta som sin etterfølger. Blant dem var Mwai Kibaki, den offisielle lederen for opposisjonen i parlamentet, og flere kabinettministere fra president Mois regjering.

Etniske skillelinjer. Kenya er et

De to presidentvalgene som er avholdt etter at Kenya gikk tilbake til flerpartisystemet i 1991, har vært preget av etnisk motivert vold.

• ANNE KATHRINE TVEIDE

Med Mois avgang og med innføringen av en ny konstitusjon kommer demokratiseringsprosessen et viktig skritt videre, mener Bård Anders Andreassen ved Institutt for menneskerettigheter.

– Jeg ser med nøktern optimisme på den politiske situasjonen i Kenya. Den er labil, men samtidig ser jeg mange positive trekk som gir håp om at demokratiseringsprosessen blir brakt videre, sier Bård Anders Andreassen.

Han har studert utviklingen av demokratiseringsprosessen i Kenya på 1990-tallet, og besøkte også nylig landet.

Nytt konsitusjonsforslag. Andreassen mener dette forutsetter at de ulike alliansene, både i opposisjonen og i posisjon, opprettholdes. Et av de viktigste trekkene ved den de-

demokratiske utviklingen i Kenya er imidlertid forslaget til en ny konstitusjon som nylig ble lagt fram. I dette forslaget blir makten fordelt i større grad enn i dagens politiske ordening. Parlamentets posisjon blir klart styrket, og presidentens makt redusert. I tillegg styrkes demokratisk valgte lokale myndigheter.

– Blir forslaget vedtatt noenlunde i den form det foreligger nå, vil det representere en av de viktigste gevinstene i Kenyas tiårige demokratiseringsprosess, mener Andreassen.

Mulighet for skifte. Han mener det er typisk for Kenya at valgkampen er preget av personfokusering og av etnisk tilhørighet.

– Det blir diskutert lite reell politikk, noe som gjelder både regjeringspartiet og opposisjonspartiene. Det er ikke noe nytt i kenyansk poli-

stammesamfunn, der de nær 30 millioner innbyggerne er delt inn i over 40 etniske grupper. Og flere etniske grupperinger har gjort seg gjeldende under denne valgkampen enn noen gang tidligere. Under valgene i 1992 og i 1997 førte etniske og personlige motsetninger til at opposisjonen ikke klarte å stå samlet slik at de kunne ta makten. Mange kenyanere føler at det er på tide å kvitte seg med Moi-regimet. Men går de til urnene delt etter stammertilhørighet, risikerer de å tape stort til Mois parti.

Etnisk tilhørighet avgjør nemlig for en stor grad folks politiske tilhørighet.

I juli gikk en rekke opposisjonspartier sammen om å danne National Alliance Party of Kenya (NAK). Grupperingens målsetning er å kjempe mot KANU i det forestående presidentvalget. I midten av september la NAK grunnlaget for en politisk alliansebygging. Da lanserte partiet Mwai Kibaki som presidentkandidat, mens Charity Ngilu ble utpekt som statsministerkandidat.

Frykter etniske optøyer. De to presidentvalgene som er avholdt etter at Kenya gikk tilbake til flerpartisystemet i 1991, har vært preget av etnisk motivert vold. Noen av partilederne blir assosiert med gjenger som ikke går av veien for å skape bråk. Mungiki er for eksempel en gjeng som skal sympatisere med Uhuru Kenyatta. Jeshi la Mzee og the Baghdad Boys er andre gjenger som består av arbeidsløs ungdom som følger gjengledernes minste vink.

Professor Kivutha Kibwana ved Universitetet i Nairobi forteller at han frykter at etniske uroligheter kan blomstre opp både under valgkampen og i forbindelse med Mois avgang. Et splittet KANU og det forestående lederskifte gjør den politiske situasjonen usikker.

– Jeg frykter at det blir fyrt opp under stammertilhørigheten under valgkampen. Det kan føre til like alvorlige etniske motsetninger som har rammet nabolandene så som den demokratiske republikken Kongo, Somalia, Rwanda og Burundi, sier Kibwana.

Kioi Murchiri er journalist fra Kenya. Han er med i det internasjonale journalistnettverket til Sørvis Kommunikasjon.

– En avgjørende tid for demokratiet

tikk. Det som er nytt er at flere av opposisjonspartiene har klart å etablere en allianse som ser ut til å holde sammen i et valg.

– National Alliance Party of Kenya (NAK) representerer en reell utfordring for regjeringspartiet. Det er en klar mulighet for et regjeringsskifte i Kenya. Det er viktig og spennende for regionen som sådan.

– **Ingen Rwanda-utvikling.** Til tross for at de etniske grupperingene spiller en stor rolle i kenyansk politikken, tror Andreassen at muligheten for omfattende etniske uroligheter i forbindelse med det forestående valget er mindre enn i 1992 og 1997.

– Jeg ser ingen Rwanda-utvikling i Kenya. Men det er likevel sannsynlighet for politisk motivert vold fra etniske grupperinger under valgkampen, sier Andreassen.

Endelig fred og gjenforening

Angola snubler langsomt fram mot en normal hverdag

KUITO/LUANDA (b-a): Etter 40 år med krig har freden kommet til Angola. For Maria Pedro innebærer freden en etterlengtet gjenforening med familien. For tidligere Unita-opprørere og deres familier er imidlertid fremtiden uvis.

ANGOLA

• I ANGOLA
GÖRREL ESPELUND

Da opprørsbevegelsen Unitas leder, Jonas Savimbi, ble drept av regjeringsstyrkene i slutten av februar i år, ble et nytt håp om fred tent hos angolanerne. Den 4. april undertegnet regjeringen og Unita en fredsavtale. For første gang siden geriljakrigen mot kolonimakten Portugal startet i 1961, opplever Angola endelig fred.

- Her, sier Domingos Castro - vår tolk og guide i byen Kuito i sentrale Angola - og peker:

- Dette var en av de farligste plassene i byen. Nå er det en av de mest folksomme. Jeg trodde aldri at jeg skulle få se en markeds plass her, forteller Castro, der han står på veien som under beleiringen av Kuito i 1993 var frontlinjen mellom MPLA-regjeringen og Jonas Savimbis Unitaopprørere.

- Striden varte i ni måneder, forteller Castro.

Fronten gikk på kryss og tvers gjennom byen og det ble utkjempet kampen om hver eneste kvadratmeter. Resultatet er dagens Kuito hvor alt fra bygninger, statuer og stoler er gjenomboret av kuler. Men etter at de siste kampene ble utspilt i 1998, har det vært relativt stille.

Titusener forsvunnet. - Folk tror på freden, og mange finner igjen sine familiemedlemmer etter å ha blitt tvunget til å leve adskilt gjennom flere år, sier Castro.

Han forteller varmt om gjenforeningsprogrammet som Den internasjonale Røde Kors-komiteen (ICRC) driver i landet. Sammen med det lokale Røde Kors forsøker ICRC å gjenforene familier som ble splittet under krigen. Å finne dem som forsvant og lokalisere deres familier er et arbeid som tar tid - men som er nødvendig for landets normaliseringsprosess.

Akkurat hvor mange mennesker som forsvant uten å etterlate seg spor, er umulig å gjette seg til. Talsmann for ICRC, Caspar Landolt, vil ikke gi nærmere antall enn at det dreier seg om titusentalls personer.

- Hittil har vi registrert mer enn 500 barn i vår databank. Av disse er et 50-talls personer blitt gjenforent med sine familier, sier Landholt.

Kidnappet av opprørerne. At 50 mennesker blant titusentvis av savnede blir gjenforent, kan synes som en dråpe i havet. Men for 16-årige Maria Pedro og hennes familie har ingen ting vært mer verdifullt.

En ettermiddag i september steg den unge jenta av ICRC's fly i M'Banza-Kongo i nordlige Angola. Etter tre år i Unita skulle hun endelig få komme hjem.

- Jeg ble kidnappet av opprørerne i 1999 da jeg lå alene hjemme, syk med malaria. Da jeg var med Unita drømte jeg alltid om å få treffe familien min igjen, men jeg var

Maria er en av de få heldige som har funnet tilbake til familien sin etter å ha blitt kidnappet av Unita. En regner med at titusener av angolanere er forsvunnet i borgerkrigen.

FOTO: LORI WASELCHUK

60 prosent av Angolas tolv millioner innbyggere lever under fattigdomsgrensen.

FOTO: LORI WASELCHUK

ensom og langt borte, sier Maria Pedro.

Hennes onkel, som Maria bodde hos, hadde aldri drømt om å få oppleve denne dagen.

- Jeg trodde aldri at vi skulle få se jenta vår i live igjen. Jeg trodde hun var død. Jeg er bare så takknemlig, så takknemlig, sier Marias onkel, Jean Longo.

Han forteller at han har sendt bud etter Marias foreldre som bor ute på landsbygda.

- De kommer ikke hit før i morgen. Nå skal vi hjem og spise og drikke. Dette er en stor dag, selv om vi har mange utfordringer foran oss. Maria må få begynne på skolen nå, hun er jo bare barnet og vi vil gi henne en skikkelig utdanning, sier Longo.

Uvis fremtid. Blant Unitas forhen-

Sammen med familiene bor om lag 80 000 Unitaopprørere og deres familier i oppsamlingsleire rundt om i landet.

FOTO: LORI WASELCHUK

værende soldater gnager uvissheten om fremtiden.

-Jeg ble skadet i kamper for ni år siden, og har siden den gang vært lærer for både voksne og barn innenfor Unita. Her har jeg bodd siden mai, og nå venter jeg bare på en ordre om hva som skal skje. Helst vil jeg fortsette å være lærer. Familien min har jeg ikke ork til å lete etter, kanskje jeg gjør det i fremtiden, sier Noce Domingos, 35 år og en av de tidligere Unitasoldatene som vi treffer i oppsamlingsleiren Ndele, seks mil utenfor Kuito.

Totalt ble det avvæpnet mer enn 80 000 opprørere, og sammen med sine familier bor de nå i et 40-talls oppsamlingsleirer spredt over hele landet. Det er blitt sagt at leirene skal stenges i oktober, noe som kan påskynde - eller i verste fall forsinke - en vellykket integrering av opprørerne.

Vanskelige utfordringer. FN's matvareprogram, WFP, deler i dag ut mat til mer enn 400 000 personer som venter i disse leirene, og totalt regner WFP med at nærmere to millioner angolanere vil få hjelp til mat i slutten av året.

Dersom Unita-folket oppfordres eller tvinges til å søke seg hjem igjen - kommer arbeidet med å få ut mat og annen støtte til gjenoppbyggings-

arbeidet til ytterligere og forverres dersom folket blir spredt over et større område.

- I en avtale mellom Unita og regjeringen skulle leiren stenges omkring 15. oktober, men etter vår bedømmelse er det ikke mulig å gjennomføre en organisert tilbakeflytting så snart. Det kommer an på hvordan regjeringen opptrer når det gjelder å skape forutsetninger slik at folk vender tilbake til sine hjemtrakter. Vår rolle er å komplettere regjeringens arbeid, sier Erick de Mul, stedlig representant for FNs utviklingsprogram (UNDP) i Angola.

Ifølge de Mul er den første store utfordringen å stabilisere landet og opprette en form for normalitet. Men alle problemene er så store at det er vanskelig å vite hvor man skal begynne.

- Det er en stor mengde mennesker som rykkes opp med sine røtter. Det er viktig at de som forlater sine hjem får sjansen til å vende tilbake, men de fleste har bodd hjemmefra i flere år, og for Unita er det vanskelig å forlate den sosiale tilhørigheten som organisasjonen stod for, sier de Mul.

Vestens avhengighet. Angola er et rikt land, med en årlig oljeinntekt på tre milliarder dollar. Mange mener derfor at den angolanske regjeringen selv burde kunne bekoste store deler av gjenoppbyggingsarbeidet.

- Regjeringen og president Eduardo dos Santos mener at det er det internasjonale samfunnet som skal betale. Slik de ser det, skyldes årsaken til krigen og alle dagens problemer utenforstående faktorer, og at det er opp til disse å betale. Det var derfor ikke overraskende at man så snart etter freden snakket om en givverkonferanse, sier de Mul.

Han tror imidlertid ikke at det internasjonale samfunnet er særlig interessert i å gi penger til Angola hvis ikke den angolanske regjeringen viser større vilje til å delta i gjenoppbyggingsarbeidet.

- Dos Santos er ikke helt uvirkelig, men langt fra så engasjert som det internasjonale samfunnet hadde håpet på. Problemet er at det er ingen som virkelig kan sette press på Angola og dos Santos. Han vet nemlig at Vesten blir mer og mer avhengig av Angolas olje, sier de Mul.

Luksus i hovestaden. Til tross for at mer enn 60 prosent av Angolas tolv millioner innbyggere lever under fattigdomsgrensen, finnes det en luksus i hovedstaden Luanda som ikke kan sammenliknes med resten av landet. Byen ble stort sett skånet fra krigen, og her levde folk som i en boble - et land i et annet land. Eliten har en armada av nye firehjulsdrevne biler, og matvareprisene er skyhøye - selv i europeisk målestokk. I fjor var det én milliard kroner som «forsvant» fra statsbudsjettet, uten at noen kan redegjøre for hvor pengene er blitt av.

- Eliten som styrer landet er blitt så vant med makten og den livsstilen de fører, at de ikke kommer til å gi opp. Og MPLA har vært i maktposisjon så lenge at de ser det som en rettighet Gud har gitt dem. Eliten i Angola behøver ingen veier, de bruker fly i stedet, sier Erick de Mul.

Görrel Espelund er svensk frilansjournalist med base i Cape Town.

”

Eliten i Angola behøver ingen veier, de bruker fly i stedet.

Erick de Mul, stedlig representant for UNDP i Angola.

Håpet er i ferd med å briste

Sønderrevet økonomi og militært jerngrep kan gjøre Det palestinske området til et u-land

VESTBREDDEN/GAZA (b-a): To år med okkupasjon og intifada har lagt den palestinske økonomien i grus. Palestinerne har bokstavelig talt måttet spise opp sin fremtid. – Ett år til med denne situasjonen, og Palestina er i kategorien «utviklingsland». Det er den virkelige historien, sier Nigel Roberts i Verdensbanken.

• I PALESTINSK OMRÅDE:
BIBIANA DAHLE PIENE

Overalt på Vestbredden skjærer synet i øynene: Veiene inn til palestinerne byer er gravd opp og ødelagt. Her kommer ingen forbi.

Bosetterne i de israelske koloniene kan derimot kjøre på nyasfalterte veier, såkalte «omkjøringsveier», som deler det okkuperte Palestina på langs og på tvers.

Og de brutale fakta: Siden september 2000 er over 1800 palestinere drept og 20 700 skadet. Antall drepte israelere nærmer seg 680. Tallene øker for hver dag. Det siste året er mer enn 1200 palestinske boliger jevnet med jorden, de fleste som følge av militære angrep. Verdier for langt over tre milliarder kroner er ødelagt. Ifølge den israelske menneskerettsorganisasjonen B'Tselem er nærmere seks tusen palestinere arrestert siden mars i år. Rundt tusen av disse er satt i såkalt administrativ varetakt, som er fengslinger uten juridisk grunnlag.

Banesår. Operasjon «Besluttet bane» («Determined path») som Israel satte i verk i Palestina den 19. juni i år, har så langt vært en suksess – etter israelsk målestokk. Byer, landsbyer og flyktingleire på Vestbredden er transformert til lukkede militære soner, der innbyggerne lever under portforbud store deler av tiden. Nye tall viser at det har vært verst i byen Nablus, der befolkningen siden mars har måttet holde seg innendørs mer enn 95 prosent av tiden. I Tulkarem 80 prosent av tiden. Og i Ramallah tre fjerdedeler av døgnet.

Hva gjør dette med et folk?

– For å si det sånn: Jeg var i Nablus på møte her forleden, forteller Verdensbankens stedlige representant på Vestbredden, Nigel Roberts.

– Midt under møtet rullet israelske tanks inn i gaten utenfor og begynte å skyte villt rundt seg. Jeg spurte de lokale myndighetene om hvordan de greier å arbeide under slike omstendigheter, og de svarte ganske enkelt: Det er umulig, forteller Robert.

Han mener det viktigste spørsmålet nå er hvordan folk greier seg.

– Det vi ser er at det har utviklet seg en form for tradisjonell bytteøkonomi. Folk deler med hverandre. Palestinerne har ekstremt sterke familie- og samfunnsnettverk. Uten dette ville langt flere ha sultet. Men hittil har folk kunnet kjøpe mat på kreditt. Nå har også dette systemet begynt å forvitte, sier Roberts.

Leve som løver. For palestinerne er hver eneste dag, hver eneste time, preget av usikkerhet og uforutsigbarhet: Kommer man seg gjennom sjekkpunktet? Eller har soldatene en dårlig dag? Blir det portforbud i morgen, eller kan man dra på job-

ben? Har jeg noen jobb i morgen? Blir det mat på bordet??

I sentrum av Ramallah, der Arafats sønderslåtte hovedkvarter ligger, ligger bylivet som et løvtynt ferniss av normalitet over situasjonen, en ettermiddag i september. Trafikken tuter seg gjennom gatene, i falfellkaféen på hjørnet bruser brune erteboller i smulden, ismannen over gata roper ut tilbud til folk som svetter seg gjennom varmen.

Men ved nærmere ettersyn er det noe som ikke stemmer: Ikke en eneste av butikkene i hovedgaten har kunder. Ikke én.

– Nei, det er veldig vanskelig nå, sier eieren av en tekstilforretning.

På en god dag kan han tjene 200 shekel. Det er ikke mer enn i overkant av 300 kroner, en brøkdel av hva han omsatte for tidligere. Han forteller villig vekk, og forbanner okkupasjonen i saftige ordelag. Men bli fotografert? Nei takk. Ikke tale om. Bilder er blitt misbrukt før.

Like før klokken seks pakker alle butikkeierne sammen. Klokken sju starter portforbudet.

Ungguttene i Ramallah samler seg rundt løvemonumentet midt i byen. Hvis, eller når, soldatene kommer er de klare til å kaste stein mot stridsvognene. De har ikke tenkt å gi seg.

Denne kvelden kommer tankene rullende inn. Fire stykker i alt. Ti menn blir arrestert denne natten, mistenkt for å ha medvirket til terror, ifølge israelske militære kilder. Hva «terroren» består i får vi ikke vite. Hvor lenge de arresterte kommer til å bli sittende uten lov og dom er det heller ingen som vet.

I gjennomsnitt blir to palestinere drept og et ukjent antall arrestert hver eneste natt. Dette skjer i det verdenssamfunnet kaller «en rolig periode» – en periode uten selvmordsangrep i Israel. De døde palestinerne havner i skyggen av mediens søkelys.

– Dette er ikke noe jeg kan skrive så mye om, det skjer jo hele tiden, sier en korrespondent for den engelske avisen Daily Telegraph.

Nær kollaps. Alle er enige om at den palestinske økonomien er ødelagt. Det store spørsmålet er hvor ødelagt.

– Vi er nær total kollaps, advarer palestinske analytikere.

Dersom stengningen av Det palestinske området varer ved, vil den palestinske økonomien bryte helt sammen, mener de.

– En katastrofe er underveis. Dersom situasjonen fortsetter er den et faktum om bare ett års tid, understreker direktør i Palestinas statistiske sentralbyrå (PCBS) Hassan Abu-Libdeh.

– Vi er ikke flinke nok til å vise den virkelige tragedien vi gjennomlever. Tre og en halv millioner mennesker blir holdt som gisler, bokstavelig talt. Ennå ser vi ikke at ungene dør i gatene. Men det vil komme, tror Abu-Libdeh.

Han påpeker at palestinerne lever i et samfunn uten sosiale sikkerhetsnett.

– Det betyr at dersom en palestinermister jobben, mister hele familien levebrødet, fremholder han.

Mange palestinere har bokstavelig talt spist opp alderdommen sin allerede. Sparepengene som skulle sikre pensjonisttilværelsen, er for lengst tatt ut av banken og brukt til mat.

Tusenvís av menn fra Gaza-stripen venter tålmodig på å komme gjennom sjekkpunktet ved Erez etter endt arbeidsdag og kveld.

Ingen kunder i dag heller i denne butikken i Ramallah.

FOTO: BIBIANA DAHLE PIENE

Hittil har folk kunnet kjøpe mat på kreditt. Nå har også dette systemet begynt å forvitte.

Nigel Roberts i Verdensbanken.

– Dette er svært risikofyllt. Vi har jo ikke pensjonsordninger. Hva konsekvensene blir på lang sikt, er det ingen som har oversikt over, sier Hassan Abu-Libdeh.

Bunnskrapt. Den palestinske økonomien er nå helt og holdent avhengig av givernes velvilje. Under det arabiske toppmøtet i Beirut i mai ga de arabiske landene løfter om 55 millioner dollar i måneden i budsjettstøtte til Palestina. Men løftene er ikke blitt innfridd; bare i overkant av halvparten av støtten kommer frem. Det betyr et månedlig underskudd på mellom 20 og 30 millioner dollar, på et budsjett som allerede er bunnskrapt.

– Giverne kan kanskje utsette kollapsen noe. Men de kan ikke forhindre den, sier direktør for Palestine Economic Policy Research Institute, Ghina Malhis.

Hun anslår at dersom reokkupasjonen fortsetter, vil den palestinske økonomien bryte helt sammen om et halvt års tid.

– Det er jo nesten ingen som har penger lenger. Vi har mistet 110 000 arbeidsplasser i Israel, og 100 000 lo-

kalt. På samme tid har arbeidsstyrken vokst med over hundre tusen personer. Samtidig er lønningene i offentlig sektor (som har 125 000 personer på sin lønnsliste, journ.anm) blitt så lave at de ikke skaper noe forbruk, sier Malhis.

Konkurser. Især i privat sektor er situasjonen nå prekær. 90 prosent av det palestinske næringslivet består av små og sårbare bedrifter.

– Det er en overhengende fare for massiv kollaps og konkurser på løpende bånd, mener Malhis.

Hun påpeker at dette vil få langt mer vidtrekkende konsekvenser enn ved den første intifadaen.

– Den gangen investerte folk sine egne penger, det var nesten ingen som tok opp lån. Det gjorde det lettere å overleve.

Men etter Oslo-avtalen trodde folk at freden ville komme. Fra 1995 til 1998 så det lyst ut, og mange investorer tok opp lån i bankene. Satsingsområdene var turisme, husbygging og offentlige byggeoppdrag. Men innen investeringene begynte å kaste av seg, brakte konflikten løs på ny.

ag i Israel. Det tar som regel flere timer, både morgen
FOTO: BIBIANA DAHLE PIENE

- Nå står mange i gjeld til bankene. De som ikke kan betale, og det gjelder jo de fleste, ser rentene løpe og gjelden vokse dramatisk. Andelen av misligholdte lån øker svært raskt. De langsiktige konsekvensene av dette er svært alvorlige. Dette betyr at selv om konflikten blir løst snart, vil næringslivet slite med store gjeldsbyrder i lang, lang tid, påpeker Malhis.

Problemerkene forsterkes ved at de palestinske selvstyremyndighetene skylder private bedrifter nærmere 4,5 milliarder kroner.

- Dersom disse pengene ikke kommer snart, er kollapsen en faktum. Men hvordan skal myndighetene kunne betale? De går jo under skudd hver måned. Det finnes ikke penger til å betale for helsestell, søppel, strøm og så videre, sier Malhis.

Frustrerte hjelpearbeidere. Mulighetene for å få økonomien på beina igjen er magre, mener Verdensbanken. Selv med et internasjonalt bistandsnivå som verden aldri tidligere har sett maken til: I fjor utgjorde den totale bistanden til Palestina, inklusive flyktningene, over åtte milliarder kroner - eller om lag 14 500 kroner per hode. Dette er dobbelt så mye som året før. I år har givne lovte 12 milliarder kroner.

Bistandsarbeiderne i området er frustrerte over at det tilsynelatende ikke skorter på penger, men derimot på en reell vilje til å få løst konflikten.

- Det vi driver med er ren avlat, er det en som sier.

- Utenlandsk bistand kan i beste fall opprettholde et absolutt velferdsminimum og akutte nødhjelpsbehov. Bistanden blir brukt til å dekke over mangelen på vilje til å finne en politisk løsning. Men støtten kan overhodet ikke fostre reell økonomisk bedring. Det kan vi bare oppnå ved at det blir en løsning på konflikten, sier Nigel Roberts i Verdensban-

Fra vondt til verre

Utviklingen går nå raskt fra vondt til verre i De palestinske områdene. Det viser nye tall fra Verdensbanken:

Økonomiske indikatorer:

■ Over halvparten av den palestinske befolkningen lever nå under fattigdomsgrensen på to dollar om dagen.

■ De månedlige inntektene per innbygger er bortimot halvert (51,8 prosent) siden før intifadaen. Dette tallet avspeiler også at antall personer som lever av én lønn har steget fra 4,3 til nesten sju på Vestbredden, og fra seks til over ni personer i Gaza.

■ Palestinske selvstyremyndigheter (PA) har siden høsten 2000 opparbeidet en innenlandsgjeld på over fire milliarder kroner, hvorav 2,3 milliarder er gjeld til privat sektor, og 1,8 milliarder er ubetalte lønninger og pensjoner. Lønnsutbetalingene fra PA er spesielt viktige fordi de utgjør nær halvparten av all lønn som utbetales på Vestbredden og i Gaza.

■ Nesten 45 prosent av arbeidsstyrken er uten arbeid, mot 20 prosent for to år siden. Mer enn 100 000 av ca. 140 000 arbeidsplasser i Israel er borte. Samtidig har den arbeidsføre delen av befolkningen økt med om lag 100 000 personer.

(Et lite lyspunkt er at Israel så smått har begynt å utstede arbeidstillatelser igjen til arbeidere fra Gazastripen. Hver dag kan 10 000 palestinere passere grensekontrollen ved Erez. Det er likevel bare en brøkdel av de som er avhengig av inntektene fra den andre siden av det elektriske gjerdet.)

■ Siden intifadaen brøt ut har prisene steget med over ni prosent. Det er spesielt kostnadene til transport som har økt som følge av dyrere bensin.

Sosiale indikatorer:

■ Matinntaket per innbygger har sunket med mellom 20 og 25 prosent.

Flere vil ha et helt Palestina

Tallet på palestinere som vil eliminere Israel øker stadig, viser en ny meningsmåling.

Over halvparten av palestinerne, 51 prosent, mener nå at intifadaens mål er et fritt Palestina, slik det var før 1948. Det viser en meningsmåling fra Jerusalem Media Communications Centre (JMCC), som baserer seg på intervjuer med i alt 1 179 personer fra Vestbredden og Gaza.

Med andre ord har det skjedd en klar radikalisering i synet på dette spørsmålet siden mars måned, da 44 prosent mente det samme. I mars mente også et flertall, 48 prosent, at intifadaens mål er å få slutt på okkupasjonen og etablere en selvstendig palestinsk stat basert på FN-resolusjon 242 (grensene fra 1967), som er grunnlaget for de internasjonale planene som nå ligger på bordet. I dag mener bare 43 prosent at dette er målet.

- Dette viser at det presset som palestinerne er utsatt for nå, gir seg

■ Over 13 prosent av barna på Gazastripen under fem år lider nå av akutt underernæring, viser en undersøkelse fra John Hopkins University. Underernæring har imidlertid ennå ikke rammet barn på Vestbredden i særlig grad, viser undersøkelser fra Fafo.

■ Verdens matvarefond (WFP) deler nå ut nødrasjoner til en halv million mennesker daglig. Det er dobbelt så mye som på samme tid i fjor.

■ 64 prosent av husholdningene har problemer med å skaffe nok mat, og nesten like mange har måtte låne

penger til mat. De fleste rapporterer at tap av inntekt er hovedårsaken til problemene, viser en undersøkelse fra det statistiske sentralbyrået i Palestina (PCBS).

■ Mer en hver tredje palestinske familie har ikke tilgang til helsetjenester på grunn av stengningene. Dette gjelder spesielt de som bor på landsbygda.

■ Siden september 2000 har 21 palestinske barn dødd fordi portforbud og stengninger hindret adgang til legetilsyn. 14 av barna var under ett år gamle.

Mer enn 13 prosent av barna på Gazastripen lider nå av akutt underernæring. Situasjonen kan raskt bli verre. Disse barna i Gaza by har likevel lært seg seierstegnet.
FOTO: BIBIANA DAHLE PIENE

utslag i en radikalisering av samfunnet. Det betyr også at de moderate kreftene kommer i en utsatt posisjon i forhold til befolkningen, sier instituttssjef Jon Hanssen-Bauer ved Fafo.

- Dette er et av de største problemene ved at voldsspiralen fortsetter. Det samme skjer også på israelsk side, slik at avstanden mellom folk på grasrota er større enn noensinne.

Skillelinjer. Meningsmålingen viser også at oppslutningen om den nå to år lange intifadaen daler. Mens 87 prosent støttet intifadaen i mars, mener nå 79 prosent at kampen mot Israels okkupasjon av de palestinske områdene må fortsette.

Det er spesielt de unge i aldersgruppen 18-29 år som er minst innstilt på å dele området med israelerne. Jo eldre deltakerne i undersøkelsen er, jo mer heller de mot en delt løsning på konflikten.

Ifølge JMCC er det også tydelige geografiske skillelinjer: 73 prosent av innbyggerne i Øst-Jerusalem vil

ha et fritt Palestina. Samme ståsted har henholdsvis 50 og 46 prosent fra Vestbredden og Gaza.

Antallet som støtter selvmordsbombere har holdt seg stabilt på 72 prosent. Dette er imidlertid en tredobling fra 1997, da 27 prosent støttet denne aksjonsformen.

Optimismen daler. Til tross for situasjonen var hver tredje palestinere i mars optimistisk med tanke på fremtiden. Seks måneder senere har optimismen dalt kraftig. I dag mener bare én av fire at det er grunn til å håpe på en løsning på konflikten.

Meningsmålingen viser i tillegg at en vesentlig del av den palestinske befolkningen er misfornøyd med styresettet. 58 prosent mener tida er overmoden for reformer, mens 29 prosent mener at Arafat har gjort en svært dårlig jobb som leder under intifadaen. Likevel tror nesten halvparten at han vil bli valgt til president på ny dersom valgene kommer i stand som planlagt i januar.

Bare én av fire mener at det er grunn til å håpe på en løsning på konflikten.

Meningsmåling fra Jerusalem Media Communications Centre.

– Nå er vi på rett vei

Palestinernes finansminister vil reformere styresettet

ØST-JERUSALEM (b-a):

– Vi er ikke ute etter sympati. Vi er ute etter å få respekt, sier palestinernes fungerende finansminister Salam Fayyad. Han hilser de demokratiske omveltningene i Det palestinske området velkommen.

• I PALESTINSK OMRÅDE:
BIBIANA DAHLE PIENE

Salam Fayyad ser overraskende velopplagt ut der han med et bredt smil om munnen og et humoristisk glimt i øynene kommer seilende inn til frokostmøte med Bistandsaktuelt, tre dager etter at han ble tvunget til å trekke seg som finansminister. Den 11. september nektet det palestinske parlamentet, PLC, å godta Arafats nye regjering (se Bistandsaktuelt nr 7/2002, red.anm.).

Det plager ikke den avgåtte finansministeren det aller minste. Tvert imot, han er nærmest lykkelig over situasjonen.

– Det som skjedde (i PLC, journ.anm) var en manifestasjon av demokratiet. Det var en konstruktiv prosess, som vil bidra til å legge fundamentet for et solid og voksende demokratisk system i Palestina. Det beviser at vi er på vei mot et åpent system. Jeg mer enn aksepterer PLCs vedtak, jeg hilser det velkomment! smiler Salam Fayyad.

– Vedtaket er helt i tråd med min visjon for staten Palestina, nemlig en fullt ut åpen og liberal stat, der den politiske prosessen er sterk og deltakende. Og nå skjer det!

– Så du er ikke lei deg over å ha mistet jobben?

– Vel, jeg regner med at jeg kommer til å fortsette som finansminister også i den nye regjeringen som skal utnevnes, sier Fayyad.

Styring på pengene. Nettopp åpenhet er en av kjepphestene til den tidligere økonomien i Det internasjonale pengefondet (IMF). 50-årige Salam Fayyad er opprinnelig fra Tulkarem nord på Vestbredden, og ble utdannet i forretningsadministrasjon i Jordan før han fortsatte med en doktorgrad i økonomi i USA. Fra 1987 til 1995 jobbet han i IMF's hovedkvarter i Washington, før han ble utnevnt til Pengefondets representant for Det palestinske området. Via et lite mellomspill som leder for Arab Bank, ble han i juni i år håndplukket av Yasser Arafat til å bekle stillingen som finansminister.

Det blir av mange ansett som et smart trekk for å gjenreise respekten og tilliten til de palestinske selvstyremyndighetene (PA). Fayyad legger nemlig ikke skjul på at hans ambisjon er å skape et system basert på åpenhet, kontroll og innsyn.

– Dette er jeg fast bestemt på å gjennomføre. Folket fortjener et godt og renhårig lederskap, som kan holdes ansvarlig. Når det gjelder styresett, var vi definitivt ikke i en lykkelig situasjon tidligere. Vi må erkjenne at svært mye kunne vært gjort bedre, sier Fayyad åpenhjertig.

Reformer. I løpet av sine knappe tre måneder i sjefsstolen i finansdepartementet har han da også nærmest revolusjonert den palestinske finansforvaltningen, ut i fra en reformplan på 10 punkter som skulle

Salam Fayyad har ambisjoner om å gjenreise respekten og tilliten til de palestinske selvstyremyndighetene. FOTO: BIBIANA DAHLE PIENE

ta 100 dager. Han fikk bare 90, men fikk likevel gjort det viktigste:

– Vår største bedrift er at vi har greid å samle alle inntektene til de palestinske selvstyremyndighetene (PA) på én konto. Det gir en kontroll med inntekter og utgifter som vi ikke har hatt tidligere, fremholder Fayyad.

Foruten å bedre finansforvaltningen skal reformene blant annet styrke en bedre maktfordeling, bygge opp rettssystemet og få nye valglover på plass. Reformprosessen er i dag ansett som essensiell for utviklingen mot en palestinsk stat, og blir støttet aktivt av givene, deriblant Norge. Men det har ikke alltid vært slik, fremholder Fayyad.

– Det har vært for mye fokus på de internasjonale aspektene, ikke på folkets virkelige behov. Vi må snu dette, og sørge for å få et bedre styresett som ivaretar disse behovene. Det vil igjen øke vår anseelse både nasjonalt og internasjonalt. Og, noe som er svært viktig, det å få resultater på bakken vil gi grunnlag for optimisme, for nytt håp, sier Fayyad.

Israel sitter på pengene. – Men vår tøffeste utfordring nå er hvordan vi skal kunne få disse resultatene. Vi må skaffe penger til lønninger, og til drift av offentlige oppgaver. Men hver måned har vi et underskudd på mellom 20 og 30 millioner dollar (ca. 160 til 240 mill.kr), sier finansministeren.

Underskuddet skyldes blant annet at Israel i over to år har holdt tilbake skatteinntektene fra den palestinske befolkningen i Øst-Jerusalem, inntekter som etter avtalen tilfaller PA. I dag beløper dette seg til om lag 700 millioner dollar – eller langt over fem milliarder kroner. Hver

måned øker beløpet med rundt 240 millioner kroner.

Israel har gått med på å betale tilbake 360 millioner kroner av gjelda, og har allerede betalt to tredeler av summen. Fayyad selv spilte en sentral rolle i å få denne avtalen på plass.

– I dagens situasjon er dette viktig rent politisk. Det er et skritt fremover. Men det er langt fra nok, mener Fayyad.

– Vi vil to ting: Vi vil komme tilbake til en betalingsordning på månedlig basis, slik det er nedfelt i avtalen. Uten en slik ordning blir det umulig å lage et statsbudsjett for neste år. For det andre vil vi ha alle de pengene som Israel skylder oss. Dette er våre penger, sier finansministeren harmdirrende.

Pengene skal brukes til å nedbetale gjeld som PA skylder privat sektor i Palestina. Uten at denne gjelden blir betalt, vil det private næringslivet stå overfor en økonomisk katastrofe.

– Skal vi måtte gå til givene og be om mer lån når Israel sitter på våre penger? spør Fayyad.

Ingen løfter. – Flere mener at økonomien er på vei mot en kollaps. Hvordan ser du på situasjonen?

– Økonomien er mer enn halvert per innbygger. Hva betyr dette for den gjennomsnittlige palestiner? Det betyr at de som såvidt greide seg tidligere, nå må klare seg med halvparten. Det betyr et tap av håp, sier Fayyad, og understreker setningen:

– Ikke noe håp. Fordi vi ikke kan gi noen løfter om at situasjonen vil bedre seg. Dette er en fryktelig situasjon. Forholdene som mange lever under nå er helt forferdelige. De er umenneskelige.

UD gir 38,5 millioner til FN

Utenriksdepartementet gir 38,5 millioner kroner i støtte til FNs humanitære arbeid i Sierra Leone, Uganda, området rundt de store sjøer i Afrika, Angola samt Afghanistan, Burma og Øst-Timor. Midlene skal kanaliseres via Høykommissæren for flyktninger, UNICEF, Verdens matvareprogram og FNs kontor for koordinering av humanitært arbeid. Til sammen har UD i år gitt 617 millioner kroner til FNs humanitære arbeid i Afrika, Asia, Midtøsten og Latin-Amerika.

Foreslår 6000-kroners gave

Regjeringen foreslår nå at frivillige organisasjoner kan motta 6000 kroner i skattefrie gaver fra enkeltpersoner. Det er i forslaget til statsbudsjett for 2003 at regjeringen foreslår å øke beløpsgrensen for fradrag for gaver til frivillige organisasjoner. I dag er grensen 900 kroner. Endringen vil gjelde fra inntektsåret 2003, og den enkelte organisasjon må selv søke skatteetaten om forhåndsgodkjenning for å komme med i ordningen. Et av kriteriene er at organisasjonen må ha nasjonalt omfang, og ikke ha erverv som formål. Med maksimalt fradrag på 6000 kroner reduseres skatten med 1680 kroner.

Kompensasjon for merverdiavgift

Frivillige organisasjoner kan nå søke om å få kompensert merverdiavgift til tjenester som ble avgiftsbelagt fra 1. juli 2001, melder Skattedirektoratet. Slike tjenester er for eksempel porto og regnskapsføring. Ordningen gjelder velledige og allmenntilretteleggende organisasjoner som har et nasjonalt omfang eller som tilhører en sammenslutning av organisasjoner med nasjonalt omfang. Organisasjonene kan få ettergitt slike utgifter fra 1. juli i fjor.

WWF kritiserer EU

Miljøbevegelsen World Wildlife Fund (WWF) kritiserte nylig EU for å kjøpe opp fiskerettigheter fra fattige land som Angola.

– Angola sulter mens EU – samtidig med at de sender nødhjelp – nylig har signert en avtale om å ta fisk fra angolanske farvann å selge på det europeiske markedet, sier WWF. Ifølge organisasjonen har EU inngått slike avtaler med 14 land i Afrika og det indiske hav – fiskeristammer WWF mener danner et viktig livsgrunnlag for befolkningen i landene. EU på sin side sier fiskeritavtalen med Angola skal bidra til å bygge opp et bærekraftig fiske. (CNN)

Millioner må ha mat

FNs matvareprogram jobber på spreng for å unngå omfattende sult

KABUL (b-a): Mellom fem og seks millioner mennesker vil fortsatt trenge matvarebistand i løpet av vinteren. Av dem er to millioner mennesker særlig utsatt. Det anslår FNs matvareprogram som nå appellerer til giverlandene om å skynde seg med å utbetale bidrag i forhold til tidligere løfter.

• I AFGHANISTAN:
GUNNAR ZACHRISEN

100.000 tonn hvete – til en verdi av 450 millioner kroner – er mankoen FNs matvareprogram sliter med få uker før vinteren setter inn i det afghanske høylandet.

– Det er særlig i den sørlige delen av landet og i det hazara-dominerte høylandet i de sentrale deler av landet at det fortsatt er en prekær situasjon som følge av langvarig tørke, sier matvareprogrammets pressetalsmann Alejandro Chisseri.

Han viser til at transportproblemene er betydelige selv på sommerstid i et land der svært få veier er blitt godt vedlikeholdt i løpet av 23 år med sammenhengende krig. I det sentrale høylandet vil disse problemene bli betydelig forverret når snøfallene begynner å komme fra og med midten av november.

Forhåndslagrer hvete. – Dette er et område hvor man anslår at det bor om lag 2 millioner mennesker. Til de fleste landsbyene regner man med at det er 2-8 dagers biltransport fra nærmeste by. Det vi arbeider med nå er å etablere forhåndslagre så nær landsbyene som mulig, sier Chisseri.

Andre utsatte folkegrupper er pashtunere i det grågrøntede og tørkeutsatte området sør i landet, blant annet rundt byen Kandahar – Talibans tidligere hovedsete. I det samme området finnes det også en rekke leire for omreisende nomader, såkalte kuchier.

– Nomadene, som i hovedsak driver sauedrift, er svært sårbare i dagens situasjon, etter flere år med tørke. Det siste året har mange av dem vært så desperate at de til og med har begynt å selge unna søyene sine. Det betyr at bestanden av dyr vil kunne ta varig skade, sier Chisseri.

Hvordan overleve? På Afghanistan-komiteens sykehus utenfor Ghazni møter vi en ung nomadekvinn som

Millioner av brød er båret ut fra bakeriene som drives av FNs matvareprogram de siste årene. Her er en fem år gammel gutt i Kabul på vei hjem til familien i oktober i år.

FOTO: SCANPIX/AP/LYNNE SLADKY

våker over et underernært to måneder gammelt pikebarn.

– Tidligere hadde vi rundt 150 sauer til sammen i vår familie. Nå har vi ikke mer enn et tredvetall tilbake. Hvordan skal vi klare å overleve? spør kuchi-kvinnen.

Nomadekvinnens frustrasjon er betegnende for den desperate situasjonen mange mennesker befinner seg i. Blant dem er om lag 1,7 millioner flyktninger som har vendt tilbake fra nabolandene i løpet av det siste året. Mange av dem kommer fra landsbyer eller bydeler i hovedstaden som er jevnet med jorden, og der det ikke finnes verken vann eller strømforsyning.

Skeptisk til mat-hjelp. – Afghanistan har aldri tidligere opplevd hjemløshet i det omfang som det man står overfor i dag. Vi har heller aldri opplevd en så omfattende fattigdom og nød, og dødeligheten i befolkningen har aldri vært høyere. Dette er et resultat av ødeleggelser gjennom mer enn tyve års krig, kombinert med alvorlig tørke i store deler av landet de siste fire årene, sier Afghanistans distriktsutviklings-

minister Hanif Atmar.

Han er likevel skeptisk til det sterke fokuset på matvarebistand.

Ministeren, som blant annet har bakgrunn fra arbeid for Kirkens Nødhjelp, viser til at FNs matvareprogram i løpet av perioden april til desember i år vil ha brukt 285 millioner dollar på matvarebistand til landet. Av dette beløpet går imidlertid hele 170 millioner dollar til logistikk, transport og distribusjon.

– Dette viser hvor økonomisk fornuftig det vil være å satse på investeringer i selvberging gjennom eget jordbruk framfor å være avhengig av nødhjelp, sier Atmar.

Så snart vinterens prekære krise er over, håper han at det internasjonale samfunnet vil bidra til en satsing på langsiktig bistand snarere enn på nødhjelp.

Langsiktighet. Norges charge d'affaires i Kabul Bjørn Johannessen slutter seg til Atmars vurdering.

– Den største utfordringen nå er å få til en fornuftig overgang fra humanitær bistand til langsiktig støtte til gjenoppbygging. Det er bare gjennom langsiktig innsats vi kan redusere behovet for stadige humanitære innsatser, sier han.

Johannessen vektlegger også at fokus må flyttes fra innsats i Kabul og ut til landdistriktene.

– Altfor mange flyktninger og internt fordrevne havner i dag i byene, fordi forutsetningene for tilbakevending er altfor svake, sier han.

En rapport fra Den asiatiske utviklingsbanken, som ble publisert i august, anslår et behov på 1,4 milliarder kroner i investeringer i jordbrukssektoren de nærmeste to årene. Rapporten vektlegger behovet for å rehabilitere irrigasjonssystemer, som i årene før krigen bidro sterkt til gode avlinger. 85 prosent av befolkningen i Afghanistan er avhengig av inntekter fra jordbruksproduksjonen.

notis

Risikabelt for kvinner og barn i Afghanistan

Til tross for stor internasjonal innsats for å bedre helsetilbudet for kvinner og barn, er Afghanistan framleis eit av dei mest risikable landa i verda føde barn i, ifølgje Washington Post. UNICEF melder at fleire afghanske kvinner døyr i løpet av svangerskapet og fødsel – 1700 per 100.000 – enn i noko anna land utanom Sierra Leone. FN seier at barnedødeligheita i Afghanistan på 165 per 1000 levande fødsler er det høgaste i verda. Ein av fire born døyr før dei er fem år. Av dei meir enn 70 prosent av afghanske kvinner som bur i bygdeprovinsar, er mange blodfattige og feilernærte. Dette gjer dei meir mottakelege for komplikasjonar frå graviditet og fødsler. I tillegg hindrar fattigdom og konservative haldningar mot kjønnkvinner frå å søkje profesjonell hjelp og omsorg, før og etter svangerskap. I eit land med 26 millionar menneske, er det no berre 7000 doktorar og like mange jordmødrer.

Rettelse (1)

I Bistandsaktuelt nr 7/2002 ble Norges ambassadør i Mosambik dessverre feilsitert. I artikkelen, som omhandlet den engelske journalisten Joe Hanlons påstander om korrupt bruk av bistandsmidler, siteres ambassadør Størø slik: «Vi undersøker påstandene grundig, men det er et spørsmål om Hanlon refererer til Cardosos artikler om dette på en riktig måte. Han kan ha vært unøyaktig her.»

Det riktige skulle være: «Vi undersøker påstandene grundig. Det innebærer selvfølgelig også at vi går tilbake til det Cardoso skrev i 1998».

Bistandsaktuelt beklager.

Rettelse (2)

En observant leser viser til tabell med overskrift Demokratiutvikling knyttet til artikkelen i Bistandsaktuelt nr. 6/2002. Rangeringen gjengitt i denne tabellen reflekterer rangering ut fra indeks for menneskelig utvikling (HDI index), og ikke en egen rangering for demokratiutvikling slik det fremstilles. Deler av artikkelen kan av samme grunn også være upresise.

Vi beklager feilen. Red.

Presisering

Sivilarkitekt Harald N. Røstvik ønsker å presisere følgende i forbindelse med oppslaget «Fjortoft-imperiet granskes» i siste utgave av Bistandsaktuelt (nr. 7/2002):

NORAD har ikke støttet solcelleanlegget m.m. med 6,6. mill norske kroner! Det korrekte er at NORAD har støttet hele miljøpakken inkludert kunnskapsoverføringen Nord-Sør med 1,8 millioner kroner, hvorav under 1 million kroner er solcelleanlegg-relatert. NORAD har avslått videre støtte til anlegget for å utvide det fra 25 kW til 75 kW. Samtidig har NORAD brukt minst 150 mill. kroner til oljeterminaler i Afrika.

FAKTA:

■ FNs matvareprogram vil for perioden 1. april 2002 til 31. desember i år yte matvarebistand til Afghanistan til en verdi av om lag 2 milliarder kroner.

■ Norge har i år avsatt 220 millioner kroner til humanitær bistand i Afghanistan, hvorav om lag 8 millioner kroner er matvarebistand gitt gjennom FNs matvareprogram. Nødhjelpen for øvrig går blant annet til rehabilitering av sykehus, tiltak for flyktninger og minerydding.

■ Den samlede norske bistanden til landet er på 350 millioner kroner inneværende år.

Gult: Områder som er truet av sult. Kilde: FNs Matvareprogram.

God start på Sri Lankas fredsforhandlinger

Men de mest kontroversielle temaene ble ikke drøftet

SATTAHIP (b-a): Fredsforhandlingene mellom myndighetene i Sri Lanka og den Tamilske opprørsbevegelsen Liberation Tigers of Tamil Eelam (LTTE) startet svært bra. – Det er et kjempeskritt å få partene til forhandlingsbordet og bli enige om en serie nye forhandlingsrunder, sier en lettet Erik Solheim til Bistandsaktuelt.

• I THAILAND:
TORGEIR NORLING

Bare gloriene manglet. Som nyfrelste engler av fred entret delegatene fra Sri Lankas regjering og opprørsbevegelsen LTTE podiet foran et fulltallig pressekorps. De tidligere dødsfiendene hilste og smilte, snakket om fred og forsoning og ikke minst hvor bra første runde av de historiske fredsforhandlingene hadde gått.

Hva som virkelig foregikk under de lukkede møtene kan det bare spekuleres i, men den åpne seansen som avsluttet tre dager med forhandlinger var – om både formell og velregissert – svært oppløftende med tanke på de alvorlige temaene som står på agendaen de neste månedene.

– Jeg tror alle er svært fornøyde. Det viktigste er at det var en god tone mellom partene. Uten personlig tillit mellom dem kommer du aldri noen vei, sier spesialrådgiver Erik Solheim.

Han mener denne første runden gikk enda bedre enn forventet.

Som en del av de norsk-støttede fredsforhandlingene ble det utvekslet fanger mellom de tamilske opprørerne og regjeringen. Her er det slektninger til LTTE-fanger som gjør seg klar til å ta imot de løslatte.

FOTO: SCANPIX/AP, GEMUNU AMARASINGHE

– Men vi var også optimistiske foran denne runden fordi vi føler at vi vet hvor vi har partene, sier Solheim.

Gradvis bedret situasjon. – Vi må likevel huske på at dette er ett av mange skritt i en lang prosess, hvor

det viktigste er at det er en våpenhvile. Det betyr også at selve forhandlingene kan foregå i et roligere tempo, fordi du ikke trenger å tenke på hvor mange som blir drept mens du forhandler, sier han.

Solheim forteller hvordan våpenhvilen og tiltak for å normali-

sere forholdene for sivilbefolkningen gradvis har bedret situasjonen i Sri Lanka. Veier er åpnet, vareboikotten til de nordlige og østlige provinsene er opphevet, hæren har trukket seg ut av en rekke okkuperte skoler, templer og andre offentlige bygninger. Og kanskje viktigst av alt:

Sivilbefolkningens høye pris for freden

BATTICALOA/KILINCHCHI (b-a): Barn tvangsrekrutteres, mennesker utpresses og blir bestjålet på sine egne eiendommer. Med regjeringens tillatelse virker det som om den tamilske opprørsbevegelsen (LTTE) ved hjelp av terrormetoder overtar makten også i de regjeringskontrollerte delene av Sri Lanka.

• I SRI LANKA:
OLA WESTERBERG

Doreen tar imot i sitt enkle hus i en by utenfor Batticaloa i den østre delen av Sri Lanka. En av den middelaldrene kvinnens tenårings sønner ble for en tid siden tvangsrekruttert av

”
Geriljaen har aldri hatt barnesoldater.

S.P. Thamilchelvan, lederen for LTTE's politiske avdeling

LTTE, men klarte å unnsnippe. Da truet geriljaen med å ta broren. Nå har begge brødrene gått i dekning. LTTE har sagt seg villige til å løse problemet hvis familien går med på å prate med geriljaen. Men det våger ikke Doreen, forteller hun med tårer i øynene. Dessuten har allerede en av hennes sønner ofret livet i krigen for LTTE og det tamilske hjemlandet

Strøm av klager. – Hva kan vi gjøre for deg? spør Lars Tidbeck, sjef på lokalkontoret i Batticaloa for de nordiske observatørene som overvåker våpenhvilen mellom regjeringshæren og LTTE.

– Gi min sønn en jobb i en annen del av landet, svarer kvinnen.

Det eneste observatørgruppen, SLMM, kan gjøre, er å ta opp klagen i sin komité hvor representanter både

for regjeringen og LTTE deltar. Men så er det opp til LTTE å løse problemet.

Nesten hver dag når SLMM i Batticaloa åpner døren venter en gruppe fortvilte mennesker utenfor. Noen har fått barnet sitt kidnappet, en annen har fått beslaglagt eiendommen sin og en tredje er blitt utsatt for utpressing. Som oftest mener de at LTTE står bak.

Situasjonen er stort sett den samme på Jaffnahalvøya i nord, et annet regjeringskontrollert område som de tamilske tigrene gjør krav på.

Anklager om barnesoldater. Menneskerettighetsorganisasjoner har lenge anklaget geriljaen for å benytte seg av barnesoldater. En ansett lankesisk organisasjon, University

Teachers for Human Rights i Jaffna, har i flere rapporter i år påstått at LTTE krever ett barn per tamilsk familie. Dette har også en lokal LTTE-leder bekreftet overfor Lars Tidbeck.

Av de tusentalls klager om brudd mot våpenhvilen som har strømmet inn til SLMM siden den trådte i kraft i februar, har en tredjedel kommet fra Batticaloa. De aller fleste dreier seg om LTTE, og det vanligste er at ungdommer er blitt kidnappet, selv om det synes å ha blitt mindre av dette den siste tiden. Tidbeck tror at de kjente tilfellene utgjør toppen av et isfjell.

– Det er bare de modigste eller mest desperate som legger fram klagen sine, sier han.

– Men man håper jo at vi har en viss avskrekkende effekt, legger han til.

Folk skremt. Ett av de viktigste spørsmålene i fredsforhandlingene er hvordan en LTTE-dominert overgangsforvaltning i østre og nordre Sri Lanka skal utformes.

I praksis fins den allerede. Våpenhvilen gir partene rett til – uvåpenet – å bevege seg på motpartens område. Derfor kan LTTE's kadre sette opp kontor med sitt eget flagg – en tiger foran to korslagte automatgevær – og suksessivt overta kontrollen. Ifølge flere observatører har LTTE aldri vært så mektige som nå.

– De behøver ingen våpen. Det holder at de viser seg, for det skremmer folk, sier en mann som jobber ved jernbanen.

Norsk UD kjenner til overgrepene

• OLA WESTERBERG

Den norske regjeringen «kjenner til omtalene» av de tamilske tigrener trakasserier mot sivilbefolkningen, ifølge Utenriksdepartementets pressetalsmann Karsten Klepsvik.

Han hevder at Norge også forsøker å gjøre noe med saken.

– Etter våpenhvileavtalen skal partene respektere folkeretten, inkludert menneskerettighetene. Den fellesnordiske Sri Lanka Monitoring Mission (SLMM) er etablert nettopp for å undersøke klager om brudd på

”
Det er ikke en slik fred vi ønsker å bidra til.

Karsten Klepsvik, pressetalsmann Utenriksdepartementet.

avtalen. I flere tilfeller har SLMM fastslått at LTTE har brutt avtalen, og slikt gjøres også til tema for diskusjoner mellom partene, sier Klepsvik.

– Er kidnappinger og utpressinger fredens pris?

– Nei, tvert imot må fredens gevinst bli at det blir færre brudd mot menneskers rettigheter. Fortsatt krig er det verste som kan skje menneskerettighetene i Sri Lanka. Man må huske på at uten den klageordning SLMM representerer, ville mye

forbli skjult. Med SLMM er det en mulighet for sivilbefolkningen å ta opp klagemål med en nøytral tredjepart, med sikte på å forbedre situasjonen, sier Klepsvik.

– Er det et problem for Norge dersom dere bidrar til en fred som innebærer at mennesker blir utsatt for LTTEs terrormetoder, med aksept fra regjeringen i Sri Lanka?

– Det er ikke en slik fred vi ønsker å bidra til, sier Klepsvik.

ndlinger

befolkningen slipper å leve med frykten om at de til enhver tid kan bli rammet av krigshandlingene.

- Alt dette legger et positive grunnlag for den videre prosessen, men tillit kan ikke bygges på 14 dager - verken mellom befolkningen eller lederne, sier Solheim.

Ingen kontroversielle temaer. Det er ingen tvil om at forhandlingene fikk en svært god begynnelse, men som Solheim også antyder: Veien til en endelig løsning kommer neppe til å bli smertefri. Begge sider må gi svært mye for at prosessen skal lykkes, og partene har derfor naturlig nok valgt å ta ett skritt av gangen. Som ventet var det ingen virkelig kontroversielle temaer på agendaen under den første forhandlingsrunden. Isteden ble det fokusert på tilitsbyggende tiltak og forhold partene umiddelbart kunne samle seg om.

Det ble enighet om datoen for de tre neste forhandlingsrundene, hvor den neste arrangeres fra 31. oktober til 3. november. Og det ble diskutert konkrete tiltak for minerydning, hjemvending av flyktninger og retur av fanger fra begge sider.

Felles bønn om bistand. Sammen appellerte partene til verdenssamfunnet om å støtte fredsprosessen ved å bevilge sårt tiltrenge midler til gjenoppbyggingen av landet. For å få fart på arbeidet skal en arbeidsgruppe med representanter fra begge sider etableres. Erik Solheim hevder dette er det viktigste resultatet fra den første forhandlingsrunden.

- Det suverent viktigste er at LTTE og regjeringen sammen skal gå

ut og be om penger, og sammen velge hva man skal satse på, sier Solheim.

- Folk i Sri Lanka må føle fordelene med fred i sine egne liv. Derfor er det viktig at giverland bidrar med penger til denne mekanismen som partene har satt opp, slår Solheim fast.

Sri Lankas forhandlingsleder G.L. Peiris fastslår at det er helt nødvendig at verdenssamfunnet støtter denne prosessen.

- Det er verken realistisk eller nødvendig å vente på en formell fredsavtale før man setter i gang moderate utviklingsprogrammer, sier han og legger til:

- Det er ingen fare for at vi vender tilbake til fiendtlighetene. Derfor kan vi nå for alvor ta fatt på oppgaven med å gjenoppbygge landet vårt. Vi vet det er enorm sympati og godvilje over hele verden. Utfordringen blir å omdanne sympatien til konkrete ressurser, sier Peiris.

Tvinges til handling. Alle tidligere forsøk på å finne en løsning på konflikten har kollapset, og de store internasjonale givene har derfor vegrer og for å bevilge store summer til gjenreisningen av de krigsherjede områdene.

Jehan Perera, Harvard-utdannet jurist og forsker ved Colombos National Peace Council, mener situasjonen tvinger partene til å demonstrere med handling at den nåværende fredsprosessen virkelig er forskjellig fra tidligere forsøk på å skape fred.

- Partene snakker om internasjonal bistand. Derfor vil de naturlig nok også diskutere hvorfor dono-

inngått. Men mye tyder på at regjeringen lar befolkningen i østre og nordre Sri Lanka betale en høy pris for å holde krigen i sjakk (ingen vil kalle det fred ennå). Ingen ting skal forstyrre fredsprosessen.

SLMM har ingen rett til å agere politi, bare hjelpe partene å løse konflikter. Politiet har tydeligvis

rene vegrer seg for å sette av større beløp før fredsprosessen er mer permanent. Det betyr at de er nødt til å snakke om en interimadministrasjon for de nordlige og østlige provinsene. De må ta opp de sentrale temaene, og diskutere hva den endelige politiske løsningen på konflikten kan bli, fremholder han.

Vekk fra separasjon. Et svært godt tegn i så måte var det at Tamiltigrenes sjefsforhandler, Anton Balasingham, ga klart uttrykk for at LTTE ikke lenger kjemper for en separat stat, men ville nøye seg med en form for regional autonomi. For hans motpart på regjeringens side, G.L. Peiris, var dette var en svært oppmuntrende melding.

- Balasingham sa kategorisk at LTTE ikke tenkte eller arbeidet for en selvstendig nasjon. Hans forståelse av begrepet selvbestemmelsesrett (for den tamilske befolkningen), var noe som kunne oppnås ved hjelp av maktdeling internt på Sri Lanka. Separasjon ville bare bli betraktet som en siste utvei om alt annet skulle gå galt. Utfordringen blir da å sørge for at dette fredsinitiativet ikke mislykkes, sier Peiris.

LTTE indikerte allerede i april at bevegelsen var villig til å fire på kravet om et selvstendig Tamil Eelam, men har aldri vært like konkret som under disse forhandlingene. Jehan Perera mener dette er et godt signal så tidlig i prosessen.

- LTTE ønsker å gå i partnerskap med Sri Lankas regjering. Det gir et svært positivt grunnlag for de kommende forhandlingsrundene, sier forskeren.

fått ordre om ikke å blande seg bort i lovbrudd hvor LTTE blir mistenkt for å være involvert, selv om det skjer på regjeringskontrollerte områder. Det bekreftes også indirekte av G.L. Peiris, regjeringens sjefforhandler i fredsforhandlingene.

- Det er ikke politiets oppgave å ta hånd om slike saker, det skal SLMM gjøre, sier han til Bistandsaktuelt.

LTTE tilbakeviser kritikk. Lederen for LTTE's politiske avdeling, S.P. Thamichelvan, benekter anklagene om tvangsrekruttering. Geriljaen har for det første aldri hatt barnesoldater, hevder Thamichelvan når Bistandsaktuelt treffer ham i geriljaens hovedkvarter i det utbombede nordre Sri Lanka. Han hevder videre at nå som det er våpenhvile verver ungdommene seg frivillig, for å delta i oppbyggingen etter krigen.

- Det er en utelukkende politisk virksomhet, sier han.

- Alle klager kan bli etterforsket. Hvis vi blir underrettet om at de er mindreårige, vil vi ordne opp i dette. Og som et resultat av dette, har vi den siste måneden sendt 84 frivillige aspiranter tilbake til sine foreldre, fordi de var mindreårige, sier Thamichelvan.

Når Bistandsaktuelt's reporter begir seg til et LTTE-kontrollert område utenfor Batticaloa, stoppes bilen i geriljaens veisperring av to kadre.

De ser ikke ut til å være en dag over 14 år.

”

Det suverent viktigste er at LTTE og regjeringen sammen skal gå ut å be om penger, og sammen velge hva man skal satse på.

Erik Solheim, spesialrådgiver.

En svært fornøyd Erik Solheim kan konstatere at første runde av forhandlingene mellom myndighetene i Sri Lanka og de tamilske opprørerne er i havn.

FOTO: TORGEIR NORLING

SENTRALE SPØRSMÅL UNDER FORHANDLINGENE

■ Ifølge Colombo-avisa Daily News er det beregnet at tiltak til utvikling, gjenreisning og tilbakevending av flyktninger vil koste 500 millioner dollar over en femårsperiode. Under første forhandlingsrunde ble partene enige om å sette opp en felles arbeidsgruppe med formål om å samle inn penger og sette fart på denne prosessen.

■ Sri Lankas militære styrker har opprettet sikkerhetssoner rundt mange av sine militærbaser. Titusener av mennesker, som ble fordrevet fra disse sonene, håper nå at fredsprosessen fører til at får adgang til hjemmene sine igjen. LTTE har militær interesse av at sonene fjernes. Under første forhandlingsrunde ble partene enige om å sette ned en komité for å finne en løsning.

■ Begge parter har så langt vegrer seg for å sette menneskerettigheter på dagsorden, og hvordan disse forholdene vil håndteres under de kommende forhandlingsrundene synes noe uklart. Det er likevel ingen tvil om at spørsmålet vil komme opp før eller senere.

■ I februar ble våpenhvileavtalen signert. Mens partene har overholdt avtalen ved at det ikke har foregått store konfrontasjoner, har det nordiske observatørkorps som overvåker våpenhvilen, Sri Lanka Monitoring Mission (SLMM), registrert 245 avtalebrudd. Håpet nå er at fredsforhandlingene bidrar til å bedre forholdene for sivilbefolkningen.

■ Opprettelsen av en LTTE dominert interimadministrasjon i nord og øst har vært et svært omdiskutert tema, fordi mange frykter at dette vil gi LTTE grunnlag for å danne en separat stat. Regjeringen poengterer at en slik administrasjon vil innebære et partnerskap mellom myndighetene og LTTE, og at det ikke er snakk om å overgi de nordlige og østlige provinsene. Under første runde av forhandlingene ble partene enige om å utsette diskusjonene om dette temaet til et senere tidspunkt.

■ Den muslimske minoriteten, som utgjør sju prosent av landets befolkning, er bekymret for LTTEs økte makt i nord og øst. Rauf Hakeem fra Sri Lanka Muslim Congress, som er med i regjeringens forhandlingsdelegasjon, har gitt uttrykk for at det bør dannes et separat muslimsk råd i nord og øst for å unngå at muslimene blir marginalisert.

■ En endelig fredsavtale avhenger ikke bare av hva Sri Lankas regjering og LTTE blir enige om. Den vil også kreve en grunnlovsendring. Dette krever 2/3 dels flertall i Sri Lankas parlament og rent flertall i en landsdekkende folkeavstemning. Observatører mener at dette neppe vil skje før etter Sri Lankas presidentvalg i 2005.

Fattige mangler papir på verdier

– Eiendomsrett er en nøkkel til utvikling, hevder «eiendoms»-økonom

Problemet for mange fattige er ikke mangel på verdier. Problemet er mangel på lover og regler som kan realisere disse enorme verdiene. Det mener den peruanske «eiendoms»-økonomen Hernando de Soto.

• CAMILLA SOLHEIM

EIENDOMSRETT

Hvem vil gi kreditt til en bedrift eller en person som ikke har adresse? Hvem vil være med på å investere dersom opphavet til bedriftens eiendeler ikke er kjent? Hvordan skal man distribuere eller selge elektrisitet eller vann når huset eller bedriften formelt og juridisk ikke eksisterer? Og hvordan kan myndighetene fordele landets rikdom, hvis man ikke vet hvem som eier hva? Slik spør den peruanske økonomen Hernando de Soto. Og svaret ifølge samme mann: en formalisering av eiendomsretten.

– De fattige har eiendeler og eiendom, men de må ha mulighet til å «bruke» disse ressursene. Verdiene må kunne flyttes, deles, selges, forsikres og pantsettes. Det kan skje gjennom eiendomslover og et register, i dag er disse verdiene «død» kapital, sier Hernando de Soto.

90 prosent uregistrert. Denne oppdagelsen gjorde han selv da han som 38-åring etter mange år i Europa flyttet tilbake til sitt ressursrike, men fattige hjemland Peru. Han så at majoriteten av landets små bedrifter jobbet utenfor det formelle, ikke av eget ønske, men fordi den formelle sektoren er kostbar, tidkrevende og kanskje også korrumpert. Hans undersøkelser viser at så mye som 90 prosent av all fast eiendom i mange utviklingsland ikke er registrert.

– Mangelen på et godt lovverk er den viktigste faktoren for at et land er underutviklet. Folk ønsker å leve på innsiden av loven, men det lovlige området er ikke laget for fattige. De blir tvunget til å leve utenfor fordi det er store kostnader forbundet med å skulle tre inn, sier de Soto.

Eliten tjener ikke folket. – Men hvordan kan de fattige få innpass?

– Gjennom demokrati. Og da tenker jeg ikke bare på valg, men at lovverket må være skapt på basis av folks behov. I mange utviklingsland og tidligere kommunistland har man til tross for demokratiske valg, ikke skapt en reell demokratisk beslutningstaking. Demokrati dreier seg ikke kun om parlamentsvalg og presidentvalg, men om de daglige beslutningene som foretas. Regjeringer styrer uten åpenhet og uten ansvarlighet, som igjen betyr uten kontroll. Resultatet er et skille mellom loven og virkeligheten. Utvikling kan ikke skje uten åpenhet, ansvarlighet, konsultasjon eller innspill fra folket.

– Men kan fattige i utviklingsland da bare drømme om å bli del i det legale samfunnet?

– Demokratiet kommer, men problemet er at det innføres veldig sakte. Det er en lengsel etter demokratiet, det er helt tydelig. Alle store frivillige organisasjoner er demokratiske, og det eneste området hvor vi ikke ser demokrati er hos den offisielle regjeringen. I Latin-Amerika

Peruaneren Hernando de Soto mener eiendomslover kan gjøre fattige rike.

FOTO: CAMILLA SOLHEIM

kampen mot fattigdom

Bistandsaktuelt vil i 2002 – gjennom en serie intervjuer og presentasjoner av ideene til internasjonale ledere og tenkere – bidra til en debatt om sentrale trekk ved dagens bistand og utviklingsstrategier.

er selv fotballklubbene demokratisk styrt. Det viser at det ikke er et kulturelt problem, men en elite som ikke tjener folket.

Vekst for de få. – Land uten demokratisk styre, slik som Kina og Vietnam, har klart å redusere fattigdommen. Hva skyldes det?

– Jeg kjenner ikke godt nok til disse landene, men jeg hørte nettopp en tale av den kinesiske statsministeren. Han fortalte hvordan Kina hadde klart å oppnå en enorm økonomisk vekst. Men et gjennomgående trekk med disse landene som har hatt en voldsom økonomisk vekst, er at man finner at bare 10-20 prosent har fått del av den. Problemet er hva man gjør med de resterende åtti prosentene. Og derfor skal det bli interessant å følge med Kina.

De Soto mener at kapitalismens problem er nettopp at den fremmer konsentrasjon av rikdom, samtidig som han ikke ser noe annet økonomisk alternativ i dag.

– Men man er nødt til å skape et godt system for å distribuere godene, sier de Soto – og mener at det ikke kan gjøres av noe annet enn et demokratisk system.

Egne ressurser viktigst. Han har liten sans for utenlandsk bistand. Det er kun landet selv som kan skape utvikling.

– Utviklingsorganisasjoners bistand er et manifest på generøsitet, men de kan gjøre lite for å endre institusjoner. Ressursene som kommer via bistand er uansett små sammenlignet med våre egne ressurser, for de fattige har egne og store ressurser. Det er myndighetene i landet som har ansvaret for å lage lover til beste for folket, sier de Soto.

Han mener verdien av landets egne ressurser vil stige dramatisk når de får juridisk verdi, og viser til et eksempel fra Peru. Landet ville i 1990 selge det statlige teleselskapet som hadde en børsverdi på 53 millioner dollar. Men ingen utenlandske teleselskaper var interessert på grunn av uklare eiendomsforhold. Disse ble ryddet opp i via nye eiendomslover, og selskapet ble solgt for to milliarder dollar.

– Alt som ble gjort var å lage et skikkelig lovsystem, og dermed økte verdien 37 ganger den tidligere markedsverdien.

Interessant. De Soto mener eiendomslover er en nøkkel til utvikling, og et verktøy for å skape interesse for loven.

– Et register er en del av et eiendomssystem som skal beskytte eiendelene til de fattige. Et eiendomssystem

kan definitivt gi mer makt til de fattige og være et instrument som lærer dem om loven. Eiendom er inngangsporten til å forstå lovverket og bli interessert i det, og å entre den verdenen. Eiendom er den delen av loven som angår folks hverdag. Et eiendomsregister kan gi dem tilgang til kreditt slik at de kan investere og etter hvert vil noe slikt føre til en stor pressgruppe som mer effektivt kan kreve demokrati, sier de Soto.

– Men kan et eiendomssystem løse alle problemer?

– Til sjuende og sist avhenger også et eiendomsregister at det tjener de fattiges sak. Et eiendomssystem er en viktig faktor, men det er ingen «hokus pokus-løsning». Så lenge eventuelle eiendommer eller eiendeler ikke er registrert, så vil ikke de fattige få tilgang til kreditt, sier de Soto.

Planlegger norskperuansk partnerskap

Hernando de Sotos Institute for Liberty and Democracy og Norway Registers Development (NRD) er i full gang med å legge planer om felles framtid. I februar skal det nye samarbeidet være i gang.

– Akkurat nå har vi forespørsel fra 20 nasjonsledere i utviklingsland og tidligere kommunistland, og det er langt større etterspørsel enn det vi har kapasitet til. Norway Registers Development jobber innenfor samme område, og vi ser nå på muligheten for en samarbeidsavtale. Vi har god kjemi, og det er viktig for et joint venture, sier Hernando de Soto.

– Hvorfor er Norway Registers Development interessante for dere?

– NRD er en veldig god nummer to og vi har lenge ønsket en samarbeidspartner som også er interessert i å gjøre noe utenfor Europa. Det er ikke mange som ønsker eller som kan jobbe i fattige land. NRD har både viljen og ønsket om det. Vi har begge en lyst til å forandre noe og gjøre vår bit for å bedre verden. I tillegg har NRD svært god teknologi, og et samarbeid kan føre til at begge parter kan konsentrere seg om det de kan aller best, sier de Soto.

NRD hadde i 2001 en omsetning på 44 millioner kroner og et overskudd før skatt på 1,8 millioner kroner. Daglig leder John Schjelderup Olaisen forventer økt etterspørsel og doblet omsetning innen to år.

– Gjennom samarbeidet kan vi levere et komplett system i forhold til juridiske reformer og tekniske løsninger. Dermed kan vi garantere at kunden oppnår sine resultater, sier Schjelderup Olaisen.

Islamistisk valgskred

Reformvennlige krefter i Pakistan er bekymret

ISLAMABAD (b-a): Et skritt framover for demokratiet, men de fundamentalistiske gruppenes framvekst gir grunn til bekymring. Slik kommenterer observatører i Islamabad de nylig avholdte nasjonalvalgene i Pakistan.

• I PAKISTAN:
GUNNAR ZACHRISEN

Ved nasjonalvalgene kom koalisjonen av religiøse partier inn med 45 mandater av totalt 272. Enda mer oppsiktsvekkende er det at den samme koalisjonen vant rent flertall ved valget til provinsforsamling i den viktige Northwest Frontier Province, samt fikk majoritet ved valget i en annen av landets fire provinser.

Ulike observatører vektlegger president og hærsjef Pervez Musharafs omdiskuterte allianse med USA i krigen mot Taliban og Al-Qaida som viktigste årsak til fundamentalistenes framgang - en framgang som har vært særlig markant i grenseområdene.

Ingen partier fikk rent flertall ved valget til nasjonalforsamling, og landet står nå foran en spennende runde med politisk hestehandel om regjeringmakten. Størst oppslutning fikk det Musharraf-vennlige partiet PML-Q som delvis er en utbryterfraksjon av tidligere statsminister Nawaz Sharifs parti. Mens Sharifs støttespillere i PML-N kun oppnådde 14 mandater, oppnådde tidligere statsminister Benazir Bhuttos parti PPP-P 63 mandater.

Alt er nå åpent i forhold til hvilke partier som vil samarbeide med hvem om regjeringsmakt, sier observatører Bistandsaktuelt har snakket med. De er samtidig enige om at ønsket om penger og makt snarere enn ideologiske forskjeller vil avgjøre hvem som vil inngå i hvilke allianser, og utelukker ikke at også de fundamentalistiske kreftene kan bli en del av regjeringgrunnlaget.

Dårlige nyheter. - De religiøse partienes framvekst er dårlige nyheter for Pakistan. Særlig vil det gå ut over mulighetene for kvinner og religiøse minoriteter. De vil få mindre spillerom som følge av de religiøse partienes sterke posisjon, sier Dr. Farzana Bari som leder Senter for kvinnestudier ved universitetet Quaid-i-Azam i Islamabad.

Hun mener det er minimale forskjeller i praktisk politikk mellom de største partiene PLM-Q og PPP-P, som begge er knyttet til ulike poli-

Den islamistiske politikeren Qazi Hussain Ahmed mottar hyllesten fra sine tilhengere i den pakistanske byen Nowshera, nær grensen til Afghanistan. FOTO: SCANPIX/AP/M.SAJJAD

tiske eliter.

- De politiske partiene er kjennetegnet av en svært sterk makt-hunger, men med tilsvarende små ideologiske forskjeller. Når de er i posisjon må de dessuten inngå allianser med byråkratiet og den virkelige makt-faktoren - hæren. Det er ingen grunn til å tro at de vil slåss for vanlige folks rettigheter, sier Dr. Farzana Bari.

Ifølge henne er et av de positive trekkene ved valget at kvinneandelen antall i politikken er betydelig økt. Ved valget til nasjonalforsamlingen var 60 «ekstra-plasser» forbeholdt kvinner og 10 for minoriteter, mens 12 kvinner vil komme inn som følge av at de har vunnet mot mannlige motkandidater i ordinære valgkretser. I de fire provinsforsamlingene ser det foreløpig ut til å bli til sammen 128 kvinner.

Også ambassaderåd Alf Arne Ramslien ved Norges ambassade i Islamabad understreker det gledelige i at det trolig vil sitte 72 kvinner i den nye nasjonalforsamlingen, en dramatisk økning fra seks kvinner i det forrige parlamentet.

40 familier dominerer. Lederen av demokrati- og utviklingsorganisasjonen Pattan, Sarwar Bari, mener at valget vil legge grunnlaget for en tilbakevending til mer normale demokratiske forhold i det militærdominerte landet. Samtidig understreker han forskjellene mellom et formelt demokrati og demokratisering.

- I hovedsak er det rundt 40 fa-

milier som dominerer pakistansk politikk. Selv om det denne gang er en del nye fjes, er det fortsatt de samme familiene som i aller høyeste grad vil dominere vårt parlament. Disse elitene er normalt de som er minst interessert i demokratisering og reformer i samfunnet, sier Bari.

God begynnelse. Lederskribent og medlem av redaktørkollegiet i avisen The News, S.M. Raza Hamdani, ser mer positivt på at de to store partiene har skiftet ut mange av de gamle politikerne til fordel for nye fjes.

- Det er ikke gitt at enhver sønn vil tenke som sin far. Tross alt er dette en god begynnelse, sier han.

Hamdani mener at valget innebærer at politikerne er blitt mer modne etter militærkuppet og det påfølgende oppgjøret med korrupsjonskultur og nepotisme.

- Det gjelder i hvert fall Nawaz Sharifs gamle parti, som åpenbart har lært av sine feilgrep, og satser på nye politikere. Benazir Bhuttos parti sliter i større grad med inntrykket av at det synes å være eiet av en person, sier Hamdani.

Han mener samtidig at valgresultatet til en viss grad er blitt påvirket og manipulert av militærregimet og dets støttespillere i forkant av selve valget. President Musharraf har for øvrig sørget for at han selv har oppløsningsrett overfor nasjonalforsamlingen, dersom politikken ikke beveger seg i ønsket «demokratisk» retning.

”

Selv om det denne gang er en del nye fjes, er det fortsatt de samme familiene som i aller høyeste grad vil dominere vårt parlament.

Sarwar Bari, lederen av demokrati- og utviklingsorganisasjonen Pattan.

hvem? hvor?
hva i all verden?

FOTO: SCANPIX

1. Hvem er dette?
2. NORADs fattigdomskonferanse fant sted i Oslo 16. oktober. Hvilke mål ble diskutert?
3. Hvilken organisasjon er tildelt årets TV-aksjon, «Et nytt liv»?
4. Hva slags firma er AVIATECA i Guatemala?
5. Hva er det offisielle språket i Honduras?
6. Hva heter brødet som ofte blir servert til et indisk måltid?
7. I hvilket hav ligger Madagaskar?
8. Hva heter hovedstaden i Nicaragua?
9. Hvem gav navn til Victoriafallene?
10. Hvilket insekt kan overføre afrikansk sovesyke til dyr og mennesker?
11. Hva heter det fargerike folket som lever nord i Tanzania?
12. Hva går under betegnelsen «Afrikas tak»?
13. Hva het frigjøringsbevegelsen som Nelson Mandela var leder for?
14. Hvilket navn bar Tanzania før 1964?
15. Hva er NORDEM?
16. Fra hvilket kontinent kom vanilje for første gang til Europa?
17. Hva kalles meditasjonsformen hvor kontroll av kroppen skal føre til kontroll av tanken?
18. Hvilket sykehus i Tanzania skal NORAD støtte med 1,5 millioner årlig?
19. Hva er NGU?
20. Hva heter verdens yngste stat som blir FNs 191 medlemsland?

Svarene finner du på side 23.

Spørrespalten er laget av
Caroline Hvidsten

Stjeler Afrikas aidsmedisin

• BIBIANA DAHLE PIENE

Europeiske agenter og grossister er tatt på fersk gjerning i å stjele billige aidsmedisiner som skulle redde livet til tusenvis av afrikanere, for å selge dem på det europeiske markedet.

Flere ganger er store forsendelser med subsidiert aidsmedisin blitt regelrett kapret fra afrikanske havner og flyplasser, og sendt tilbake til Europa. Der har europeiske grossister stått klare til å ta imot medisinene, og selge dem til vanlige europeiske priser - med skyhøy profitt.

Legemiddelprodusenten Glaxo-SmithKline mener at medisiner for minst 140 millioner kroner er blitt stjålet. Medisinene skulle vært solgt til sterkt reduserte priser til klinikker i blant annet Senegal, Elfenbenskysten og DR Kongo, skriver den engelske avisa The Guardian.

Det var tollmyndighetene i Belgia som først oppdaget uoverensstemmelser i en forsendelse fra Senegal til en nederlandsk grossist. Etterforskningen har så langt avslørt at minst 28 medisinforsendelser er blitt omdirigert fra Afrika, godt hjulpet av korruperte tollere og

grådige mellommenn.

- Det er trist og motbydelig og se at handelsagentene har handlet på denne måten, især fordi ofrene for denne virksomheten er aidspasientene i Afrika, sier talsmann Alan Chandler for GlaxoSmithKline til The Guardian.

Ifølge avisa er også helsedepartementene i flere av mottakerlandene under mistanke, fordi ingen angivelig skal ha oppdaget eller underrettet om at bestilte aidsmedisiner aldri ankom.

Prøv en
annonse eller legg i

**bistands
aktuelt**

Tlf. 22 24 20 40

Fra verdinøytralitet til verdigrunnlag

AV ØYVIND DAHL

BISTAND

Støtte fra Norsk Utviklingshjelp er betinget av at vedkommende tiltak ikke blir brukt til å fremme politiske eller religiøse særformål.»

«Norske organisasjoner utfordres til å reddykke sin egenart, ideologi, verdigrunnlag og sin bistandsstrategi.»

Mellom disse to sitatene ligger det 40 års bistandssamarbeid mellom norsk offentlighet og frivillige organisasjoner. Det første sitatet er fra *Stortingsmelding nr. 81, 1962-63*. Det andre er fra *Regjeringens handlingsplan for bekjempelse av fattigdom i sør mot 2015* som ble lagt fram av Utenriksdepartementet i mars 2002.

Allerede før Norsk Utviklingshjelp ble opprettet ved kongelig resolusjon den 16. februar 1962, altså for 40 år siden, drøftet Norsk Misjonsråd, som samlet alle misjonsorganisasjonene, muligheten av å søke støtte. Generalsekretær Tormod Vågen fra Norsk Luthersk Misjonssamband sa på et møte i Misjonsrådet i 1961 at han «ikke trodde det ville bli aktuelt å få hjelp fra staten til misjonsarbeidet... Misjon er misjon – statshjelp er statshjelp.»

På et møte året etter, ble bekymringen uttalt slik:

«Det som vil bli vanskelig, er om utviklingshjelpen på noen måter vil blande seg inn i trosspørsmål.»

Da de første retningslinjene for støtte til private organisasjoner ble laget, viste det seg at bekymringene ikke var ugrunnet. I punkt 7 heter det:

«Støtte fra Norsk Utviklingshjelp er betinget av at vedkommende tiltak ikke blir brukt til å fremme politiske eller religiøse særformål.» (Stortingsmelding nr. 81 1962-63). Denne «nøytralitetsparagrafen» kom til å volde atskillig hodebry hos organisasjonene. Under stortingsdebatten 8. februar 1962 sa Høyres stortingsrepresentant Per Lønning:

«Er det slik å forstå at dette for eksempel utelukker praktisk samarbeid med norske misjonærer, eller legger det på våre folk som skal delta i dette arbeid, en streng nøytralitetsforpliktelse, slik at det for eksempel skulle være dem forholdt å gi uttrykk for sin demokratiske overbevisning, eller et religiøst livssyn overfor de mennesker de arbeider blant?»

Utenriksminister Halvard Lange gjorde klart at «... hjelpetiltakene ikke skal ha som formål å fremme et spesielt politisk eller religiøst syn. Men det ligger naturligvis ikke deri noen tvang for dem som deltar i dette arbeidet, til å skjule sin egen overbevisning.»

I retningslinjene fra 1971 kom det inn et nytt tillegg:

«Støtte kan bare gis til tiltak som kommer den stedlige befolkning til gode uten hensyn til rase, tro eller oppfatninger.»

Med denne presisering hadde misjonsorganisasjonene ingen problemer med å motta statlig støtte.

Tidvis kom nøytralitetsdebatten opp igjen. Enkelte innenfor de styrende organer i NORAD og andre donorer forsøkte å sette opp vannrette skott mellom utviklingsarbeid og misjonens religiøse virksomhet. Det kunne gi seg komiske utslag slik som i gavebrevet som fulgte den nye 18 tonnns bulldoseren til jordbruksskolen i Wondo Gennet i Etiopia i 1970. I brevet stod det at gaven under ingen omstendigheter

måtte brukes til evangelisering!

Det er mulig at det var slike episoder som førte til at Den evangelisk-lutherske Mekane Yesus-kirken i Etiopia skrev et oppsiktsvekkende brev i 1971 der de klaget over at det var lettere å få penger til utviklingsarbeid enn til evangeliseringsarbeid:

«Fra et afrikansk synspunkt er det vanskelig å forstå denne delingen og den dikotomi som er skapt i Vesten og reflektert i de kriterier for bistand som giverorganisasjonene har laget.»

I brevet ble det også pekt på at giverorganisasjonene med sin praksis gjorde mottakerne til «objects» for sin hjelp i stedet for å gjøre dem til «agents» for sin egen utvikling. Dermed ble ikke det utviklingspotensial som kunne ligge i lokalsamfunnene, utløst. I afrikansk tradisjon var det slik at «å utelukke religionen fra noen sektor av livet var utenkelig... Å velge å stå utenfor troen var som å velge å stå utenfor livet.»

Nøytralitetsdebatten her hjemme blusset opp igjen da evalueringsrapporten om misjonsarbeidet i Latin-Amerika ble offentliggjort i 1983. I rapporten fikk misjonærene ros for innsatsvilje, språkkunnskaper og enkel livsstil. Kommisjonen hadde heller ikke funnet tegn til rasemessig, trosmessig eller sosial diskriminering. Men kommisjonen pekte mellom annet på at det ikke var en klar grenseoppgang mellom direkte evangeliserende arbeid og utviklingsarbeid.

«Skandaløs u-hjelp», skrev Dagbladet i sin leder den 23. juni. Her ble u-hjelp og misjon blandet «...på en fullstendig uakseptabel måte». Avisen mente at den offentlige støtten til disse prosjektene snarest mulig måtte innstilles. Kommisjonen selv pekte på at det var umulig å skille den «sosiale sfære» (helse, undervisning, jordbruk) fra den «symbolske sfære» (religion, ideologi). «NORAD bør derfor trekke den konklusjon at all støtte til et utviklingsprosjekt i regi av en misjonsorganisasjon, samtidig er en indirekte støtte til religiøse aktiviteter.»

Førti års erfaring har vist: For det første har alle donorene en ideologisk ballast, for det andre er det ikke religiøst nøytralt å bidra til sosiale og økonomiske endringer som griper inn i eiendomsformer, produksjonsformer og organisasjonsformer. Det norske engasjementet for menneskerettighetene, for utvikling av demokrati og for at bistanden skal komme kvinner og barn til gode, griper inn i autoritets-tradisjoner, rangstrukturer og sosiale og religiøse forestillinger. I tillegg kommer politiske konsekvenser. Bistanden kan brukes av enkelte mottakere til å styrke sin egen makt på bekostning av andre grupper. Stat til stat samarbeidet kan befeste elitens maktposisjon i forhold til andre lokale grupper. Det er ikke alle steder slik at staten er mest opptatt av å styrke det sivile samfunn eller prioritere bekjempelse av fattigdom.

Norsk utviklingsbistand har satt som overordnet mål at hjelpen skal komme de fattigste til gode. Retningslinjene for dagens samarbeid mellom frivillige organisasjoner og NORAD ble publisert av Utenriksdepartementet i september 2001. Under tittelen «Langsiktig utviklings-samarbeid» heter det:

kronikk

«Samarbeidet skal styrke samarbeidspartnerne evne til å samhandle, også med myndigheter, og til å påvirke samfunnsutviklingen på måter som gir fattige og marginaliserte grupper større deltakelse og bedre muligheter for endring av levekår og livsgrunnlag. Støtte til organisering, kapasitetsbygging, styrking av sosiale nettverk, informasjonsutveksling, kunnskapsutvikling og entreprenørvirksomhet er viktige innsatsområder for et endringsorientert utviklings-samarbeid med det sivile samfunn.»

Det sier seg selv at et «endringsorientert utviklings-samarbeid» ikke på noen måte er nøytralt. Det nærmer seg faktisk misjonsorganisasjonenes anliggende, bare med den forskjell at evangeliet er «å bidra til varige bedringer i økonomiske, sosiale og politiske kår for befolkningen i utviklingslandene». Den tidligere nøytralitetsparagrafen, som voldt misjonsorganisasjonene så mye hodebry, er nå helt borte. Misjonen har aldri hevdet at den er politisk og religiøst nøytral. Det er vel egentlig en ærlig sak. Nå har norske bistandsideologer innsett at også andre grupperinger og den statlige bistanden arbeider ut fra et verdigrunnlag og med visse mål som verken kan eller bør være nøytrale.

I det nyeste bistandsstrategiske dokumentet, nemlig «Regjeringens handlingsplan for bekjempelse av fattigdom», er målet postmodernistisk mangfold:

«Organisasjonene og deres samarbeidspartnere [har] sine egne spesifikke mandat og en utviklingspolitisk funksjon i å bidra til å skape mest mulig levende, pluralistiske samfunn.»

Det skal skje gjennom en rekke tiltak som neppe kan sies å være verdinøytrale: styrking av fattige befolkningsgruppers evne og muligheter til å fremme sine interesser i samfunnet, støtte til politiske partier og utvikling av uavhengige og kri-

tiske medier, åpenhet og demokratisk kontroll, godt styresett, økt fokus på kvinner og barn, forsvar av menneskerettighetene.

Misjonsorganisasjonene må tenke gjennom sin strategi på nytt når det gjelder helhetlige mål som de lokale samarbeidskirkene i sør stadig fremholder.

Ønsker misjonen å bekrefte en vestlig velferds- og moderniseringsideologi? Vil ikke det bety at misjonsvirksomheten fortsatt vil oppfattes som eurosentrisk og kolonialistisk om enn i andre former enn det som var tilfellet i tidligere tider? Er vi klar til å godta at de viktigste aktørene i utviklingen er menneskene som lever i samarbeidslandene? Kanskje de har en annen holdning og andre målsettinger enn den norske stat når de skal være «endringsagenter» i sitt eget samfunn?

Vi står foran inngåelsen av nye samarbeidsavtaler med NORAD. Avdeling for sivilt samfunn har da bedt, ikke bare misjonsorganisasjonene, men alle frivillige norske organisasjoner som ønsker et samarbeid med NORAD, om å redegjøre for sitt verdigrunnlag, sine visjoner og strategier. Verdinøytraliteten er definitivt forlatt. Bistand er blitt mer mangfoldig og mer utfordrende. For nå utfordres vi virkelig på hvilke verdier og mål vi og våre partnere i sør vil stå for!

Øyvind Dahl er generalsekretær i Norsk Misjons Bistandsnemnd. Han er også professor II i kulturkunnskap knyttet til Misjonshøgskolen i Stavanger, der han opprettet

Senter for interkulturell kommunikasjon. Han har skrevet flere bøker og artikler om Madagaskar, bistand, misjon og kommunikasjon.

Misjon og spørsmålet om politisk nøytralitet førte til at den evangelisk-lutherske Mekane Yesus-kirken i Etiopia i 1971 klaget over at det var lettere å få penger til utviklingsarbeid enn til evangeliseringsarbeid. Bildet er fra ett av Det Norske Misjonselskap sine prosjekter i Etiopia. FOTO: DET NORSKE MISJONSELSKAP

Menn gir ikkje bort noko gratis

AV WANJA THUKU

KENYA

Finansinstitusjonane som gir lån til utviklingsland, kastar bort mykje pengar på å lønne eksper-tar. Det hadde vore mykje lettare om dei hadde leigd inn kenyanske menn til å gjere jobben. Det ville kosta mykje mindre, og resultatet hadde blitt betre.

Dei kenyanske brørne veit korleis dei skal knyte vilkår til einkvar teneste dei yter. Dei går Verdsban-ken og IMF ein høg gang. Det verkar nemleg som om alle desse mannfol-ka har tatt til seg ordtaket: «Ingen-ting er gratis», og gjort det om til ein leveregel.

Berre frå mi personlege erfaring finst det eit utal døme. Og med tan-ke på at halvparten av innbyggja-rane i dette landet er kvinner, kan ein undre seg over kor mange døme ein kunne kome opp med. Det ville ikkje vere få.

Til og med min eigen bror ventar å få noko igjen fordi eg får lov til å vere systera hans. Kvar gong han av ein eller annan grunn inviterer meg heim til seg, ventar han at eg skal ta oppvasken hans (som vanlegvis står uvaska ei heil veke i slengen), lage mat til han, og når eg går frå huset bør det vere litt mindre av ein svinesti enn når eg kom.

På eit tidspunkt ville broren min at eg skulle vaske kleda hans også, men da introduserte eg han heller for eit reinseri. Eg kan jo takke nei til invitasjonane, men i den seinare tida har han bydd meg ut på ein drink nokon av dei kveldane eg er trist og aleine. Til gjengjeld ventar han at eg tek med ei venninne slik at han kan flørte med ho heile kveld. Meg overser han totalt.

Vilkåra bror set når dei kjenner seg gævmilde er berre irriterande. Andre menn truar med å setje fri

Til og med min eigen bror ventar å få noko igjen fordi eg får lov å vere systera hans. Kvar gong han invi-terer meg heim til seg, ventar han at eg ta oppvasken hans. ILLUSTRASJONSFOTO: SØRVIS

mordaren i meg. Til dømes denne karen eg møtte på bussen. Det var på ein av dei sjeldne turane heim til familien min på landet. Mannen sat ved sida meg og ville prate. Eg er vanlegvis ikkje ein hyggeleg person, men sidan eg har budd i byen for lenge, visste eg at det kan vere ein fordel å vere venar med desse typane frå landet. Særleg om dei jobbar for staten, der du berre kan få hjelp om du kjenner nokon.

På ein stad der bussen stoppar

”
Dei kenyanske brørne veit korleis dei skal knyte vilkår til einkvar teneste dei yter.

for at folk skal få strekke på beina, gjekk mannen ut og tok med seg litt mais og kjeks. Ettersom eg avslo tilbodet om å smake på maisen – eg rekna med at eg ville få ein overdose av det heime hos mor mi – fekk eg nokre av kjeksa. Eg åt dei med fryd, og gleda meg over turen meir enn nokon gong før fordi eg hadde fått ein sjarmør å le av. Han gjekk sterkt inn for å imponere meg med eit breitt glis, medan mørke bitar frå maisen hadde sete seg fast i tennene hans.

sett frå sør

I spalten **Sett frå Sør** vil du møte korrespondentar frå afrikanske land.

Wanja Thuku er journalist i Times of Kenya. Ho er med i det internasjonale journalistnettverket til Sørvis Kommuni-kasjon.

Men det var ikkje dei flekkete tennene som fekk meg til å ville ta li-vet av han. Det var det faktum at kjeksa, som eg med vilje ikkje hadde teke med meg sjølv fordi eg ikkje trengte dei, viste seg å ha nokre vil-kår knytt til seg.

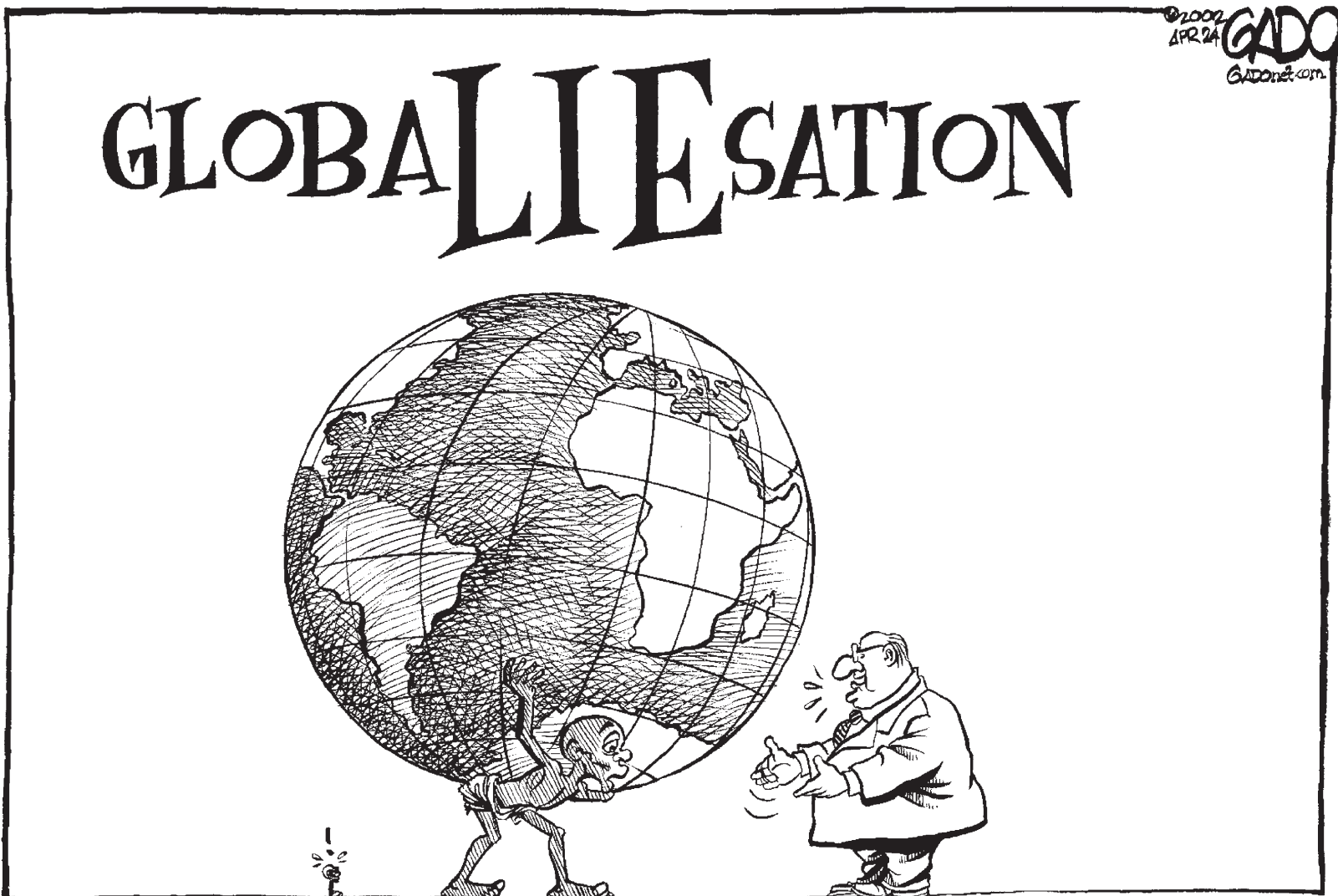
Ettersom han hadde gitt meg dei verdifulle kjeksa sine, trudde han at han kunne gjere krav på meg som ei slags pute, madrass eller noko i den duren. Før eg rakk å fordøye kjeksa, hadde han sovna med hovudet i fanget mitt på same viset som ein unge.

Då eg klagde, gav han meg eit blikk som om eg var gal. Og mun-nen hans opna seg med følgjande utbrot:

– Et du kjeksen min, så vil eg ha deg tilgjengeleg!

Eg undrar kva som hadde møtt meg om han hadde spandert ein femrettars middag på meg.

Gados verden

Tanzanianeren **Godfrey Mwampembwa**, bedre kjent som «Gado», er en av Afrikas mest profilerte karikaturtegnere. Han tegner blant annet for den uavhengige kenyanske avisen **Daily Nation**.

Sterkt om folkemord i Kongo

LITTERATUR

10 millioner døde. Det er det sannsynlige resultatet av Kong Leopolds blodige historie i Kongo fra 1880-åra og et stykke inn i forrige århundre. Kongen som selv aldri satte fot i Kongo, fikk sine handlangere til å tappe enorme ressurser ut av landet som manifesterte seg som luksusslott og et overdådig liv for hans elskerinne i Belgia. Nå er historien kommet mellom to permer. Det er en sann og grusom røverhistorie.

Forfatteren Adam Hochschild – som underviser i skrivekunst på journalisthøgskolen ved University of California – har skrevet en gigant av en bok om kong Leopolds arv. Og det er nettopp skrivekunst det dreier seg om: Forfatteren iklær dokumentasjon og andre kilder en litterær form som gjør boka sitrende spennende fra første linje. For å bruke dagens uttrykk: Her er det en gravende journalist som avslører ett av

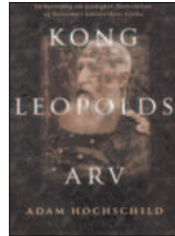
bokanmeldelse

Adam Hochschild:

Kong Leopolds arv – En beretning om grådighet, forferdelser og heroisme i kolonitidens Afrika
Pax, 2002

de verste folkemord som noensinne har funnet sted. Og drivkraften var ikke minst grådighet.

Historien er full av velformulerte portretter av tidas aktører – som Henry Morton Stanley, Joseph Conrad, Leon Rom, E.D Morel, William H. Shappard og flere. I mengden finnes både slemme og snille gutter. Noen samlet ivrig på alle hendene de hadde hugget av sine ofre eller dekorerte hagegjerdet med avhogde hoder. Andre jobbet dag og natt for å skaffe dokumentasjon på forbry-

telsene, fikk det på trykk og arrangerte store folkemøter i Europa og USA. Og midt i det hele sjarmerte kong Leopold mulige støttespillere i senk og fikk dem til å framstille ham nærmest som en humanitær og reddende engel. Han drev også et hvileløst taktisk spill innenfor politiske og forretningskretser. Den ble rikt belønnet som spilte med.

Den som går løs på denne boka skal tåle en trøkk, for det er mange grusomme detaljer. På den andre sida er det en bok det er vanskelig å komme utenom – i alle fall for den som leter etter den sanne historien om hva som en gang skjedde. Da kongens løpegutter tok sine første turer opp Kongofloden kom de med sin europeiske skrivetradisjon til et folk som meddelte siste nytt gjennom muntlige fortellertradisjoner. Forfatteren har funnet tilbake til opptegnelser gjort av samvittig-

hetsfulle og forargede misjonærer som blant annet hadde intervjuet lokalbefolkningen om deres skrekkopplevelser. Dermed blir en ny og helt sentral stemme føyet til historien – Kongos egen. Kongen selv brennte sitt arkiv før han trakk sitt siste sukk.

Dette er selvsagt viktig dokumentasjon om Afrikas historie generelt, og Kongo spesielt. Men: Det er også et viktig supplement til europeisk og amerikansk historie. Folkemordet i Kongo er en like viktig del av vår historie som folkemord som er funnet sted senere. Likevel er det et folkemord som bare er viet fotnotens plass i vår felles hukommelse. Forfatteren har gjort et betydelig og viktig arbeid ved å få dette på bordet.

Skal du lese en bok i høst, tør jeg anbefale denne.

TONE BRATTELI

Sett fra innsiden av en burkha

LITTERATUR

Hvordan ser historien ut fra innsiden av en burkha? Journalisten og forfatteren Åsne Seierstad har studert Afghanistan gjennom den lille åpningen i et klesplagg hun etter hvert lærte å hate.

I boka «Bokhandleren i Kabul. Et familiedrama» tar Åsne Seierstad et litterært grep som bringer oss rett inn i hverdagen til en familie som skal finne fotfestet igjen etter Talibans ekstreme forbud som lå som et lokk over folks dagligliv. Burkhaen slipper ikke taket så lett.

Forfatteren gjorde oss kjent med Afghanistan før denne boka kom på bokhandlernes disker. Hun representerte fremragende journalistikk i noen av de mest dramatiske dagene i Afghanistans historie. En konflikt langt borte kom nær.

bokanmeldelse

Åsne Seierstad:

Bokhandleren i Kabul
Et familiedrama
Cappelen, 2002.

Nå har hun valgt en kanal som kan bore dypere enn den flyktige avisartikkelen. Og det har hun klart på en fremragende måte. Vi kommer begivenhetene enda nærmere.

Familien Khan – som forfatteren selv har bodd sammen med – er «mediet» som bringer leseren inn i bokhandlerfamilien. Vi blir «lyttepost» i deres dagliv, diskusjonene, drømmene og alle små og store saker som

skal falle på plass etter Talibans jerngrep. Det er ikke minst kvinnenes perspektiv som får god plass mellom permene.

Taliban satte ikke bare kvinnene tilbake til middelalderen, de utraderte dem så å si fra synsbildet. I september 1996 kringkastet Taliban seksten dekreter i radioen. Det var en drepende forbudsliste. Forbud mot musikk, barbering, duehold, avbildning, renter på lån, spille på tromme og en rekke andre ting. Det var bare ett påbud på lista – nemlig påbud om bønn.

Kvinnene skulle ikke synes. Røde sko var forbudt. Rollemønstret var uten nødutgang. Forfatteren flytter inn hos familien Kahn på et tidspunkt da familiemedlemmene igjen skal prøve å finne seg selv. Tra-

disjoner blir satt på en prøve. Vi kommer tett innpå tanker, følelser, refleksjoner, apati og opprør.

Sammen med familiens mange medlemmer går vi gatelangs i Kabul, kjenner på luktene og maten, tar del i diskusjonene, blir vitne til forbudt kjærlighet og ekteskapsforhandlinger, tar del i deres tanker. Vi er med på reiser til Pakistan.

Vevd inn i den spennende fortellingen om familien Kahn er en nysgjerrig og kunnskapsrik journalists faktagrunnlag og analyse av Afghanistans religiøse, sosiale og politiske historie. Noen hver kan trå galt når de prøver å ri to litterære grep på en gang. Det gjør ikke Åsne Seierstad.

Boka gir dyp og nær innsikt i et aktuelt drama som pågår her og nå.

TONE BRATTELI

Neste
bistandsaktuelt
utkommer ca. 16. november

Frilanskontrakter

Bistandsaktuelt har ledig et begrenset antall kontrakter for «faste frilansere» (konsulentkontrakter) for 2003. Kontraktene vil trolig være i størrelsesorden 500-1000 timer per år.

Søkere uten journalistisk erfaring vil ikke bli vurdert. Gode engelsk-kunnskaper og dokumentert interesse for/kunnskap om utviklings- og 3. verdens spørsmål er nødvendig. Det forutsettes deltakelse på ukentlige redaksjonsmøter. Ytterligere opplysninger kan fås ved skriftlig henvendelse til: Redaktør Gunnar Zachrisen - e-post: gz@norad.no

Bistandsaktuelt er Norges ledende fagblad om bistands- og utviklings-spørsmål. Bladet utgis både i papir- og web-utgave (www.bistandsaktuelt.com). Opplaget for papirutgaven er p.t. 11500 eksemplarer. Utgiver er NORAD.

Kortfattet søknad vedlagt CV sendes
Bistandsaktuelt, NORAD, boks 8034 Dep., 0030 Oslo
innen 28. oktober d.å.

bistandsaktuelt

AFGHANISTANKOMITEEN I NORGE

Afghanistankomiteen i Norge er en medlemsstyrt solidaritets- og bistandsorganisasjon som støtter det afghanske folkets rett til selvstendighet og bidrar til gjenreisning og utvikling av landet. AiN formidler nødhjelp og langsiktig bistand og har 17 års prosjekterfaring fra Afghanistan.

Satsingsområder er innenfor helse, utdanning og miljø, infrastruktur, kapasitets bygning og informasjonsvirksomhet AiN har et sekretariat i Oslo, og prosjektkontorer i Kabul, Ghazni og Badakhshan, Afghanistan, samt et i Peshawar, Pakistan

Afghanistan står nå overfor enorme utfordringer når det gjelder gjenoppbyggingen av det sivile samfunn. Vil du bli med på AiN sitt viktige arbeid i Afghanistan?

Vi søker 2 personer til følgende stillinger:

PROGRAMKOORDINATOR FOR KABUL/GHAZNI

Arbeidssted: Ghazni og Kabul
Tiltredelse: April - mai, 2003.

PROGRAMKOORDINATOR FOR BADA KHSHAN

Arbeidssted: Faizabad, Badakhshan og Kabul
Tiltredelse: Snarest

For begge stillingene gjelder følgende:

Arbeidsoppgaver: Overordnet ansvar av program- og prosjektvirksomhet, inklusiv økonomistyring og personalansvar (ca. 50 ansatte på hvert kontor). Faglig oppfølging med kvalitetssikring av prosjekter, videreutvikling av partnersamarbeidet og søknads- og rapportskriving.

Kvalifikasjoner: Relevant erfaring og utdanning. Gode leder- og administrasjonsegenskaper. Fortrolig med økonomiforvaltning. Utviklingsfaglig bakgrunn og felterfaring vil bli vektlagt og helsefaglig og/eller pedagogisk bakgrunn er en fordel.

Søknadsfristen er fredag 8. november 2002.

For nærmere informasjon, kontakt daglig leder Ulrik Motzfeldt på telefon 22 98 93 10.

Send søknad og CV (helst pr e-post) til: ain@afghanistan.no

Postadresse: Afghanistankomiteen i Norge, Solidaritetshuset, Osterhusgt 27, 0183 Oslo.

nytt om navn?

Har du skiftet jobb? Kontakt redaksjonens Nytt om navn-medarbeider på e-post: anne@sorvis.no eller på telefon 37 14 81 94.

Hans Inge Corneliusen er ansatt som fagansvarlig for Fredskorpset-ung, som er en ny programlinje under Fredskorpset. Corneliusen har studert og arbeidet med nord-sør spørsmål siden slutten av 1980-tallet. Blant annet har han vært stedlig representant for Kirkens Nødhjelp i Sudan, prosjektkoordinator i DR Kongo og jobbet med utdanning innen fred og konfliktløsning i Kenya. Han er cand.polit med hovedfag i statsvitenskap fra Universitetet i Oslo.

Berit Wærn Hansen er ansatt som regnskapskonsulent i Fredskorpset og har oppgaver relatert til økonomi, regnskap og administrasjon. Wærn Hansen har cand.mag-grad innen økonomi/administrasjon, personaladministrasjon og velferdsstudier, og har tidligere erfaring fra regnskap og trykkeslag.

Reidar Hindrum, rådgiver i Direktoratet for naturforvaltning (DN), er tilsatt som rådgiver i Ministry of Population and Environment (MoPE) i Kathmandu, Nepal for en periode på 25 måneder. Hindrum skal arbeide med kapasitetsbygging på feltet konsekvensanalyser (Environmental Impact Assessments) i tilknytning til planlagt vannkraftutbygging i Nepal. Prosjektet, som er et institusjonelt samarbeide mellom MoPE og Direktoratet for naturforvaltning (DN), finansieres av bistandsmidler. Hindrum, som er biolog, har lang relevant erfaring fra arbeid med vassdragsaker. Og han har tidligere vært ansatt i Nordisk Ministerråd, vært miljøforvalter på Svalbard og de siste årene hatt hovedansvaret for DN's samarbeide med det nordlige Russland.

Alice Marcia Ennals har begynt i et vikariat i Utviklingsfondet som koordinator for Latin-Amerika. Hun har i den senere tid jobbet på Noragric (Senter for miljø og utviklingsstudier) på landbrukskolen på Ås som prosjektkoordinator. Før dette har hun jobbet 4 1/2 år i FN's organisasjon for mat og landbruk (FAO) med base i Costa Rica og Roma med fokus på «Community Forestry».

Tor Skudal har begynt i et vikariat i Utviklingsfondet som prosjektkoordinator for Asia. Etter at han tok hovedfag i sosialantropologi, jobbet han en tid som vitenskapelig assistent ved Universitetet i Bergen. I 1997 reiste han til India der han først arbeidet 3 1/2 år for UNDP og senere 1 1/2 år ved Den norske ambassaden i New Delhi.

Ingeborg Brenne Reigstad begynte 1.september som regionkonsulent for Region øst i Redd Barna, Oslo. Hun er utdannet statsviter, og har tidligere vært leder i Operasjon Dagsverk og i Fellesrådet for Afrika.

Ann-Kristin Vervik er engasjert som programkoordinator i Plan Norge. Hun er utdannet jurist og skal primært jobbe med barns rettigheter i utviklingssamarbeidet. Hun har tidligere hatt tilsvarende stilling i Plan Burkina Faso.

Kirsti Knudsen har permisjon fra sin stilling som redaktør i Norsk Folkehjelps magasin Appell, foreløpig i ett år, og har tiltrådt stillingen som organisasjonskonsulent i Norsk Folkehjelp Trøndelag/Møre og Romsdal.

Eva Kløve vikarierer som prosjektansvarlig for Zimbabwe i SAIH (Studentenes og akademikerne internasjonale hjelpefond) ut året. Eva Kløve har tidligere vært nestleder for SAIH.

Eldrid Kvamen Midtun er tildelt kongens fortjenestemedalje i sølv. Denne får hun for sitt årelange arbeid i speiderbevegelsen og for arbeidet med verdens flyktninger. Hun er ansatt i Flyktningerådet som rådgiver på utdanning i kriser.

Unni Vennemoe (47) er ansatt som personaldirektør i Det Internasjonale Atomenergibyrå (IAEA). IAEA er en uavhengig interstatlig organisasjon innen FN-systemet med 133 medlemsland, og med ansvar for at sivil bruk og utvikling av atomenergi skjer på en forsvarlig måte. Vennemoe kommer fra tilsvarende stilling i ABB Offshore Systems i Asker. Hun er utdannet cand. psychol.

fra Universitetet i Oslo, og hun har mer enn 20 års erfaring innen organisasjonsutvikling og ledelse.

Arne Nordahl (52) er valgt til ny president i Mission Aviation Fellowship (MAF) Europe. MAF er verdens ledende organisasjon innen bistands- og misjonsflyging med over 160 fly på verdensplan. Nordahl har hatt flere

lederstillinger og verv i norske og utenlandske organisasjoner, blant annet som generalsekretær i Strømmestiftelsen.

Per Ludvig Magnus, assisterende utenriksråd, oppnevnes som Ambassadeur en mission spéciale i egenskap av norsk representant i Det internasjonale energibyrås organer.

Arild Retvedt Øyen, seniorrådgiver, er utnevnt til ambassadør i Luanda, Angola.

Arne Gjermundsen, underdirektør, er utnevnt til avdelingsdirektør i Utenriksdepartementet.

Vegard Kaale, rådgiver, er utnevnt til underdirektør i Utenriksdepartementet.

Sendemann i Teheran, ambassadør **Svein Aass**, er utnevnt til avdelingsdirektør i Utenriksdepartementet.

Arve Norheim har tiltrådt som førstesekretær i Avdeling for sivil samfunn og forvaltning i NORAD. Han har tidligere vært ansatt i Avdeling for kommunikasjon og samfunnskontakt.

Semund Haukland tiltrer som rådgiver i Fagavdelingen i NORAD.

Theis Ulriksen har tiltrådt som Counselor ved ambassaden i India.

Orlando Simba har tiltrådt som Junior Admin.Officer ved ambassaden i Mosambik.

Salvador Chilaule har tiltrådt som Junior Admin.Officer ved ambassaden i Mosambik.

Gunnar Bøe har tiltrådt som ministerråd ved ambassaden i Bangladesh. Gunnar Bøe kommer fra Avdeling for Asia i NORAD.

Svar hvem? hvor? hva i all verden?

1. Leder for FN's våpeninspektører, svenske Hans Blix.
2. FN's tusenårs mål.
3. Atlas-Aliansen.
4. Det nasjonale flyselskapet.
5. Spansk.
6. Nanbrød.
7. Det indiske hav.
8. Managua.
9. David Livingstone.
10. Tse-tse fluen.
11. Masaiene.
12. Kilimanjaro.
13. ANC (African National Congress).
14. Tanganyika.
15. Norsk ressursbank for demokrati og menneskerettigheter, etablert i 1993 for å være med å fremme demokratisering og respekt for menneskerettighetene gjennom å skaffe til veie kvalifisert norsk personell til internasjonale oppdrag.
16. Sør-Amerika.
17. Yoga.
18. Haydom-sykehuset.
19. Norges Geologiske Undersøkelse (NGU) som i fem år har lært opp fagfolk i Etiopia slik at de selv kunne være i stand til å finne og utnytte mineralressursene i landet.
20. Øst-Timor.

Alt riktig: Les spørsmålene før svarene – ikke omvendt!
15-19: Verden trenger deg.
10-14: Du kan se framtiden lyst i møte.
5-9: Ikke så verst.
1-4: Din interesse for globale spørsmål er kanskje av ny dato?
0: Utenriksdepartementets aspirantkurs er kanskje ikke det du burde søke på i år?

notiser

Forvaltningsgjennomgang

Utenriksdepartementet skriver i en pressemelding at oppdraget med å gjennomgå det organisatoriske apparatet for utviklingspolitikken er gitt til det norske konsultantselskapet ECON og Universal Management Group i Canada. I tillegg vil representanter fra flere europeiske miljøer delta. Hovedmålet med gjennomgangen, som skal være ferdig 2003, er å sikre at best mulig fattigdomsbekjempelse for hver krone. Evalueringen vil munne ut i konkrete forslag til modernisering og effektivisering av utviklingssamarbeidet.

Lover krutt og konfekt

Historieprofessor Jarle Simensen lover både krutt og konfekt i verket om den norske bistandshistorien, men noe mer får han ikke lov å avsløre før «Norsk utviklingshjelps historie» lanseres i desember. Spesialrådgiver Jan M. Haakonsen i Forskningsrådet opplyser til Bistandsaktuelt at historieverket ikke blir utgitt før i desember. Det er Fagbokforlaget som utgir trebindsverket. Utgivelsen kommer dermed på tampen av markeringsåret for 50 år med norsk bistand, som startet i 1952 i Kerala, India. Historieprosjektet ble satt i gang i 1997 og er finansiert av Utenriksdepartementet.

FOTO: INGER A. HELDAL

FOTO: PER KR. LUNDEN

FOTO: INGER A. HELDAL

Litt mer enn krig og katastrofer...

Er du opptatt av 3. verdensspørsmål? Er du interessert i å lese om den økonomiske og politiske utvikling, om de mange små skritt for å unngå sultkatastrofer og krig, om vanlige mennesker som gjenvinner troen på fremtiden? Vil du gjerne følge med i de bistandspolitiske og bistandsfaglige debattene? Nå har du muligheten.

... **JA**, jeg vil ha et gratis-abonnement på Bistandsaktuelt.

Navn:.....

Adresse:

Postnr./sted:.....

SENDES TIL: **bistandsaktuelt**,

NORAD, boks 8034 Dep., 0030 Oslo.

Du kan også tegne abonnement direkte på www.bistandsaktuelt.com

Bitre røtter redder liv

Kassavaroten – en forsømt matvare med uante muligheter

Da Mosambik ble rammet av sult på begynnelsen av 1980-tallet, var det mange som overlevde på kassava – basismat for 500 millioner mennesker i den tredje verden. Nå kan kassavaens røtter igjen bli redningen for de kriserammede landene i det sørlige Afrika. Kassaven kan dessuten også brukes til alt fra stivelse til drivstoff.

• DAVID DAHMÉN

Når kokken Dominique øser opp en porsjon kassavagrøt til hjemvendte flyktninger i det tidligere krigsrammede Kongo-Brazzaville, vet de sulte barna hva som venter dem. For millioner av mennesker i Afrika, Asia og Latin-Amerika er kassava en selvfølgelig del av kosten, og den mest brukte matvaren etter ris, hvette, mais og potet. Kassavaen krever et minimum av stell, og gir dessuten en sterk metthetsfølelse. Den tåler dessuten bedre tørke og insektsangrep enn for eksempel mais. Og ved tørke er det ingen fare for at neste års såkorn skal bli spist opp, noe som ofte skjer i hungerskatastrofer – ettersom det er den uspiselige stammen til kassavaen som brukes til planting.

Proteinrike blad. Det er først og fremst røttene på den bortimot fem meter høye kassavabusken som blir brukt. De bearbeides av kvinnene for hånd i en morter, og resultatet er et skinnende hvitt mel. Det går også an å spise bladene, som er særlig proteinrike og som har mange vitaminer og mineraler som røttene mangler. For mange afrikanere er kassavaen derfor både kjøtt og brød.

– Kassavaen er redningen fra sult når alt annet slår feil. Det er en vekst som gir mattrygghet, sier Linley Chiwona Karlton, som nylig skrev doktorgradsavhandling om kassavaen.

Giftig. Opprinnelig stammer kassavaen fra Amazonasområdet i Sør-Amerika, hvor den er blitt dyrket i nesten 5000 år. Deretter spredte den seg til Afrika, via de karibiske øyer. Og kjært barn har mange navn: Fra cassava i den engelskspråklige delen av verden, til yuca i Latin-Amerika, mandioca på portugisisk og tapioka i Asia.

Det finnes også en mengde ulike kassavasorter, hvor forskerne skiller mellom bitre (utpreget giftige) og søte (mindre giftige) arter. Alle røtter inneholder varierende mengder med det giftige stoffet cyanid, som må fjernes før den kan spises. Normalt tar dette fire dager. Deretter soltørkes røttene og males til mel.

Det å droppe avgiftningen kan få katastrofale følger. Blåsyren, eller

For millioner av mennesker i Afrika, Asia og Latin-Amerika er kassava en selvfølgelig del av kosten. Her er det hjemvendte flyktninger i det tidligere krigsrammede Kongo-Brazzaville som får kassavagrøt av kokken Dominique. FOTO: DAVID DAHMÉN

En av kassavaens mange fordeler er at det ved tørke ikke er noen fare for at neste års såkorn blir spist opp, ettersom det er den uspiselige stammen til kassavaen som brukes til planting. FOTO: DAVID DAHMÉN

cyaniden, kan føre til lammelser og i verste fall døden.

”**Kassavaen er redningen fra sult når alt annet slår feil. Det er en vekst som gir mattrygghet.**

Linley Chiwona Karlton, har skrevet doktorgrad om kassava.

Hindrer tyveri. Selv om både røtter og blader må behandles nøye før de kan tjene som menneskeføde, er den svært populær i tropene. I sin doktorgradsavhandling, hvor Linley Chiwona Karlton reiste til Malawi for å oppsøke bøndene ved Malawisjøens strender, oppdaget hun hvordan de fortrekker å dyrke den bitre, og mest giftige kassavaen.

– Hvis ikke ville vi ha sultet i hjel. Alt ville ha blitt stjålet dersom vi ikke dyrket den mest giftige kassavaen, sa bøndene unisont.

De fortalte Karlton at de bitre sortene ikke var attraktive for unge menn som var på jakt etter noe å selge på det lokale markedet. Og stjal

de den giftige kassavaen, var risikoen stor for at de ville bli oppdaget under bearbeidingsprosessen.

– Dessuten regnes jo dette som kvinnearbeid, og det ville derfor se merkelig ut dersom det ble oppdaget at unge menn holdt på med å avgifte kassavaen, forteller Karlton.

De giftigste sortene viste seg også å tåle bedre angrep fra insekter og andre skadedyr, i tillegg til at de ga høyere avkastning.

Lettere å si nei. I doktorgradsavhandlingen avdekket det også at det finnes en sosial grunn til å dyrke de farligste og mest giftige sortene.

– I et samfunn hvor alle er avhengige av hverandre er det enklere å si «dessverre, jeg har ikke søt kassava, bare bitter» når en nabo eller slektning kommer og spør. Dyrker man den klart giftige kassavaen, slipper man å gi bort så mye. Det er med andre ord en måte å håndtere det man kaller falsk gjestfrihet på, sier Karlton.

Hun mener det er viktig å vite hvilke vurderinger som styrer kassavadyrkingen.

– Tenk hvilke problemer det hadde skapt dersom vi hadde presset folk til å dyrke søte kassavasorter. Nå vet vi i stedet hva vi skal hjelpe bøndene med, sier hun.

Det viktige nå er å utvikle enda mer motstandsdyktige sorter, for selv om kassavaen er svært motstandsdyktig mot pest og skadedyr sammenlignet med andre sorter, så er den forsvarsløs mot visse virusykdommer og bladlus.

Feilslått bistand. Hittil har det meste av forskningen blitt konsentrert om velkjente sorter som mais, hvette og poteter. Den tyske bistandsorganisasjonen GZT er likevel et unntak. Den har utviklet en finurlig maskin for raskt å kunne rense og male i stykker kassavarøttene.

– Men hvilke bønder er det som har råd til å betale 530 dollar for en slik maskin når 65 prosent av befolkningen i Malawi tjener mindre enn én dollar om dagen? spør Karlton.

– Det hele forverres av at grossistenes priser på kassava er altfor lave, føyer hun til.

Kan bli drivstoff. Mange afrikanske land ligger derfor langt bak Asia hvor stivelsen i kassavaen har gjort den til et ettertraktet produkt for plastindustrien, særlig for å framstille folie. Kassavastivelse er også ettertraktet som fortykningsmiddel i USA og Storbritannia. Kanskje er det på dette området at kassavaen har en framtid?

– Kassavaen er verdens beste solfanger. Omdannet til metanol ville den kunne bli et konkurransedyktig drivstoff. Men trolig er tiden ikke moden for dette ennå, sier professor Hans Rosling.

Han har vært fascinert av kassavaen helt siden han jobbet som barnelege i Mosambik på 1980-tallet.

– Det som er helt sikkert er at kassavaen er en forsømt matvare med fortsatt mange uoppdagede sider, slår Hans Rosling fast.

David Dahmén er svensk frilansjournalist.